

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

BAZI DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER VE ANNE BABA TUTUMLARINA GÖRE
MADDE BAĞIMLISI BİREYLERİN ANNE BABA BAĞLILIKLARI İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ

Hüseyin Gazi KILIÇ

Danışman: Yard. Doç. Dr. Mehmet BİLGİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA 2007

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

BAZI DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER VE ANNE BABA TUTUMLARINA GÖRE
MADDE BAĞIMLISI BİREYLERİN ANNE BABA BAĞLILIKLARI İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ

Hüseyin Gazi KILIÇ

Danışman: Yard. Doç. Dr. Mehmet BİLGİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA 2007

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Yrd.Doç. Dr. Mehmet BİLGİN
(Danışman)

Üye Prof. Dr.Turan AKBAŞ

Üye Yrd.Doç.Dr.Söngül TÜMKAYA

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

... / .. /

Prof.Dr.Nihat KÜÇÜKSAVAŞ
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu' ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

BAZI DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER VE ANNE BABA TUTUMLARINA GÖRE MADDE BAĞIMLISI BİREYLERİN ANNE BABA BAĞLILIKLARI İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Hüseyin Gazi KILIÇ

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç.Dr. Mehmet BİLGİN

Eylül, 2007, 86 sayfa

Bu çalışmanın amacı madde bağımlısı bireylerin anne babalarının tutumları ve anne baba bağlılıkları ilişkisinin farklı demografik değişkenlere göre ilişkisini incelemektir.

Araştırmanın evrenini; Adana ilinde Adana Emniyet Müdürlüğüne şüpheli olarak yakalanan Madde Bağımlısı bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma evreni ve örneklemini ise: 2006 ve 2007 yılları arasında uyuşturucu suçundan Adana Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğüne getirilen 18 yaş üstü 1092 erkek ve 45 bayan olmak üzere toplam 1137 kişi ile Adana Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğüne getirilen 18 yaş altı 64 erkek ve 5 bayan olmak üzere toplam 69 şahıs ile olmak üzere toplamda 1206 kişi oluşturmaktadır. Araştırma, evreni temsil eden uyuşturucu kullananların arasından uygun örnekleme yöntemi ile çalışmaya gönüllü olarak katılan 157 erkek ve 19 bayan olmak üzere toplam 176 kişi ile yapılmıştır.

Araştırmanın veri toplama aracı üç bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümü madde bağımlısı bireylerin kişisel bilgilerine ilişkin soruları kapsamaktadır. Araştırmanın ikinci bölümü “Anne Baba Bağlılık Ölçeği (ABBÖ), üçüncü bölümünü ise Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005) tarafından geliştirilen “Anne Baba Tutum ölçeği” nden oluşmuştur.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre;

Araştırmada madde kullanan bireylerin yaşa ve eğitim durumuna göre anne baba bağlılık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Araştırma sonucunda yaş ve anne baba tutumunun anne baba bağlılık düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı, cinsiyet ve anne baba tutumunun anne baba bağlılık düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı ve yine eğitim durumu ve anne baba tutumunun anne baba bağlılık düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin de anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Araştırma sonucuna göre, madde kullanan bireylerin anne baba tutumları ile anne baba bağlılığı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Yine cinsiyete göre anne baba bağlılık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Tutum, Bağlılık, Madde Bağımlılığı, Uyuşturucu

ABSTRACT

EXAMINATION OF RELATIONS BETWEEN THE ATTITUDES OF PARENTS OF DRUG ADDICTS AND PARENT ATTACHMENTS ACCORDING TO DIFFERENT DEMOGRAPHIC VARIABLES

Hüseyin Gazi KILIÇ

MA Thesis, Department of Educational Sciences

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Mehmet BİLGİN

September 2007, 86 pages

The main purpose of this study is to examine the relations between the attitudes of parents of drug addicts and parent attachments according to different demographic variables.

The population of the study comprises drug addicts suspect detained by Adana Police in Adana. The participants of the study comprise a total of 1206 with 1092 male and 45 female who were detained for drug crimes by department of anti smuggling and organized crime in Adana and 64 male and 5 female, who were detained for drug crimes by division of children crime. The population of the study comprises a total of 176 persons, including 157 male and 19 female who were voluntarily attended to the study among drug users using proper sample methods.

The medium to collect data has three parts. The first part of the questionnaire involves items about drug addict's personal information. In the second part of the medium "Parents Attachment Scale and last part includes the Parents Attitudes Scale developed by Kuzgun and Eldeleklioğlu (2005).

The findings from the research indicate that there are no significant differences among drug users in terms of variables including, age, education and parent's attachment level.

According to the result of this study, it was found that common effects of age and parents attitudes weren't significant over parents attachment levels and

common effects of gender and parents attitudes weren't significant over parents attachment levels and also education and parents attitudes weren't significant over parents attachment levels.

According to the result of this study, some significant differences were observed between attitude of parents of drug addicts and parents attachment level. Also some significant differences were observed between age and parents attachment level.

Key words: Attitude, Attachment, Drug Addictive, Drug

ÖNSÖZ

Bu çalışma; madde bağımlısı bireylerin anne babalarının tutumları ve anne baba bağlılıkları ilişkisinin farklı demoğrafik değişkenlere göre ilişkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Bu çalışmanın planlanması, tez önerisinin hazırlanması, çalışma ile ilgili yayınların elde edilmesi ve incelenmesi, verilerin toplanması, verilerin işlenmesi aşamalarında birçok kişinin katkısı olmuştur.

Araştırma boyunca bana olan güvenini sürekli belirten ve çalışmalarımda beni yönlendiren danışmanım Yrd. Doç.Dr. Mehmet BİLGİN'e, tez izleme komitesi üyeleri Prof.Dr. Turan AKBAŞ ve Yrd.Doç.Dr. Songül TÜMKAYA'ya, analizler aşamasında yardımlarını esirgemeyen Yrd.Doç.Dr. Sabahattin ÇAM'a, literatür taraması esnasında yardımlarını esirgemeyen Araştırması Görevlisi Oğuzhan KIRDÖK' e, tüm çalışmalarım boyunca hep yararını gördüğüm ve beni sürekli motive eden arkadaşlarım Ayhan KARAYEL, İsmail ÇAKIR, Onur SÜRÜCÜ, Fatih ÇETİN ve Bekir KOÇ'a, Eğitim Bilimleri Bölümünde görev yapan tüm hocalarım ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler.

Hatıralarıyla her zaman bana yol gösteren, yaşamımdaki en önemli iki insan Canım Anneciğim ve Babacığim, sizlere sonsuz teşekkürler.

Beni sürekli destekleyen her konuda hep yanımda olan ve hep destek gördüğüm kardeşlerime, enişterime ve yeğenlerime yani aileme, evet eğitimim konusunda bana her zaman güvenen, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen AİLEM' e çok teşekkür ederim.

Çalışmalarımın tüm aşamalarında benimle birlikte olan ve her türlü yardımı esirgemeyen, kendisinden çaldığım zamanlarda bile hiç şikayetçi olmayan, yüksek lisans eğitimim boyunca beni destekleyen, bana güç veren eşim Mine KILIÇ' a sonsuz teşekkürler. Çalışmam boyunca sevgileriyle bana manevi katkı sağlayan ve varlıklarıyla bile mutluluk kaynağım olan kızlarım Sena ve Sare' ye teşekkürler.

Hüseyin Gazi KILIÇ

Proje No : EF2006 YL6.

Not: Bu araştırma Ç.Ü. Araştırma Fonu Saymanlığınca desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
Türkçe Özet.....	i
İngilizce Özet.....	iii
Önsöz.....	v
Tablolar Listesi.....	viii

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
1.1. Problem	14
1.2. Araştırmanın Amacı.....	15
1.2.1. Araştırmanın Alt Amaçları.....	15
1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi.....	15
1.4. Sınırlılıklar.....	18
1.5. Sayıtlılar.....	18
1.6. Tanımlar.....	18

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	19
2.1. Ailenin Birey Üzerindeki Etkileri.....	19
2.2. Anne Baba Bağlılığı İle İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	22
2.3. Anne Baba Tutumları.....	42
2.4. Madde Bağımlılığı	45
2.5. İlgili Literatür Çalışmaları	46

BÖLÜM III

YÖNTEM.....	53
3.1. Araştırmanın Modeli.....	53
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	53
3.3. Veri Toplama Araçları.....	55
3.3.1. Anne Baba Tutum Ölçeği	55
3.3.2. Anne Baba Bağlılık Ölçeği.....	56
3.3.3. Kişisel Bilgi Formu.....	56
3.4. Verilerin Toplanması.....	56

BÖLÜM IV

BULGULAR.....	58
----------------------	-----------

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM.....	63
-------------------------------	-----------

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	67
6.1. Sonuç.....	67
6.2. Öneriler.....	67
6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	67
6.2.2. Araştırmalara Yönelik Öneriler	68
KAYNAKÇA.....	69
ÖZGEÇMİŞ.....	85

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo-1. Araştırmaya Katılanların Yaş, Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	54
Tablo-2. Araştırmaya Katılanların Anne Baba Bağlılıklarının Yaş, Cinsiyet ve Eğitim Durumu ve Anne Baba Tutumları Alt Ölçeklerine Göre Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	58
Tablo-3. Yaş X Anne Baba Tutum Ortak Etkisi Açısından Anne Baba Bağlılığı Ölçeği Puanları ANOVA Sonuçları.....	59
Tablo- 4. Cinsiyet X Anne Baba Tutum Ortak Etkisi Açısından Anne Baba Bağlılığı Ölçeği Puanları ANOVA Sonuçları	60
Tablo-5. Eğitim Durumu X Anne Baba Tutum Ortak Etkisi Açısından Anne Baba Bağlılığı Ölçeği Puanları ANOVA Sonuçları.....	61

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Aile çocuğun ilişki kurduğu ilk toplumsallaşma ajanıdır/gücüdür/kurumdur. İlk toplumsal etkileşimi yaşadığı ebeveyn ilişkisi, kişiliğinin de temellerinin atıldığı ilk toplumsal ortamdır. Genç bağımlı ve çocuksu olmaktan özgür bir erişkin olmaya doğru geçiş yaparken, sosyalleşme süreci büyük oranda içinde yaşadığı ailenin yapısına bağlı olarak yönelir (Özbay ve Öztürk, 1995). Bireyin yaşamından doyum sağlaması, işlevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uygun bir kişi olarak yetişmesi önce aile çevresinde sağlanabilir (Bulut,1990).

İnsan yaşamında, doğumdan önce başlayan ve hayatın sonuna kadar etkisini sürdüren bir kurum olarak aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik, kültürel ve toplumsal yönleriyle de kişinin ruhsal gelişimini, davranışlarını biçimlendirip yönlendirir (Yavuzer,1996). Aile, çocuğun ruhsal gelişiminde önemli bir toplumsal kurumdur (Hess ve Holloways, 1984). Aynı zamanda, aile ciddi duygusal rahatsızlıkların, gerilim ve çatışmaların da kaynağı olabilir. Aile içi çatışmalar ve şiddet, kötü muamele gören çocuklar, yatma ve yeme ile sınırlandırılmış ilişkiler, engellenme ve başarısızlıklar, duygusal ya da diğer doyumsuzluklar da aile yaşamında karşılaşılabilen sorunlardır. Aile, tüm yönleriyle incelenmesi son derece güç bir yaşama ortamıdır (Onur,1995). Gencin kendini tanıması, kişiliğini kazanması ve uyum sağlamasında anne-baba tutumları önemli bir yer tutar.

Hatalı anne baba tutumu ve bozuk aile yapısı, sağlıklı bir gelişimin ve uyumsuzlukların başlıca kaynağı olabilir. Anne baba kimi zaman çocuğa çok şey vererek onun kendi gelişimine yön vermesini engeller; kimi zamanda çok az şey vererek ona gerekli desteği sağlayamaz ve uygunsuz davranış örüntülerinin gelişimine neden olur (Geçtan,1993). Kişilik gelişiminin erken yaşta başlaması ve bu dönemde kazanılan bir takım davranış kalıpları, bireyin ilerdeki alışkanlıklarını doğrudan etkiler. Bu durum, ailenin önemini daha da artırmaktadır (Uğur,1994).

Bireyin kişilik gelişimi, doğuştan getirilen bazı özelliklerin, çevre etkisi altında biçimlenmesiyle oluşur. Çocuk üzerindeki çevre etkisi ilk olarak anne-baba etkisiyle oluştuğuna göre, çocuk doğal olarak onların aracılığıyla yaşadığı kültürün özelliklerini, yaşam biçimlerini algılamaya başlar. Daha sonraki yıllarda ruh sağlığı yerinde bir birey olabilmesi psikolojik gelişim evrelerinde ailenin vereceği eğitime geniş ölçüde bağlıdır (Kasatura,1988).

Ailenin, çocuğun kişiliğinin oluşumu üzerindeki etkisini anlayabilmek için, ana baba çocuk ilişkilerini incelemek gerekir. Bu ilişkinin temelinde anne baba tutumları bulunur. Anne baba tutumları; ana, baba, çocuk arasındaki bütün etkileşimlerden oluşur. Bu etkileşimler ana babanın tutum, değer, ilgi ve inançlarının ifadesi ile birlikte bakım ve eğitim davranışlarını içine almaktadır (Uluğtekin,1984).

Bağlanma kuramı, ilk olarak Bowlby, daha sonra da Ainsworth tarafından çalışılmıştır. Bowlby (1969, 1973, 1979, 1980)'ye göre bağlanma kuramı, insanların kendileri için önemli olan kişilerle duygusal bağlar kurma eğiliminin nedenlerini açıklamak üzere geliştirilen bir kuramdır (Akt; Sümer ve Güngör, 1999b).

Bağlanma, bir çocuğun, kendisine bakan ya da ihtiyaçlarını karşılayan kişiye yönelik duygusal bir bağ arayışına karşılık gelen ve onun canlı kalması için gerekli olan bir duygusal süreçtir. Tüm bebekler birine güvenli bir bağla bağlanma ihtiyacındadırlar, çünkü, biyolojik olarak var kalabilmeleri ve sonraki dönemlerde biyolojik olarak soylarını devam ettirebilmeleri buna bağlıdır. Kaldı ki, bağlanma ihtiyacı sadece biyolojik nedenlerden ötürü de değildir. Bir çocuğun yetişkin yaşamına hazırlanabilmesi ve yetişkin toplumsal yaşamın gerektirdiği ilişkilerin sorumluluğunu üstlenebilmesi de bağlanma sayesinde olur. Bu nedenle bağlanma kuramının temel varsayımı, “doğumlarında aşırı olgunlaşmamışlıkları nedeni ile insan bebeklerinin, yalnızca bir yetişkin onlara bakmaya ve korumaya istekli olursa yaşayabilecekleri gerçeği” (Hazan ve Shaver, 1994, s. 51) üzerine oturur. Evrimci bir bakış açısından yola çıkan Bowlby, doğal ayıklanma baskılarının bir sonucu olarak bebeklerin, bir koruyucu ya da bakıcıya yakınlığını sağlama işlevi üstlenmiş davranış kalıpları/şemaları ile dünyaya geldiğini, anne ya da bakıcının da bebeklerin bu davranışlarına karşılık gelen olumlu davranışlar sergileyerek, bebeğin doğuştan getirdiği bu davranış şemalarının ortaya çıkmasını kolaylaştırdığını vurgulamaktadır (Akt: Hortaçsu,1997).

Bowlby (1983)'ye göre, bağlanma sisteminin zihinsel temelleri mevcuttur ve bu zihinsel temeller büyük ölçüde değişmeden sonraki kuşaklara aktarılmaktadır. İnsanların yakın ilişki arayışlarını neyin güdülediği konusunda farklı görüşler olsa da, bağlanmanın yakın ilişkileri besleyen bir özellik olduğu savunulmaktadır (Akt: Hazan ve Shaver, 1994).

Henry S. Sullivan ve Margert Mahler'in çalışmaları da insanın çocukluk yıllarında annesi ile ortak yaşam ilişkisi olduğunu göstermiştir. İlk dönemlerdeki gelişim evrelerini başarı ile tamamlayabilen birey kendine tutarlı benlik algısı oluşturur. Tutarlı benlik algısı bireyin düzenli gelişmesine ve kendini gerçekçi biçimde algılamasına izin verir. Mahler bunu bireyin psikolojik doğumu olarak adlandırır. Eğer bu gelişim evreleri başarılı bir şekilde tamamlanamazsa birey bağımlı ilişkiler kurar, asla tek başına kalmaz ve kendisi ile başkaları arasında farklılaşma yapamaz (Fenell ve Weinhold, 1989. Akt. Nazlı,2001).

Bebeklerin ve çocukların hayatta kalabilmesi için bağlanılacak bir kişinin var olmasının vazgeçilemezliği nedeniyle, bunlar kendilerini koruyacak bir yetişkine bağlanma eğilimindedirler. Bağlanılacak kişinin bebeğin kan bağı olan birisi olması gerekmez. Bu kişi, bebeğin annesi, babası ya da bakımını üstlenen başka biri olabilir. Bebeklerin hayatta kalabilmesi için bir başkasının bakımı zorunludur. Bebekler, fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması yanında, yetişkinlerin dünyasını keşfetmek için de başka birine ihtiyaç duyarlar (Rice,1997). Bakıcı ile olan ilk ilişki, bebekte güven duygusunun oluşmasını sağlar. Her bebeğin ya da küçük çocuğun bu tür bir yakınlığa gereksinimi vardır (Genius ve Oddone, 1996).

Bağlanmanın bebek için vazgeçilemez olması tüm bebeklerin doğdukları anda hemen birilerine bağlandıkları anlamına gelmez. Bağlanma da tıpkı diğer gelişim özellikleri gibi belli bir süreçten ve belli aşamalardan geçerek gerçekleşir. Bu konuda Bowlby (1969), bağlanmanın üç ana evreden geçerek oluştuğu görüşündedir. Bunlardan ilki " Bağlanma Öncesi Evre"dir. Bu evre doğumla başlayan ve yaşamın ilk altı haftasını içine alan evredir. Bu dönemde bebek birinin bakımına ve yakınlığına muhtaçtır. Bir, bir buçuk ay sonra bebek birinin kendisine baktığını fark etmeye başlar. Kendisine bakan kişi, ihtiyaçlarını zamanında karşılayıp rahatlatıyor ve güven verici bir şekilde yaklaşıyorsa, bebek, bakıcısını bir yabancından ayırt etmeye başlar.

Bowlby'ye göre bu evre “Bağlanmanın Başladığı Evre” dir. Bebek emeklemeyle başladığında çevresini de yavaş yavaş tanımaya başlar. Bu evre ise “Bağlanmanın Kesinleştiği Evre” dir. Bu evrede çocuk yakınlık arayışı içerisinde. Emekleme ve kucağa alınma ile yakınlık duygusunu yaşamaya çalışır. Annesini ve yabancıyı ayırt edebilen çocuk, annesinden ayrıldığı zaman ayrılık kaygısı yaşar ve tekrar güvende olmak ister. Çocuk, temel güven duygusunu bu evrede oluşturur ve tehlikeli anlarda da annesini güvenebileceği biri olarak görmek ister. Bağlanmada en son evre ise; karşılıklı ilişkilerin oluştuğu, rahatlık ve güvenliğe dayalı ve uzun bir süreyi kapsayan evredir. Bu evrede gelişim sürecine uyum sağlanır ve karşılıklı güven gittikçe artar (Cobb,2001).

Bowlby' nin (1969) bağlanma kuramına göre; bebek için anne figürüne bağlılık esastır. Bu figür gerçek anne olmak zorunda değildir. Ancak bakıcı rolünü üstlenen başka birinin olması gerekmektedir. Aynı zamanda, bebek birden fazla anne figürüne de bağlılık geliştirebilir (Bretherton,1992). Bebek- anne bağı sosyal bir bağıdır ve bu bağ karşılıklı olarak sağlanan uyarıcılar tarafından harekete geçirilir. Baş çevirme, ulaşma, ağlama gibi bebek davranışları anneye karşılık vermesi için gönderilen sinyallerdir. Anne-bebek arasında sürekli hale gelen bu geribildirimlerle oluşan bağ, zamanla hem anne hem de çocuk ihtiyaçlarını doyuran bir nitelik kazanır. Bebek annesini ihtiyaçlarını giderici bir nesne olarak görmeyi öğrenir. Sonraki zamanlarda da onunla olan yakınlığını sürdürmeye çalışır (Spangler ve Grossmann, 1993).

Anne-çocuk arasındaki ilişki, çocuğun hem çevresini hem de kendi benliğini algılamasında ve değerlendirmesinde önemli bir etkidir. İhtiyaçların uygun bir biçimde karşılanması sonucu çocuk, kendi benliğini değerli bir varlık olarak görür. Çevresini de değer veren ve güvenilir bir çevre olarak algılar. Böylece güven duygusunun temeli atılmış olur. Çocuk, zamanla kazandığı bu güven duygusunu dış dünyaya da yansıtır. Güven ve özerklik duyguları oranında yavaş yavaş çevre üzerinde bir denetim gücü kazanır. Çocukta gelişen güven duygusu ve güven duygusuna bağlı olarak çevreyi tanıma ve öğrenme eğilimi, çocuğun başta sevgi ve ilgi olmak üzere tüm temel ihtiyaçlarının annesi tarafından zamanında karşılanmasıyla doğrudan ilişkilidir (Yavuzer, 2000).

Bebek-bakıcı ilişkisinde ilk deneyimlerin önemli bir sonucu da bebeğin bakıcısından aldığı ilk tepkileri ve bu ilk tepkilere dayalı olarak bakıcıyla sürdürdüğü ilk ilişkileri sonraki ilişkilerine genellemesidir. Genelleme prensibine göre eğer bebek bir grup nesneye aynı tepkileri veriyorsa, benzer nesnelere de aynı tepkileri vermeye meyillidir (Senchak ve Leonard,1992). Bebek bakıcı ilişkilerinin daha sonraki ilişkilere genellenmesi yüzünden bireylerin sonraki yıllarda diğer ilişkilerde alabilecekleri doyum, kuracakları ve sürdürecekleri ilişkilerin başarılı olması, bu ilk ilişkiden alınan doyuma ve ilişkinin başarılı olmasına bağlı hale dönüşür. Bebeğin bakıcıyla sürdürdüğü bu ilk ilişkilerin yaşamın sonraki dönemlerinde sadece diğer ilişki biçimlerini değil bir bütün olarak ilişkilerdeki duygu tonlarını da belirlediği, bu çerçevede ilk ilişkide oluşan duygusal aksamaların bir bütün olarak diğer ilişkilerde de duygusal sorunlara kaynaklık ettiği çeşitli kuramcılar, (Kernberg, 1999., Kohut, 1998a., Kohut, 1998b., Klein, 1999) tarafından öne sürülmektedir.

Bowlby (1977) göre içsel çalışan model, bağlanma davranışlarının açığa çıkmasında, düşüncelerin organizasyonunda ve kişilik öğelerinde merkezi bir öneme sahiptir. Bağlanma kuramına göre, yaşamın ilk yıllarında anne ve babanın çocuğa verdikleri tepkiler temelinde çocuk kendisine ve başkalarına ilişkin olarak zihinsel temsiller oluşturur ve bu zihinsel temsiller daha sonraki yıllarda yakın kişilerarası ilişkiler için bir rehber, bir model görevini görür. Bowlby "İçsel Çalışan Modeller" (internal working models) adını verdiği bu beklentilerin tamamen anne, baba ya da bakıcı davranışıyla şekillendiğini ileri sürmüştür (Güngör ve Sümer,1999b).

Çalışma modelleri, bebeğin kendi bakıcısının davranışlarını nasıl yorumlayacağını ya da nasıl tepki vereceğini, sonra bunları nasıl genelleştireceğini ve yetişkin olarak ilişkilerini nasıl algılayacağını belirler (Bekiroğlu, 1996). Diğer bir deyişle, erken yaşlardaki bağlanma yaşantıları temelinde oluşan çalışma modelleri hem kişinin kendisine ilişkin beklenti, inanç ve duygularını, özellikle de özsaygısını hem de başkalarına duyulan güven ve sosyal ilişkilerde hissedilen rahatlık düzeylerini etkiler (Hazan ve Shaver, 1994).

Yaşamın ilk dönemlerinde oluşan ilişkilerin niteliği oldukça önemlidir. Çocuk eğer ilk ilişkilerini güvenli bir şekilde yaşamışsa ve çevresindeki kişilerden güven duygusunu almışsa pozitif bir şekilde toplumsallaşır. Ancak, ilk ilişkilerinde güvenlik

duygusunu almamışsa çevresindeki kişilerden kaçmaya başlar ya da kaygı duyar (Rice, 1997).

Ainsworth (1984), oluşan güven duygusunun bağlanma davranışlarını etkilediğini ileri sürmüştür. Bebekler güven duygusu ile doğarlar. Ebeveyni ile geliştirdikleri bağlar doğrultusunda bu güven duyguları pekişir ya da zamanla yerini kaygı ve kaçınma davranışlarına bırakır. Güvensiz bağ geliştirmiş olan bebekler gerek fiziksel gerekse duygusal ihtiyaçlarına çabuk ve uygun cevaplar alamamış bebeklerdir. Ebeveynine karşı güvensiz bir bağ geliştirmiş olan bebekler çevrelerini keşfedemezler, bağımsız ve yeterli olma duygularını geliştiremezler (Sprinthal ve Collins, 1995).

Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978) "Yabancı Ortam" adını verdikleri deneysel bir yöntemle Bowlby'nin kuramını sınamışlar ve ebeveyn çocuk ilişkisi temelinde bağlanma davranışına ilişkin bireysel farklılıklar belirlemişlerdir ve çocukların bağlanma davranışlarını güvenli (secure attachment), kaygılı / kararsız (anxious ambivalent attachment) ve kaygılı / kaçınan (anxious avoidant attachment) olarak üç kategori içerisinde sınıflamışlardır (Akt;Sümer ve Güngör, 1999b).

Bağımlılık ve bağıllık arasında fark olduğunu, bağımlılığın istenmeyen bir kişilik özelliği olarak diğerlerine yapışmayı, oysa bağıllığın yeterli bir kendilik geliştirilmesinde ve özerkleşmede istenilen bir durum olduğunu öne süren bu yazarlar, Güvenli bağlanmanın çocuk gelişiminde sağlıklı olduğunu savunurlar. Çocuk, annesi tarafından tüm ihtiyaçlarının karşılanacağını ve tehlikeli bir durumla karşı karşıya kaldığı zaman annesinin yanında olacağını ve kendisini destekleyeceğini bilir. Bu bağlanma türü, çocuğun isteklerine sevgiyle cevap veren, çocuk için ulaşılabilir ve çocuktan gelen sinyallere karşı duyarlı bir anne modeli aracılığı ile oluşur (Bretherton, 1992). Güvenli bağlanmış çocuklar, diğer insanlarla olumlu iletişim kurma ve iletişimlerini devam ettirmede başarılıdırlar. Bu çocuklar, arkadaşları arasında kabul gören ve sevilen çocuklardır (Shaver ve Norman, 1995). Güvenli bağlanmış çocuklar anneyi yabancılara tercih eder ve yakınlıktan hoşlanmalarına rağmen başkalarına sarılmazlar. Böyle çocukların gözünde anne keşif çabalarında her zaman sırtını dayayabileceği emin bir kaledir. Anne yanındayken, çocuk sosyal açıdan yabancılara dönüktür, çevreye ilgilidir, ancak

anneden ayrılınca ne yapacaklarını şaşırır. Yeniden anneyle beraber olduktan hemen sonra anneyi çok sıcak karşılar ve çevreyi keşfetmeye devam eder (Erwin, 2000).

Kaygılı/kararsız bağlanma gelişimsel bir bozukluk olarak tanımlanmıştır. Bu çocuklar, belirsizlik duygusu ve aileden ayrılma kaygısı yaşarlar. Kaygılı/ kararsız bağlanan çocukların yardım isteği bazı nedenlerden dolayı yerine gelmediğinde, bu durum terk edilme tehdidi yaşamalarına yol açar (Mikulincer, Florian ve Tolmacz, 1990). Tutarsız ve duyarsız bir bakıcı çocukta güvensiz bir bağlanmanın oluşmasına neden olur. Güvensiz bağlanmış çocuklar başkalarının gereksinimlerini reddederler ve kendilerini yetersiz ve değersiz olarak görürler (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999).

Üçüncü bağlanma tipi olan kaygılı/kaçınan bağlanmada çocuklar, güvenden yoksundurlar. Bu çocuklar fiziksel temas kurmaktan kaçınırlar. Anne-çocuk etkileşimi genellikle kısa sürelidir ve mutluluk verici değildir. Kaçınan bağlanma geliştirmiş çocukların anneleri, kendilerine ters düştüğünde ya da yaşam planları kısıtlandığında çocuklarını arka plana atan, katı, hoşgörüsüz ve benmerkezci kişilerdir. Bu annelerin çocukları da annelerinin hareketlerine karşılık vermeyi öğrenir, fazla temas kurmaya çalışmazlar ve annelerinden ayrıldıkları zaman üzüntü duymazlar. Kaçınan bağlanmış çocuklar, annelerini güven kaynağı olarak görmezler (Erwin, 2000). Bu çocuklar, diğer insanlara güvenmezler ve iletişimden kaçarak kaygıdan uzaklaşmaya çalışırlar (Pistole, 1999).

Bartholomew ve Horowitz (1991) olumlu ve olumsuz boyutun çaprazlanmasından dört temel bağlanma tarzının ortaya çıkacağını ileri sürmüşlerdir. Bu bağlanma tarzları; 1) Güvenli (secure) bağlanma 2) Saplantılı (preoccupied) bağlanma 3) Korkulu (fearful) bağlanma 4) Kayıtsız (dismissing) bağlanma tarzlarıdır.

Bowlby (1979) yaşam boyunca bağlanma ilişkilerinin insanlar için önemli olduğunu, bu ilişkilerin "beşikten mezara kadar" uzandığını ve erken yaşlarda oluşan zihinsel modellerin çok fazla değişime uğramadan yetişkinlikte de işlev gördüğünü ileri sürmüştür (Volling, Notaro ve Larsen, 1998).

İlk bağlanma ilişkilerinin geliştiği ve hemen ardından diğer bağlanma figürlerine genellendiği aile ortamı bu nedenlerle, yakın ilişkilerin, bütün doyumların, gelişim olanaklarının kaynağı olduğu gibi, duygusal rahatsızlıkların, gerilim ve çatışmaların kaynağı da olabilmektedir (Onur, 1997).

Bağlanma kuramında, bireylerin gerek ilk ilişki deneyimleri gerekse sonradan oluşacak ilişki tasarımlarında ebeveynler odak noktadadırlar. Güvenli bağlanma stilinin çocukluk çağındaki bakıcılarla olan etkileşim ile ilişkili olduğu (Belsky ve Isabella, 1988; Akt: Pistole, 1999); keza güvenli çocukların bakıcıları ile güvensiz çocukların bakıcıları karşılaştırıldıklarında, güvenli çocukların bakıcılarının benlik saygılarının daha yüksek olduğu bulgulanmıştır (Bekiroğlu, 1996).

Son zamanlarda yeni kuramcılar, son çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki bağlanmanın gelişimsel değişimleri hakkında çalışmalar yapmışlardır. Erken ergenlikte ebeveynlerden bağımsızlaşma, önemli bir gelişimsel görev olarak görülmektedir (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999). Çocuk, ergenlik dönemine girerken, akran ilişkileri ön plana çıkar. Ancak anne babayla olan ilişkisi sosyal dünyanın tanınmasında, güven verici bir durum olarak devam eder. Ergenliğin son dönemlerine kadar, anne babalarla ilişkilerin niteliği, gerek ergenin kişiliğinin oluşmasında, öz güven, öz saygısı ve mutluluğu açısından önem taşır (Erwin, 2000).

İlkokul çağındaki anne-baba-çocuk ilişkileri çocuğun ilerideki uyumunu etkiler. Özellikle annelerinden ilgi görmeyen ve anneleri ile ilişkilerinde başkaları ile olumlu ilişkiler yürütme becerisi edinemeyen çocuklar arkadaşlık ilişkilerinde sorunlu olabilmektedirler (Hortaçsu, 1997). Eğer ergenler bebeklik ve çocukluk çağında anne-babanın sorumlu olduğu bazı işlevleri yerine getirmeye, duygusal destek ve güvenlik için aynı gereksinimleri doyurmaya başlarsa, bir noktadan sonra bağlanma ana babadan akranlara geçecektir. Bağlanma işlevlerinin hepsi birden aynı anda yön değiştirmez. Yavaş yavaş ve birer birer ana-babadan akranlara geçiş olur. Bağlanma ilk olarak güvenlik arayışı ile başlar, akranlara yöneldikçe çevreyi tanıma ve toplumsallaşma gereksinimlerine dönüşür (Hazan ve Shaver, 1994).

Bireyin gelişimiyle, özellikle de duygusal gelişimi ile ilgili olarak bağlanma kuramı çerçevesinde öne sürülenleri genel olarak değerlendirdiğimizde, duygusal

gelişimin temelde bireyin ilk ilişkileri aracılığı ile şekillendiği, şekillenen bu ilk ilişkilerin bireyde oluşturduğu farklı bağlanma türlerinin sonraki ilişkilere de genellenme özelliği gösterdiği anlaşılr. Nitekim çocukluk döneminde sürdürülen ilişkilere bağlı olarak oluşan farklı bağlanma türlerinin yetişkin insan ilişkilerinin temelini oluşturması; yine, yetişkin bireylerin ilişkilerinin şekillenmesinde ara bir süreç olarak ergenlik dönemi ilişkilerinin önemli bir yer tutması nedeniyle, yetişkin insan ilişkilerinin anlaşılmasının ve açıklanmasının gerek çocukluk ilişkilerinin gerekse ergenlik dönemine denk gelecek ilişkilerin anlaşılıp açıklanması ile mümkün olacağı söylenebilir. Ayrıca, şuana kadar ileri sürülen görüşler doğrultusunda bakıldığında, bireylerin yetişkin yaşamda doyurucu ve nitelikli ilişkiler kurabilmesinin yolunun, özellikle çocukluk çağında ki ilişkileri aracılığı ile edindikleri bağlanma biçimlerini, aile dışındaki bireylere genellediği, farklı bir deyişle, çocukluktaki ilk ilişki deneyimlerinin kendisinde oluşturduğu bağlanma biçimleri sayesinde bireyin, ilk kez ergenlik döneminde ebeveynleri dışındaki sosyal dünyaya bu ilişkilerini aktarma şansı bulduğu öne sürülebilir. Bu nedenle, çocukluktan yetişkinliğe geçerken bireylerin dış dünyada kurduğu ilişkilerin gerçekçi olarak anlaşılması ve bu ilişkiler esnasında yaşanan olumsuzlukların nedenlerinin saptanması, yetişkin yaşamındaki insan ilişkilerinin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesinde önemli bir aşama olarak ele alınabilir

Bebeklikten itibaren insan hayatının tüm döneminde anne baba bağlılığının etkileri ile karşılaşmaktadır. Bu bağlanma stilleri ile birlikte ebeveyn tutumlarının da davranışlarımıza ve alışkanlıklarımıza etkisi yadsınamaz.

Ebeveyne karşı farklı bağlanma türlerinin sonraki ilişkilere yön verdiği gibi belirtilen nedenlerden dolayı oluşan farklı anne babanın tutumları da bireyin gelişiminde ve genel davranış örüntüsü içerisinde önemli bir etkiye sahiptir.

Tutum, bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu, ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve motivasyonuna dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki, ön eğilimidir (İnceoğlu,2004).

Tutumlar genel olarak, bireyleri belli insanlar, nesneler ve durumlar karşısında belli davranışlar göstermeye iten öğrenilmiş eğilimler olarak kabul edilmekte ve

insanların günlük yaşantılarının yan ürünleri olarak ortaya çıkmaktadır. Tutumların bir kez öğrenildikten sonra değiştirilmeleri oldukça güç olmaktadır (Szer,1992).

Bebek, çocukluğa doğru geliştikçe yeni beceriler kazanmaya, davranışlarını kendi denetimi altına almaya başlar. Bu dönemde ailenin rehberliği çocuğun gelişimi üzerinde çok etkili olur. Hatalı anne baba tutumu ve bozuk aile yapısı, sağlıksız bir gelişimin ve uyumsuzlukların başlıca kaynağı olabilir. Anne-baba, bazen çocuğa çok şey vererek onun kendi gelişimine yn vermesini engeller. Bazen de çok az şey vererek ona gerekli desteği sağlayamaz ve uygunsuz davranış örüntülerinin gelişimine neden olur (Geçtan,1993).

Anne Baba tutumları, sevgi hoşgörü ve kabul etmeyi içine alan “demokratik tutum” ve sevginin gösterilmediği hoşgörünün olmadığı, reddetmeyi içine alan “otoriter tutum” olmak üzere iki genel başlıkta toplanır. Demokratik anne baba, çocuğun arzu ve ihtiyaçlarına karşı ilgilidir; çocuğun davranışlarını ilgi ve anlayışla izler; onun iradesine ve sağlıklı uyumuna değer verir; yaşına göre kendisi ile ilgili bazı kararlar almaya teşvik eder. Bu tutumdaki anne babalar, önemli konularda alınan kararların nedenlerini çocuklarıyla tartışır; onların görüşlerine değer verir; dil alışverişine olanak sağlar; hemen her konuda çocuğa iyi bir rehber olmaya çalışır (Kuzgun,1972).

Ana babaların çocuklarına karşı tavırlarını etkileyen başlıca faktörler arasında ana-babanın beklentilerine uygun çocuğa sahip olup, olmamaları, çocuklarının sayı, cinsiyet ve kişilik özelliklerinden hoşnut olup olmamaları sayılabilir. Bunların dışında ebeveynlerin, kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri, şimdiki tutumları üstünde güçlü etkilere neden olmaktadır (Yavuzer, 1989).

Ausubel (1958) e göre, anne babaların çocuklarına yönelik tutumlarının belirleyicilerinden biri de anne babaların, kendi çocukluk dönemlerine ait olarak algılamış oldukları ebeveyn tutumlarının etkileridir (Yücedağ, 1994).

Demokratik, hoşgrl ve kabul edici tavrın benimsendiği evlerde, çocuklar aktif, bağımsız kararlar alabilen, yaratıcı, toplumsal bireyler olarak yetişirler. Yaşıtları

arasında yüksek düzeyde kabul görürler. Bu tarzda yetiştirilen çocuklar, kolay egemenlik kurulamayan, başarılı, yapıcı, özel merakları olan bireyler olur, öte yandan otoriter tutumun benimsendiği evlerdeki çocuklarda, kavgacılık, işbirliğine yanaşmama, engel olunamayan ve tekrar eden saygısız davranışlar tespit edilmiştir (İkizoğlu,1983).

Demokratik Ailede çocuk kuralları belli olduğu için ne zaman neyi yapacağını bilir. Kurallar vardır ama körü körüne bir bağlılıkla değil, sebep sonuç ilişkisinin açıklanması söz konusudur. Öz güvenin geliştiği bu ortamda yetişen çocuklar hoşgörülü, karar verme becerisi gelişmiş, sevgi ve saygıyı bilen, yaratıcı gelecek yaşamlarında da mutlu bireyler olabilirler (Tuzcuoğlu,1998).

Çocuğa gereğinden fazla kontrol ve özen gösterilmesi anlamına gelir. Bunun sonunda çocuk ebeveyne aşırı bağımlı ve güvensiz, duygusal kırıklıkları olan bir kişiliğe bürünür. Bu durum çocuğun okul başarısını da olumsuz etkiler (Yavuzer,1998).

Koruyucu Tutum çocuğa kendi gücünü görme, bu gücünü yaşama geçirme fırsatı vermeyişi ile bir çeşit çocuğu reddetme davranışdır. Gereğinden fazla kontrol, ihtiyaçlarını fazlasıyla giderme, aşırı özen gibi davranışların sergilediği bu tutum, sonucunda ergende güvensizlik, çekingenlik ve bağımlı bir yapı oluşur (Jersild,1983).

Çocuğuna boyun eğici davranış gösteren anne-babaların çocuk üzerinde gerektiğinde otorite sağlamaları mümkün olmaz. Çocuk, doğumundan itibaren var olan ben merkezci tavrını, bu aşırı boyun eğici tavır nedeniyle, zamanla sosyal normlara uygun şekilde değiştiremez, uyumsuzlaşır, anne-babasına saygısı azalır. Onları yönetmeyi ister (Yavuzer, 1994).

Bu tutarsız ve belirsiz tutuma maruz kalan çocuk, doğru ve yanlış ayırt edemeyeceği için ahlaki gelişimi sarsılır, iç disiplin kuramaz. Vurucu, kırıcı saldırgan tutumlara eğilimli davranışlar gösterir (Tuzcuoğlu,1998).

Anne ve babadan birisi ya da her ikisinin baskısı altında olan çocuk nazik, dürüst ve dikkatli olmasına karşılık, çekingen, başkasını etkisinde kolay kalabilen aşırı hassas bir yapıya sahip olur. Baskı altında yetişen çocuklar kolay ağlayan, aşağılık duygusuna sahip ya da isyankâr olurlar (Yavuzer, 1998).

Otoriter anne-baba, çocuğa olan sevgisini bile çocuğu istenilen şekilde davrandıkça (şartlı) gösterir. Sevgiyi bir pekiştireç olarak kullanır. İstenen davranışlar da çoğunlukla gelenek ve daha üst otoritelerce saptanmış kurallara uygun davranışlardır. Anne baba, kendisini toplumsal otoritenin temsilcisi olarak görür. Mutlak itaat bekler. Kendisi otoriter kişiliğin temel nitelikleri olan dogmatik düşünce tarzına yatkın olduğundan, çocukla dil alışverişinde bulunmaz. İstek ve emirlerin tartışmasız yerine getirilmesini ister. Aksi halde, cezaya başvurur (Kuzgun,1972). Baskı altında büyüyen çocuk, çekingen, başkalarının etkisinde kolayca kalabilen, aşırı hassas bir kişilik yapısına sahip olabilir. Anne babanın aşırı koruması, çocuğa gerekenden fazla kontrol ve özen göstermesi sonucu çocuk, genellikle diğer kimselere bağımlı, özgüveni olmayan bir birey olarak yetişir (Yavuzer, 1994).

Sıkı tutumda diyebileceğimiz bu tutum sahibi ebeveynler, çocuğu kendi tasarladıkları kalıba sokmaya çalışırlar. Eğitimde ceza ön plandadır ve suçla orantısızdır. Kimi zaman dayak, kimi zaman korkutma ya da tembihler kullanılır. En doğal hakları bile onlara usluluğun karşılığı olarak sunulur (Yörükoğlu,1993)

Öztürk (1990), anne-babasını otoriter olarak algılayan çocukların, kendini suçlama ve saldırganlık düzeylerini, demokratik olarak algılayanlardan daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Akbaba (1988), ilgisiz ve otoriter anne baba tutumunun birbirleri ile yakından ilişkili olduğunu, buna karşılık demokratik anne-baba tutumunun bu iki tutumdan farklı olduğunu ifade etmiştir.

Otoriter ortamda yetişen çocuk, ya dengesiz ve saldırgan olur ya da kendine saygısı, güveni az, mutsuz, pasif, nazik, dürüst, dikkatli, kırılgan bir kişilik geliştirir. Bu tutumun bir uzantısı da “Başarı için Baskı” tutumudur. Bunun sonucunda; tik, kekemelik, altını ıslatma gibi sonuçlar doğar. Analık ve babalık rollerini ya da çocuğu

reddetme olan genel reddedici tutumlarda, baskıcı tutumların sergilediği ortamlarda görülebilir. Bu artamda yetişen çocuklar yardım duygusundan uzak, sinirli, kırılgan ve düşmanlık duyguları ile dolu olur (Yavuzer, 1998).

Baskıcı, aşırı koruyucu, asabi, aşırı titiz yada aşırı hoşgörölü veya tutarsız ve umursamaz tutumlar bazen, çocuğun açıkça terk edilmesi, başka yere gönderilmesi, gereksiz cezalandırmalar ile bazende; çocuktan kusursuz davranışlar bekleme, sürekli eleştirme, kıyaslama ile üstü kapalı sergilenebilir (Tuzcuoğlu, 1998).

İlk çocukluk çağında, bireyin sağlıklı gelişiminde önemli bir etkiye sahip olan ebeveyn tutumları, diğer gelişim dönemlerinde de etkisini sürdürmektedir. Özellikle ergenlik döneminde ılımlı, destekleyici, güven verici ve demokratik ebeveyn tutumları ile karşılaşan ergenlerin otoriter ve izin verici ebeveyn tutumları ile karşılaşan ergenlere göre sosyal ilişkiler, psikolojik özellikler ve okul başarısı açısından daha iyi düzeyde oldukları belirtilmektedir (Sroufe, Cooper ve Dehart, 1996).

Özetlemek gerekirse, çocuğa karşı aşırı korumacı ve hoşgörölü, düşkünce tutumlar; reddedici, baskıcı ya da boyun eğici veya ayırımcı; cezayı gerektiğinde de uygulamayan ya da aşırı uygulayan anne baba tutumları, çocuk için sosyal uyumu önleyen, bencil, çekingen, şiddete yöneltici, özgüven oluşumunu, dahası sosyalleşmeyi engelleyen, aile içi ilişkileri bozan tavırlardır (Altuğ,1995).

Hoşgörölü, gerekli bazı kısıtlamalar dışında çocuğun kendi başına karar almasını destekleyen, kendini ailenin diğerleri kadar önemli bir elemanı olarak algılamasını sağlayan, işbirliğine açık, ödüllendirme ve gerekirse beklediği armağanın verilmeyişi, gezi programının ertelenmesi gibi cezalandırmalarla (ancak dövmeyi içermeyen) sağlanan ilişkinin, çocukta yüksek benlik saygısına, ve hemen bütün ruhsal fonksiyonlarda ileri derecede uyuma yol açtığı belirtilmektedir (Yavuzer, 1994).

Anne-baba tutumları ile çocuğun psiko-sosyal gelişimi arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların çoğunda kendini ailesine yakın hisseden ergenlerin, kendine güven, bağımsızlık, psikolojik durum ve kararlılık gibi özelliklerinin de diğer ergenlere

göre daha fazla gelişmiş olduğu ve bu ergenlerde alkol ve uyuşturucu kullanımı ile suça yönelme davranışının daha az görüldüğü belirtilmiştir (Grotevant ve Cooper, 1986; Hill ve Holmbeck, 1986; Peterson, Bush ve Supple, 1999; Steinberg,1993; Smollar ve Younnis, 1989).

1.1. Problem

Dünya genelinde artan uyuşturucu problemi, ülkemizde de kültür etkileşiminin getirdiği değişiklikler ve buna bağlı olarak hızla değişen yeni aile yapısının da etkisiyle gün geçtikçe artan ciddi bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireylerin, ilk ilişkileri aracılığı ile edindikleri bağlanma stillerinin özellikle ergenlik ya da ön ergenlik döneminde ebeveynler dışındaki sosyal çevreye genellemesi; bu genellemelerin daha sonraki yetişkin ilişkilerini de önemli oranda belirlemesi yüzünden, ergenlik ya da ön ergenlik sürecinde bireylerin sürdürdükleri ilişkilerin ne tür bağlanmalardan beslendiğini saptamak, sonraki dönemlerdeki ilişkilerin seyrini tahmin etmede önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir (Delen, 2003).

Bireysel farklılıkların kökeninde, tüm gelişimsel özellikler gibi hem kalıtım, hem de çevrenin etkilerini görmek mümkündür. Çevre deyince ilk akla gelen aile olmaktadır. Ana ve babanın çocuğa yaklaşım biçimi, uyguladığı disiplin tarzı çocuğun kişiliğini ve diğer bireysel özelliklerini biçimlendirmektedir. Genel olarak ana baba tutumları üç grup halinde ele alınmaktadır. Demokratik (otoritatif) anababa, otoriter (otoriteryan) anababa, izin verici anababa (Bacanlı, 2002).

Fonksiyonel olmayan ailelerde yetişen bireylerin, doğumdan itibaren gerçekleşen süreçte karşılaştığı anne baba tutumları ve rollerinden dolayı, olumsuz yaşantılar geçirme olasılığı yüksektir. Bu nedenle madde kullanımı ve bağımlılığı konusunda riskli bir grup oluştururlar.

Ülkemizde ergenler ile ilgili olarak anne baba tutumları ve bağlılığı konusunda ve madde bağımlılığı ile ilgili pek çok araştırma yapıldığı görülmüştür. Fakat madde bağımlıları ile ilgili araştırmalarda çalışma evrenini genel özellikler taşıyan gruplardan oluştuğu görülmüştür. Bunun yanında salt uyuşturucu madde bağımlısı

bireylerin anne baba tutumlarını ve bağılılıklarını farklı değişkenlere göre inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırmanın problemi; Bazı demografik değişkenler ve anne-baba tutumlarına göre Madde bağımlısı bireylerin anne baba bağılılıklarının ilişkisinin incelenmesidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı madde kullanan bireylerin anne babalarının tutumları ve anne baba bağılılıkları ilişkisinin farklı demografik değişkenlere göre ilişkisini incelemektir. Bu amaçla bağlantılı olarak aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranacaktır. Bu amaçla ilişkili olarak aşağıdaki alt amaçlar sınanacaktır.

1.2.1. Araştırmanın Alt Amaçları

1. Madde kullanan bireylerin anne baba bağılılık düzeyleri; anne baba tutumu, yaş ve anne baba tutumu ile yaşın ortak etkisine bağılı olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Madde kullanan bireylerin anne baba bağılılık düzeyleri, anne baba tutumu cinsiyet ve anne baba tutumu ile cinsiyetin ortak etkisine bağılı olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Madde kullanan bireylerin anne baba bağılılık düzeyleri, anne baba tutumu eğitim durumu ve anne baba tutumu ile eğitim durumu ortak etkisine bağılı olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Madde bağımlılığı yalnız bireysel değil aynı zamanda sosyal sorunlar yaratması nedeniyle toplum sağlığını tehdit eden en ciddi sorunlardan biridir. Madde bağımlılığının varlığı, hem bağımlının işgücü kaybı olması, hem yasadışı eylemlerinin sonucu cezaevi yaşantılarının olması, hem de çeşitli sağlık sorunları nedeniyle ciddi bir ekonomik yük getirmektedir. Ayrıca yukarıda sayılan nedenlerle madde kullanımı, suç işleme, çalışamama gibi durumlar toplumu sosyal olarak da etkileyen çeşitli sonuçlara yol açmaktadır (Tamar, Ögel, ve Çakmak, 1997).

Yapılan araştırmalarda madde kullanma alışkanlığının tüm dünyada giderek artmakta olduğu, özellikle genç nüfus kesimini etkilediği anlaşılmaktadır. Bu artış normal nüfus artış hızından çok daha yüksektir. Madde kullanımına başlama yaşı da

giderek küçülmektedir. Ülkemizde son yıllarda madde bağımlılığı nedeniyle ölümler hızlı bir şekilde ve belirgin olarak artmaktadır (Sevil, 1988). Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisinin yaptığı araştırma yukarıdaki yargıyı destekler niteliktedir. Araştırma sonuçlarına göre ilk uçucu madde kullanım yaşı yaklaşık 11, esrar ve ecstasy kullanımının ise sırasıyla 16 ve 17'dir (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, 2003).

Türkiye gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında hızlı nüfus artışı gösteren bir ülkedir. Bunun doğal sonucu olarak da genç nüfus hızla artmaktadır. 2000 yılı genel nüfus sayımına göre "Türkiye genelinde erkek nüfusun yarısı 24 yaşından, kadın nüfusun yarısı 25 yaşından gençtir" (DİE, 2003:135). Genç nüfusla birlikte, çok hızlı bir şekilde kültür etkileşimine açık olan toplum yapımız içerisinde, dünya genelinde olduğu gibi uyuşturucu kullanımının ülkemiz için çok ciddi bir tehdit oluşturduğu görülmektedir.

Birey, gelişim süreci içinde ortalama 15 yaş civarında bağımlılıktan kurtulup, bağımsız birey olma; Çocukluktan çıkıp yetişkin döneme geçme eğilimi gösterir. Bu dönemde, bireylerde toplumsal kimliğini kazanma, yetişkin insan gibi olma ve toplumda rol alma arzusu çok fazladır. Ailelerinin kendilerini çocuk olarak görme eğiliminden rahatsız olurlar. Ailenin, gencin bağımsızlaşma eğilimlerine karşı tutumunda değişiklik olmazsa, bireyde büyüdüğünü ispatlama veya çocuk gibi davranılmasına tepki olarak sigara kullanma davranışı görülebilir. Bu yolun seçilmesinin sebeplerinden biri, sigaranın yetişkin davranışı olarak sunulmasıdır. Gençlerin sigaraya başlamalarının bir başka nedeni de, sigara kullanımını otoriteye başkaldırı sembolü olarak algılamalarıdır (Pekşen,1995). Anne babalarını otoriter olarak algılayan gençlerin, demokrat olarak algılayanlara göre daha çok sigara kullandığı bildirilmektedir (Herken, Özkan, Kaya, Turan ve Aşkın, 1997). Yüksek benlik saygısının da kişileri kötü alışkanlıklardan koruyucu özelliği bulunmaktadır (Caroll ve Rounsavilla, 1995). Sigara kullanma davranışında ailenin rolü iyi bilinmektedir. Anne baba veya kardeşleri sigara içen bireylerin anne baba veya kardeşleri sigara içmeyen bireylere oranla daha çok sigara kullandıkları bildirilmektedir (Uğur,1994). Bir çalışmada bu oranın dört misline kadar çıktığı bulunmuştur (Odabaşı,1992). Kişilik gelişiminin erken yaşta başlaması, bu dönemde

kazanılan bir takım davranış kalıpları, bireyin ilerdeki alışkanlıklarını doğrudan etkiler. Bu durum, sigara kullanma davranışında ailenin önemini daha da artırmaktadır (Uğur,1994). Gençlerde, sigara içen ebeveyn ya da kardeşe karşı duyulan hayranlık hissi sonucunda gelişen özdeşleştirme (identifikasyonla) sigara kullanma davranışı görülebilir (Pekşen,1995). Başlangıçta ister merak, ister benzeşme, ister başkaldırı sembolü olarak görülüp başlanılan sigara (Uğur,1994), birkaç yıl içinde kullananların %50'sinde bağımlılık yapar (Hughes, Fiester, Goldtein, Resnick, Nicholas ve Ziedonis, 1993).

Bebeklikteki anne-baba ilişkisinin niteliği daha sonra kurulan ilişkiler için önemlidir. Bu nedenle, ailenin çocuğa karşı tutumları ve bu tutumlara bağlı olarak da çocuğun anne-babayla nasıl bir bağlanma ilişkisi oluşturduğu önemlidir. Ailedeki güvenli bağlanma daha sonraki yakın ilişkiler için önemli bir etken olarak tanımlanmıştır. Bebeklikten orta çocukluğa doğru yapılan boylamsal çalışmalarda, güvenli bağlanmış olarak sınıflandırılan çocukların kendi akranlarınca sevilen ve değer verilen çocuklar oldukları kanıtlanmıştır. Bu çocukların güvensiz bağlanan çocuklara göre arkadaşları ile olan ilişkilerde daha başarılı oldukları ortaya konmuştur (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999).

Cohen, Richardson ve LaBree (1994), sigara içme ve ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiyi araştırmış, sigara ve alkol kullanan çocukların anne-babalarının, çocuklarına daha fazla vakit ayırıp, iletişimlerini artırmaları sonucunda, bu çocukların son bir ay içinde içki ve sigara kullanma düzeylerinin düştüğünü bulmuşlardır. Isohanni, Moilanen ve Rantakallio (1991), yakın aile ilişkilerinin çocuğun madde kullanan arkadaşlardan kaçınmasında etkili olduğunu; yıkıcı tutumların ise, gençlerde son ayda alkol kullanımını yaklaşık 2 katına, sigara kullanımını ise yaklaşık 4 katına çıkardığını bulmuşlardır. Zayıf ebeveyn gözetimi, bozuk akran ilişkisi ve kolay elde edilebilir olma özelliğinin sigara alkol ve uyuşturucu kullanımı için risk oluşturduğu bildirilmektedir (Adelekan, Abiodun, Imovokhome-obayan, Oni ve Ogunremi, 1993).

Smart, Chibucos ve Didier (1990), Gençlerin madde kullanımı ve ailelerin farkındalığının rolü ile ilgili olarak madde bağımlısı ergenlerin aile fonksiyonlarını algılayışlarını ölçmek için FACES II'yi uygulamışlardır. Araştırma sonucunda; Madde bağımlısı ergenler ailelerinin bütünlük ve uyum boyutlarının aşırı uçlarda algılarken, madde bağımlısı olmayan ergenler ailelerini daha dengeli algılamışlardır.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma 2006-2007 yılları arasında Adana Emniyet Müdürlüğü tarafından uyuşturucu suçundan yakalanan bireylerden araştırmaya katılmaya gönüllü olan şüpheliler ile sınırlıdır.

1.5. Sayıtlar

Örnekleme oluşturan bireylerin çalışmaya gönüllü olarak katılmışlardır.

1.6. Tanımlar

Uyuşturucu Madde: Bitkisel kökenli veya sentetik olup, merkezi sinir sistemini etkileyerek fiziksel ve/veya ruhsal bağımlılık hallerine yol açan, bazı durumlarda tek konulu (Kullanmanın devamı üzerine dozajı artırma ihtiyacının duyulması), diğer bazı durumlarda ise çift konulu (aynı kişinin değişik uyuşturucuları kullanması) tutku yaratan bütün maddeler (Dünya Sağlık Örgütü-WHO-)

Bağlılık (Attachment): Bireyin en yakınında olan kişiye duyduğu güçlü duygusal bağıdır (Bowlby,1977;1980). Bireyin yaşamında önemli gördüğü bir ya da birkaç kişiye güçlü, etkili ve sürekli bir duygusal bağ ile bağlanmasıdır (Bowlby,1977)

Güvenli bağlanma: Sıcak ve uyumlu bir bakımın ve ilginin ürünü olarak ortaya çıkan bir bağlanma ilişkisidir (Ainsworth,1978 ; Akt; Erwin, 2000).

Kaygılı bağlanma: Tutarsız ve uyumsuz bir bakım sonucunda ortaya çıkan bir bağlanma ilişkisidir (Ainsworth, 1978 ; Akt; Erwin, 2000).

Kaçınan bağlanma: Çocuğun taleplerine uymayan ve fiziksel temas kurmaktan kaçınan bir annenin verdiği bakım sonucunda ortaya çıkan bağlanma ilişkisidir (Ainsworth, 1978 ; Akt; Erwin, 2000).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde aile tanımları ve türleri, anne baba tutumu ile anne baba bağlılığı ile ilgili kuramsal açıklamalara ve gerek yurt dışında gerekse yurt içinde konuyla ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Ailenin Birey Üzerindeki Etkileri

Toplumu oluşturan en küçük sosyal kurum aile olduğuna göre sağlıklı toplumların oluşması açısından çocuğun eğitimi ile ilgili olarak ailenin izlediği yol çok önemlidir. Ailenin eğitime ilişkin tutumu ve eylemleri, içinde yaşanılan kültürün değerlerine ve normlarına göre şekillenmektedir. Gerek kırsal gerek kentsel kültüre ait olsun her ailenin toplum içinde bir konumu vardır. Bu sosyal konum doğal olarak ailenin eğitsel ortamını da etkilemektedir. Çocuğun hızlı gelişiminin olduğu ve kişilik özelliklerini yerleştirdiği temel eğitim döneminde aile ortamı eğitim açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Erözkan, 2000).

Aile birimindeki üye sayısı kaç ve ne türden olursa olsun (yani çocuksuz, tek ebeveynli, çekirdek, geniş, hiç evlenmemiş v.s. aile biçimlerinde olduğu gibi), bugün dünyada aile kavramı çok çeşitli kombinasyonları, yakın ve etkili ilişkilerin kalıcılığı ölçüsüne bağlı olarak içine almaktadır. Yoksa sözcük ne kadar sıklıkla kullanılırsa kullanılsın, aile olgusunun tanımı konusunda ne sokaktaki insanlar ne de aile ile ilgili akademik veya mesleki olarak ilgilenenler arasında görüş birliği ummak akılcı değildir. Aynı zamanda tipoloji ölçütleri de son derece çeşitlidir. Örneğin; aileleri büyüklüğüne, evlilik bağlarına, güç ilişkilerine, fonksiyonlarına v.s. göre sınıflandırmak ve bunlara göre aileyi tanımlamak en yaygın olanlarındandır (Gülerce,1996. Akt.Nazlı,2001).

Sayın (1990), aileyi biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri

kuşaktan kuşağa aktaran biyolojik, psikolojik, toplumsal, hukuksal v.b. yönleri bulunan toplumsal bir birim olarak tanımlar.

Karşılıklı ana baba çocuk etkileşimi çocuk gelişiminin kilit özelliklerindendir. Ana babanın katılması, ana babanın kendine yardım edebilme yetenekleri ve çocuk yetiştirme stilleri, ana baba ve çocuk etkileşimlerini etkileyen ve erken dönemdeki gelişmeye, okula geçişe ve çocuğun gelecekteki verimine katkıda bulunan faktörlerdir (Pelletierve Brent, 2003).

Mclver ve Page için aile, “cinselliğe dayalı, çocuk sahibi olma ve bu çocukları yetiştirme özelliği olan bir gruptur.” Winch ise aileyi, grup katagorisinde değerlendirerek kuşak ilişkilerine göre, ana-baba ve çocuklardan meydana gelen bir sosyal grup olarak niteler. Nimkoff’a göre aile ise “karı-koca-çocuklardan oluşan veya sadece karı-kocadan kurulu, az veya çok devamlılık gösteren bir birliktir (Gökçe,1976).

Aile yaşayan sosyal bir sistem olarak tanımlanır. Özel amaçlarını yani aile fonksiyonlarını ve hedeflerini gerçekleştirebilmek için bir araya gelmiş, birbirleriyle yakından ilişkili ve birbirlerine bağlı bireylerden kurulmuş olan küçük bir birimdir. Birbirleriyle ilişkileri o kadar güçlü bağlarla bağlıdır ki birimin herhangi bir parçasındaki küçük bir değişiklik oluşturdıkları tüm sistemi derinden etkiler (Kılıçaslan,2001).

Goldfard dört aylıktan üç yaşına değin yetimhanede kalıp sonra evlatlık olarak buradan ayrılan on beş çocuğu incelemiştir. Bir yandan da yetimhaneye aynı zamanda gelen fakat hemen evlatlık edinilen bir kontrol grubu üzerinde çalışmıştır. Erken çocukluk döneminde aile yaşamından yoksun kalan çocukların kişilikleri pek çok açıdan evlatlık alınan çocuklardan daha zayıf bulunmuştur (Wolff 1986).

Literatüre bakıldığında ailelerin “Sağlıklı Aileler” ve “Sağlıksız Aileler” olmak üzere iki ana başlık altında incelendiği görülmüştür.

Sağlıklı aileler fonksiyonlarını çok iyi yerine getirirler. Üyeler, aile iletişiminden memnundur ve psikolojik olarak sağlıklıdır. Çok az çatışma vardır, gelişimsel değişikliklere çok kolay ve başarılı bir biçimde uyum sağlarlar, stresli olaylarla çok iyi baş edebilirler. Bu ailelere “sağlıklı”, “iyi işlevsel”, “güçlü” veya “optimal” denilir. Ancak ailelerin hiçbir zaman sorunla karşılaşmayacağını söylemek doğru olmaz. Bu aileler bir kriz karşısında çabucak kendilerini toparlayabilirler. Aile sisteminde çok az problem olur ve bütün normal şartlarda fonksiyonlarını iyi yerine getirirler (Frude,1991. akt. Nazlı,2001).

Glick ve Kessler sağlıklı ailelerde esnek bir otorite yapısının varlığından söz eder. Bu tür ailelerde otorite paylaşılr ve eşlerin inanç yapısına uyar. Aile üyeleri birbirlerine yakın, fakat bağımsızdırlar. İlişkileri sürekliDir. Özel ilgilerine saygılıdırlar. Birbirlerine önem verirler. Çatışmalara aşırı duyarlılık göstermeden, çözüm yoluna giderler (Bulut,1993).

Bir grubun ideal bir şekilde tüm işlevlerini yerine getirebilmesi, grubun iç dinamiğine olduğu kadar, dış dünya ile ilişkilerine de bağılıdır. İç ve dış dinamikler devamlı bir uyum içindedirler. Her aile devamlı bir uyum süreci içindedir. Sağlıklı bir içyapıya ve işlevselliğe sahip olan aileler bu uyumu sağlayabildiği halde, bazıları bu konuda zorlanabilir. Bu durum ailenin sağlıklı bir yapıya sahip olmasından kaynaklanabileceği gibi, sosyo-ekonomik yapıda meydana gelen beklenmedik değişimler, kriz durumları, hastalıklar gibi dış etkenlerde ailenin sağlığını bozucu etkiler yaratabilir (Bulut,1993).

Sağlıksız ailenin temelinde birbirleriyle anlaşamayan, aralarında iyi bir iletişim ve etkileşim kuramamış olan eşler bulunur. Bu doyumsuzluklar çeşitli patolojik davranışlara dönüşerek gerek eşler arasında gerekse çocuklarda bazı bozulmalara yol açabilmektedir. Ancak ailenin sağlıklı ve sağlıksız olmasında, dış uyaranların etkisi de göz önüne alınmalıdır. Aile içinde veya dışında, hastalık, ölüm, işsizlik gibi meydana gelen bazı olayların geçicide olsa, aile aile fonksiyonlarında birtakım bozulmalara sebebiyet verdiği kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Aile grubu içinde rol alan kişilerin eksilmesi ve ilavesi, kişilerin yaşamlarında esas olan rollerde değişiklik olması veya kendilerine uygun olmayan bir role geçmek zorunda kalmaları bazı sorun odakları yaratarak, sağlıksız davranışları arttırabilir (Friedlander,1965)

Psikoanalitik kuramı da tek bir kişinin kişilik gelişimine bakmasının yanında aslında birey ile aile arasındaki etkileşimle ilgilenir. Freud bireyin kişilik yapısında ailesinin anahtar rol oynadığına inanır (Goldenberg ve Gpldenberg, 1996. akt. Nazlı, 2001).

Çoğunluğunu çekirdek ailelerin oluşturduğu ailelerimizde huzursuz ve geçimsiz ortamın yoğunluk kazandığı dikkati çekmektedir. Çeşitli uyum ve davranış bozukluğu sebebiyle kliniğe başvuran 1300 çocuk arasında rasgele seçim sonucu alınan 100 çocuğun ailesi incelenmiştir; Bu çocuklardan %21'inin parçalanmış aileden, %21'inin huzursuz aileden,%20'sinin de baba ilişkisi yetersiz olan ailelerden geldikleri saptanmıştır. Yine suçlu gençlerimizin yakın çevre özellikleri incelendiğinde 1987 bulgularına göre %26'sının ailesinde geçimsizlik ve huzursuzluk belirlenmiştir (Yavuzer,2004)

Aile yapısı içerisinde, anne babanın veya bakıcı kimliğindeki bireyin bebek ile olan ilk temasından itibaren başlayan ve sonraki süreçteki ilişkilerin niteliğini etkileyen ve bunun sonucu olarakta bireyin yaşamındaki akışa yön veren çok önemli bir olgu olarak karşımıza bağlılık kavramı çıkmaktadır.

2.2. Anne-Baba Bağlılığı İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

"Bağlanma" yavrunun temel bakım verene yakınlığını arttırarak yaşamını sürdürmesini kolaylaştıran, hayatta kalma olasılığını arttıran yaşamsal bir mekanizmadır. Anne-bebek ilişkisinde belirmeye başlayan bağlanma davranışı zamanla kararlılık gösterir ve kişiliğin gelişimine yön verir. Güvensiz bağlanma erişkinlerde kişilik bozukluklarıyla ilişkili bulunmuş; bu durumda tedaviye uyum güçlüklerinin olduğu bildirilmiştir (Dozier 1990; akt.Alyanak,2000).

Araştırmalar ana-babalar arasında bazı farklılıkların olduğunu göstermektedir. Farklılıklar özellikle iki ana boyutta gözlenmektedir. Bunlardan biri çocuğa gösterilen sevgi ve şefkatle karşılık vericiliğin düzeyi diğeri ise çocuklar üzerinde uygulanan kontrolün derecesidir. Bir uçta bazı ana babalar çocuklarına karşı çok sevecen öbür uçta ise oldukça mesafeli, hatta düşmanca davranabilmektedir. Böyle ana-babaların çocukları kaygılı, öz kontrolleri ve saygıları düşük kişiler olmak eğilimindedirler (Rothbaum ve Weisz,1994).

Bağlanma davranışı pek çok kuramcı tarafından birbirini tamamlayacak biçimde tanımlanmaktadır. Bowlby (1973, 1980) bağlanmayı, insanların kendileri için önemli olan kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağ olarak tanımlarken (Akt: Sümer ve Güngör, 1999a), Gander ve Gardiner (1995) yenidoğanlarla ana-babaların arasında gitgide artan, eşgüdümlü, karşılıklı ve destekleyici bir etkileşimin kurulması olarak tanımlamışlardır. Bowlby'e (1982) göre bağlanma davranışı, bir çocuğun yakınlık kurmak istediği kişi ile bağ kurmasıdır (Akt: Genuis ve Oddone, 1996).

Erken çocukluk döneminde ana baba-çocuk ilişkilerinin kişinin gelişimini, diğer insanlarla ilişkilerini ve psikolojik uyumunu etkilediği konusunda genel bir kabul vardır. Bu kabule götüren ilk ve en önemli kanıtlar Bowlby'nin çocuğa temel bakım veren kişi ile çocuk arasında kurulan sosyal bağın (attachment-bağlanma) normal gelişim için oldukça önemli olduğunu gösteren araştırma sonuçlarıdır (Crockenberg, Lyons-Ruth ve Dickstein 1993).

Bağlılık teorisine göre bebeklikteki anneye olan bağlılık ilişkisi çocuğun gelecekteki akran ilişkisinin kalitesini de etkilemektedir. Anneye güvenli bağlılık geliştiren bebeklerin daha sonraki yıllarda sosyal yeterlik, akranlarla etkileşim ve popüler olmayla yüksek ilişkili olduğu belirtilmektedir. Güvensiz bağlılık geliştiren bireylerde ise; reddedilme, olumsuz duygusal yaşantı, düşmanlık, saldırganlık, öfke, düşük benlik saygısı ve düşük engellenme eşiği gibi sorunlara yol açabilmektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda aileye bağlılığın orta çocukluk yılları boyunca geliştirilen arkadaşlık ilişkilerinin kalitesi üzerindeki etkilerinin incelenmesinde sosyal yetkinlik beklentisinin belirleyici olabileceği vurgulanmaktadır (Coleman,2003).

Bowlby'e (1969,1973,1979,1980) göre, bağlanma kuramı; insanların kendileri için önemli olan kişilerle güçlü duygusal bağlar kurma eğiliminin nedenlerini açıklayan bir yaklaşımdır. Duygusal bağ kurma eğilimi ve gereksinimi yeni doğanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli ve gelişimsel açıdan işlevsel olan bağlanma sistemini ifade eder. Bağlanma sistemi, yeni doğanların onlara bakan kişiye / kişilere fiziksel yakınlığını güçlü tutarak hem çocukların çevreden gelebilecek tehlikelerden korunmasına yardım eder hem de onlara çevreyi keşfetmeleri için gerekli koşulları sağlar. Bu nedenle, bakıcıyla yakınlığın korunması bağlanma sistemi içindeki en

temel hedeftir ve bu sayede yeni doğanlara güven içinde gelişebilecekleri bir alan sağlanır (Akt: Sümer ve Güngör, 1999a).

Bowlby'nin bağlanma kuramı, ebeveyn-çocuk ilişkilerini anlamada önemli bir yapı oluşturur. Bu kuramın temel varsayımı; bağlanmanın niteliğinin, bebek ve bağlanma figürü arasındaki etkileşim ile destek ve güvenin derecesine bağlı olmasıdır (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999). İlk bağlanma figürü olan kişi (anne ya da çocuğa asıl bakan kişi), çocuğun karmaşık ve potansiyel bakımdan tehlikeli bir dünyayı keşfedip onun hakkında bilgi edinebilmesini sağlayan emin bir kale; ayrıca, stresli ve acılı dönemlerinde bir rahatlama ve güven tazeleme kaynağıdır. Bağlılığın güven vericiliğini tatmış olan çocuklar anneleriyle ilişkilerine dayanıp bel bağlamayı öğrendiklerinde, bu özelliklerin başka ilişkilerle sağlanabileceği hakkında olumlu ve kalıcı beklentiler geliştirirler. Güvenli bağlılık kurmuş çocukların gözünde, ilişkiler, tatmin edici ve yararlıdır. Oysa, yaşamlarının ilk dönemlerinde güvenli bağlılık duygusu tadamamış çocuklar kaygılı ve aşırı bağımlı bir duruma gelebilir ve karşılanmamış beklentilerinin olumsuz yükünü sonraki ilişkilerine taşıyabilirler (Erwin, 2000).

Bağlanma insanların kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar olarak tanımlanmaktadır (Bowlby,1969,1973,1980). Bowlby'nin bağlanma kuramı etiyoloji, nesne ilişkileri ve psikodinamik yaklaşımlar üzerine kurulmuş bir kişilik gelişimi kuramıdır. Bağlanma kuramının etiyolojik temele dayanan savı, başka tüm memeliler gibi dış dünyayla ilgili hiçbir deneyimi olmayan insan yavrusunun da içgüdüsel olarak bir bağlanma sistemi dahilinde davrandığı ve bu sistem çerçevesinde yaşamını sürdürebilmesi için kendisinden daha olgun ve deneyimli bir bağlanma figürüne ihtiyaç duyduğudur. Güdüsel ve davranışsal yönü olan bağlanma sisteminin en temel işlevi bağlanma figürüne yakın olmayı sağlamaktır. Bağlanılan kişiye yakın olma ve yakınlığı koruma bağlanma sisteminin en temel unsurunu oluşturmaktadır. Kendine bakanlara yakınlığı koruyarak, yeni doğan, hayatta kalma ve gelişme olasılığını artırmaktadır. Böylece yetişkin bağlanma figürü çevreyi araştırma, keşfetme sırasında tehlike hissedildiği anda geri dönebilecek ve sığınılacak bir liman, bir "güvenli üs" (secure base) görevi görecektir (Güngör,2000).

Bağlanma kuramının psikodinamik yönü ise erken yaşlarda bağlanma figürü ya da birincil bakıcılarla (caregiver) kurulan ilişkinin niteliğinin yaşamın sonraki yıllarında kurulacak yakın ilişkiler için bir temel oluşturduğu savına dayanmaktadır (Bowlby,1973, 1980). Bu süreçte, bakıcının çocuğa verdiği tepkiler temelinde çocuğun bakıcısına ve kendisine ilişkin oluşturduğu zihinsel temsillerin yaşam boyu görece değişmez olduğu ve her dönemde kişilerarası ilişkilerinin niteliğini belirlediği öne sürülmektedir. Dahası erken yaşlarda edinilen ve tekrarlayan etkileşimlerle ileriki yıllara aktarılan bağlanma zihinsel modellerinin, kişinin bağlanma örüntüleriyle tutarlı bir bağlanma figürü rolü üstlenmesine ve kendi modellerini sonraki nesillere aktarmasına yol açtığı varsayılmaktadır. Bağlanma kuramı psikanalitik bir yöne sahip olmakla birlikte onu kişilerarası ilişkileri açıklamaya yönelik diğer psikanalitik kuramlardan (Örneğin, nesne ilişkileri kuramı ve Sullivan'ın (1953) kişilerarası psikiyatri kuramı) ayıran birkaç özellik vardır. İlk olarak bağlanma kuramı patolojiden çok zihinsel sağlığa vurgu yapmakta; İkincisi, bakıcılarla olan yaşantıların fantezileri de içeren "içsel" yönleriyle değil "gerçek" yaşantılarla ve bunlara ilişkin zihinsel temsillerle ilgilenmektedir. Son olarak da, bağlanma kuramı sınanabilir önermeler sunmakta ve bunlar çok sayıda görgül araştırma bulguları ile desteklenmektedir (Güngör,2000).

Yetişkinlikte bir bağlanma ilişkisinde de birey özellikle stres altında olduğunda, bağlanma figürüne yakın olmak ister. İkinci olarak, bu bağlanma figürü ile ilişkisinde güven ve rahatlık arar. Üçüncüsü; bağlanma figürü bireye özgürce çevreyi keşif imkânı verir. Son olarak bağlanma ilişkisi gönülsüz ayrılıkları protesto eylemleri içerir (Bowlby,1980).

Ainsworth (1969) bağlanmayı, bir insanın başka bir insana karşı geliştirdiği şefkatli bir bağ olarak ifade etmiştir (Genuis ve Oddone, 1996). Erwin (2000) ise, bağlanmayı biyolojik açıdan ele almış ve çocuğun uyum sağlayıcı yönünün gelişmesini korumak, geliştirmek ve türün devamlılığını sağlamak amacıyla tasarlanmış bir mekanizma olarak tanımlamıştır.

Ainsworth (1969, 1972), Bischof (1975), Bowlby (1982), Sroufe ve Water (1977) ve Bretherhon (1980), bağlanma ve bağlanma davranışı arasında farklılıklar olduğunu belirtmişlerdir. Bağlanma, bebeğin ya da çocukların ilk bakıcıları ile olan

ilişkilerindeki duyguları içerirken, bağlanma davranışı, bağlılık sonucunda meydana gelen davranışlar şeklinde ele alınmaktadır (Akt: Genuis ve Oddone, 1996).

Duyarlılık denencesinin ana babalık davranışlarıyla ilgili yönünü destekler şekilde, yapılan çalışmada (Ainsworth ve ark.,1978), güvenli bağlanma içerisinde sınıflandırdıkları bebeklerin annelerin Yabancı ortamda çocuğa karşı daha ilgili, rahatlatıcı, çocuğu çevreyi keşfetme davranışında özgür bırakan ancak bu sırada onun ihtiyaçlarına karşı kayıtsız ve ilgisiz davranmayan bir davranış örüntüsü sergilediğini göstermişlerdir. Buna karşılık kaygılı-kararsız bebeklerin annelerin çocuklarını yönlendirmeye çok hevesli, ancak ilgisinde ve sevgisinde tutarsızlık gösteren, çocuğunun çevreyi araştırması sırasında sık sık dikkatini kendisine yada ortamdaki başka bir nesneye yöneltmeye çalışan girici ve müdahaleci bir tavır içinde oldukları gözlenmiştir. Son olarak kaçınan çocukların annelerinin diğer annelere oranla daha ilgisiz, soğuk, çocuğun yakınlık isteğine duyarsız görünen anneler olduğu bulunmuştur.

Çocukların birincil ve ikincil stratejileri kullanmaları gibi, ana babalarında kendi bağlanma örüntüleriyle tutarlı, farkında olmaksızın kullandıkları ana babalık stratejileri vardır. Duyarlı ve güvenli ana babalık bir stratejidir. Çocuğu zamanından önce bağımsızlığa yada sürekli bir bağımlılığa iten ana babalıkta birer stratejidir. Bebeklerin bağlanma davranışında görülen bireysel farklılıkların, ana babalık stratejilerine uyum sağlama çabalarının bir sonucudur. Birincil ve ikincil stratejilerin içerikleri ne olursa olsun amaçları aynıdır. Yani bağlanma figürüyle yakınlığı korumak. Bunun için bebek ana babasının ilgisinin mümkün olduğunca yüksek düzeyde kendi üzerinde tutabilmek için onları en hoşnut edici yada onlar için en azından en az stres yaratıcı davranış örüntülerini sergilemektedir. Birincil koşullu stratejide; Stres durumunda aktif bir şekilde bağlanma figürü ile yakınlık aramak, İkincil koşullu stratejide ise; ya bağlanma figüründen kaçınarak, ya da sürekli olarak takıntılı bir şekilde yakınlık arayarak yakınlığı korumaya çalışacaktır. Hangi stratejinin benimseneceği büyük oranda bağlanma figürünün ana babalık stratejisine bağlıdır (Main,1990).

Bağlılığın gelişimini açıklayan birçok kuram vardır. Bunların her biri bebeğin bağlanması konusunda farklı varsayımlar ileri sürmüşlerdir.

Psikoanalitik kuram, bağlanmanın gelişiminde anne-babanın aktivitelerinin temel oluşturduğunu vurgulamıştır. Özellikle Freud yanlıları bebeğin doğuştan bir emme ihtiyacının olduğunu, bu oral zevk ve diğer ağız uyarıcıları aracılığı ile bebekte bağlanmanın başladığını vurgularlar (Hetherington ve Parke, 1978). Bu dönemde annenin rolü çok önemlidir. Anne sezgileri ile bebeğin ihtiyaçlarını karşılar. Bu ihtiyaçları karşılarlarken de bebekle ortaklaşa geliştirdikleri bir düzenleri vardır. Bu düzen sayesinde bebek, fizyolojik dengesini belli sınırlar içerisinde koruyabilir. İhtiyaçları düzenli bir şekilde karşılanan bebek dış dünyaya karşı güven duygusu oluşturmaya başlar. Oral dönemin başarılı bir şekilde tamamlandığı durumlarda, bebeklerde diğer insanlara verme ve onlardan alabilme özelliklerini geliştirir. Böylece diğer insanlarla olumlu ilişkiler içerisine girmeye başlar (Geçtan,1996).

Freud ana-baba-çocuk ilişkisinin anal dönemde de devam ettiğini ve bu dönemde uyumlu geçen ilişkilerin çocuğa özerklik kazandırdığını vurgulamıştır. Özellikle genital dönemde çocuk ve ebeveyn ilişkisi büyük önem kazanır. Bu dönemde çocuk ebeveyni ile kurduğu ilişkiler doğrultusunda aileden koparak aile dışındaki kişilerle ilişkiler kurmaya başlar (Öztürk,1997). Erikson kişinin farklı devrelerden geçtiğini ve bebeklik dönemindeki ana-çocuk ilişkisinin çocukluktaki temel güven duygusunun gelişmesi açısından çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Sullivan kişiliğin ilişkiler içinde geliştiğini savunur. Sullivan'a göre, ilişkileri dışlayarak kişiliğin gelişmesinden söz etmenin anlamı yoktur (Erwin,1993).

John Bowlby psikoanalitik gelenekte eğitilmiştir. Bu nedenle de bağlanma kuramında psikoanalitik kuramın birçok izleri mevcuttur. Bowlby'nin psikoanalizde en çok eleştirdiği yön, düşünem ve iç yaşam üzerinde odaklaşırken çocuğun gerçek yaşam deneyimlerini çok az önemsemesidir. Bu yönleri ile psikoanalitik gelenekten ayrılan Bowlby bağlanma kuramını geliştirmiştir (Hazan ve Shaver, 1994).

Bağlanma bireyin önemli gördüğü bir ya da birkaç kişiye sürekli ve etkili olarak duygusal bir bağ ile bağlanmasıdır. Bağlanma teriminin kullanımı özellikle etolojik perspektiften ve Freud'un düşüncesinden etkilenmiştir. Bu açıdan bağlanma, davranışları yönlendiren bölünmez bir güç olarak görülür. Davranışlarda da gösterildiği gibi yakınlık bağlanma figürlerinde de korunur. Bağlanma davranışı bu anlamda sosyal figürlere karşı geliştirilen yakın ve olumluluğuyla, daha az

duygusallık içeren ve kalıcılık özelliği olmayan toplumdan genel hoşlanma ile karıştırılmamalıdır (Erwin, 1993).

Bağlanma kuramına göre bağlanma, içgüdüsel tepkilerin bir sonucu olarak gelişir (Hetherington, Parke, 1978). Bu teorinin yaratıcısı Bowlby'e göre bebekler ve büyükler, birbirlerinden hoşlanmak üzere programlanmışlardır. Bu da bağlılığın kurulmasına yardımcı olmaktadır. Bowlby (1969), bağlanma ilişkisinin çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli olduğunu savunur. Böyle bir ilişkinin bozulmasının veya son bulmasının çocukta ölüme kadar gidebilecek duygusal tepkilere yol açtığını öne sürmektedir. Bebek birden çok kişi ile yakınlık ilişkisi içinde bulunabilir, ancak bunlardan biri diğerlerinden nitelik açısından farklıdır (Hortaçsu, 1997).

Öğrenme kuramcıları da psikanalitik kuramcılar gibi bağlanmanın gerçekleşmesinde ağızla ilgili yaşantıların önemini vurgularlar (Hetherington ve Parke, 1978). Anne çocuğun ihtiyaçlarını karşıladıkça doyum ve pozitif dengeler sağlanacak ve devam edecektir. Yani bu durumlar devam ettiği sürece çocuk anneye güvenli bir iletişim geliştirmeye başlayacaktır ve bağlanma sağlanacaktır. Bebekler için ilk bağlandıkları kişiler önemlidir çünkü onlar güven duygusunun kaynağıdır (Hetherington ve Parke, 1978). Bu kurama göre bağlanma, öğrenme kuralları sonucu oluşur ve çevrede bulunan diğer kişilere ve nesnelere genellenir (Hortaçsu, 1997).

Çocukluk dönemindeki bağlanma davranışı ile ilgili olarak Waters, Wippman ve Sroufe (1979), tarafından yapılan bir araştırmada; 15 aylıkken Yabancı ortamda bağlanma stilleri açısından sınıflandırılan bebekleri, üç buçuk yaşına geldiklerinde annelerinden bağımsız arkadaş ortamında gözlemişlerdir. Geçmişte güvenli olarak sınıflandırılan çocukların arkadaşları tarafından istenen ve aranan arkadaşlar olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu gözlemişlerdir. Tersine, güvensiz bağlandıkları gözlenen çocukların üç buçuk yaşına geldiklerinde sosyal yönden daha içe dönük oldukları, faaliyetlerde yer almak yerine izleyici olarak kaldıkları ve daha çok kararsızlık gösterdikleri görülmüştür. Güvenli bağlanan çocuklar ayrıca, daha çok kendi arzuları doğrultusunda davranan ve isteklerinin peşine düşen ve yeni zihinsel beceriler edinmekten zevk alan çocuklardır. Güvensiz çocukların ise yine uyarıcılara karşı daha az meraklı davrandıkları gözlenmiştir. Böylece, ebeveyn ve çocuk

arasındaki bağlanma örüntüsünün ileriki yaşlara olduğu kadar anneden bağımsız sosyal ortamlara da taşındığı ilk kez görgül olarak gösterilmiştir.

İlk ergenlik dönemini içeren bir çalışma da, Elicker, Englund ve Sroufe (1992) 12 ve 18 aylıkken gözlenen ve bağlanma stilleri saptanan çocuklardan 4 yaşına ve daha sonra bir yaz kampı boyunca da 10–11 yaşındayken ölçüm almışlardır. Sonuçlar belirgin bir şekilde, erken yaşlardaki anne-çocuk bağlanmasının niteliğinin sonraki yıllardaki sosyal ilişkilerin ve sosyal becerilerin önemli bir yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Güvenli bağlanma tarihçesi olanların psikolojik açıdan daha sağlıklı, daha özgüvenli, sosyal açıdan daha becerikli ve rekabetçi, arkadaş ilişkilerine daha çok zaman ayıran, daha popüler, sosyal ve yardımsever olan, arkadaşlarının performanslarını değerlendirmede daha olumlu yanıllıklar gösteren, arkadaşlıklarını derinleştirme olasılıkları daha yüksek olan ve diğer güvenli çocuklar tarafından daha çok arkadaş olarak seçilen çocuklar oldukları saptanmıştır. Buna karşılık erken yaşlarda güvensiz olarak sınıflandırılan çocukların yaz kampı süresince arkadaşlarının performanslarını değerlendirmede daha çok olumsuzluk yanıllığına sahip oldukları, kaçınanların başkalarına karşı en düşük düzeyde duyarlılık ve anlayış gösterdikleri gözlenmiştir.

Geç ergenlik dönemini ele alan bir çalışama da Van Ijzendoorn ve Bakersmans-Kranenburg (1997) bebekliklerinde yabancı ortamda bağlanma sınıflandırması yapılan gençlerin, Yetişkin Bağlanma Görüşmesi yoluyla ergenlikte (16-20 yaş arası ergenlerde) sınıflandırıldığı 4 aşamayı gözden geçirmiştir. Gözden geçirilen bu çalışmalarda, bağlanma örüntülerinin geç ergenlik dönemine kadar çoğu ergende kararlılığını sürdürdüğü bulunmuştur. Bebeklik ile bu dönem arasında gözlenen farklılıkların ise yine bağlanma içerikli ilişkilerde yaşanan ana babanın boşanması, kaybı ya da güven verici bir arkadaşlık ilişkisine girme gibi olaylardan kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Çocuk, yaşamın ilk birkaç ayında genelde bağlanma davranışı göstermez. Ancak başka insanları özellikle de anneye yakınlaşmayı sağlayan ve daha sonraki ilişkilerini kolaylaştıracak bazı davranışlarda bulunur. Emme, gülümseme, sarılma, bakma ve bırakılınca ağlama gibi davranışlar bebeğin iletişim sinyalleridir. Bu sinyallere aldığı karşılık bebeği daha fazla ilişki kurulması için cesaretlendirir. Altı

haftalık bebek doğal davranışlarının ne sonuçlar verdiğini öğrenmeye başlar ve bu davranışlarını iletişim kurmada bir araç olarak kullanır (Erwin, 2000).

Bebek ondan sonraki birkaç ayda bağlılığını giderek daha belirgin şekillerde yansıtır. Kendisine düzenli olarak bakan insanlara daha olumlu tepkiler vermekle birlikte, başka insanların da kendisine yakınlık göstermesini arzu eden davranışlar sergiler. Yaklaşık altı yedi aylık olunca ilk bağlılık oluşur. Bağlılığı yansıtan davranışlar kendisine bakan kişiye yönelmeye başlar. Çocuk yaklaşık bir yaşına gelince baba ve kardeşler gibi başka önemli kişileri de kapsayacak bir bağlılık geliştirmeye başlar. Çocuk yeni insanlar, nesneler ve durumlarla karşılaştıkça, bağlılık duyduğu kişilerin tepkilerinden bir sosyal referans kaynağı olarak, kendi tepkilerini şekillendirmesini sağlayacak bir kılavuz olarak yararlanabilir (Erwin, 2000).

Psikoanalistler çocuğun ilk insan ilişkilerini kişiliğin temel taşı olarak görmektedirler. Her ne kadar on iki ay içerisinde çocukların bir anne figürüne güçlü bir bağ geliştirdiği kabul edilse de bunun nasıl ortaya çıktığı ve hangi süreçlerle elde edildiği, ne kadar devam ettiği ve ya hangi fonksiyonu tamamladığı hakkında görüş birliği yoktur. Çocuğun bağlanmasının doğası ve kökeniyle ilgili dört temel unsur vardır. Bunlar; 1) Çocuğun özellikle yemek ve sıcaklık olmak üzere karşılanması gereken bir takım fizyolojik ihtiyaçları vardır. Bebeğin anne figürüyle ilgilenmeye ve ona bağlanmaya başlaması, annenin çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması ve bebeğin anneyi hoş yaşantı kaynağı olarak görmesiyle sonuçlanır. 2) Bebeklerde kendilerini bir insan göğsüne bağlamak, onu emmek ve oral olarak ona sahip olmak için doğuştan gelen bir eğilim vardır. Bebek anneyi göğüsle bağlantılı olarak görür ve ona bağlanır. 3) Bebeklerde bir insana dokunmak ve ona yapışmak için doğuştan gelen bir eğilim vardır. Bu anlamda bir insana bağlanma ihtiyaçları vardır. 4) Bebekler anne rahmini özlerler ve oraya geri dönmek isterler. Bu dört kategoriden en çok kullanılanı birinci kategoridir. Özellikle de Freud'dan itibaren fazlasıyla önem kazanmıştır. Burada çocuğun anneye olan bağı annenin bazı yakınlık davranışlarından etkilendiği ileri sürülmektedir (Bowlby,1977).

Biyolojik açıdan bağlanma çocuğun uyum sağlayıcı yönünü geliştirmek ve buradan hareketle türün devamlılığını sağlayan bir mekanizmadır. Bebeğin bağlandığı ilk kişi(anne ya da çocuğa ilk bakan kişi), çocuğun dünyayı keşfedip onun

hakkında bilgi edinmesini sağlayan emin bir kale durumundadır. Bir çocuğun ilk bakıcısıyla geliştirdiği bağ hem sonraki ilişkilerinin dayandığı bir temeldir hem de ilişkilerin kurulup yurutulmesini belirleyen bir bağdır (Erwin, 2000).

Her ne kadar bebeklerin bağlanma sistemlerini birinci bakıcılarına odaklanarak geliştirdikleri dūřunulse de, bu sistem dinamik bir sistemdir ve bebek kardeşleriyle ve çevresindeki diğer kişilerle de bir baę geliştirmek için hızlı bir şekilde gelişir. Bu durumda eęer bebek birinci bakıcısıyla gūvenli bir ilişki geliştirmişse diğer bakıcıları ya da kişilerle de benzer bir ilişki geliştirecektir (Harvey,2000).

Yetiřkin bağlanması konusunda Bartholomew ve Horowitz (1991) Dōrtlū bağlanma modelini geliştirmişlerdir. Bu modelde benlik ve başkaları zihinsel modellerinin olumlu ve olumsuz olma durumlarının çaprazlanmasından dōrt bağlanma stili elde edilmektedir. Benlik modeli bireyin kendilik değeri için başkalarına olan duygusal bağımlılığı ile ilişkilidir. Olumlu bir benlik modeli dışsal bir onaya gereksinim duymaksızın sahip olunan özsaygı ve sevillebilirlik duygusunu, olumsuz bir benlik modeli ise olumlu bir benlik algısı için başkalarının onayına gereksinim duymayı içermektedir. Başkaları modeli başkalarının iyi niyetli ve gereksinim duyulduğunda ulaşılır olduğuna ilişkin beklentilerle ilgilidir. Başkaları modelinin olumlu olması, yakın ilişkilerde destek ve yakınlık aramaktan ekinmemeye ve başkaları hakkında olumlu beklentilere sahip olmaya, başkaları modelinin olumsuz olması ise başkalarına ilişkin olumsuz beklentiler taşımaya karşılık gelmektedir (Bartholomew ve Horowitz,1991).

Ainsworth bağlanmanın niteliğini değerlendirmek ve bebeğin bağlanma sistemini etkinleştirmek amacıyla laboratuvar ortamında bebekleri incelemiştir. Laboratuvar ortamındaki bebek davranışlarının, bebeğin geçmişteki etkileşimleri sonucunda oluşturduğu içsel çalışma modellerini yansıttığını varsaymıştır (Hazan ve Shaver, 1994). Ainsworth ve arkadaşları (1978), “Yabancı Durum” olarak bilinen deneysel bir yōntemle Bowlby’nin kuramını sınamışlar. Bu yōntemde,12-18 aylık kūuk çocuklar sistemli olarak kısa aralıklarla ōnce annelerinden ayrı tutulmuş, sonra bir yabancı ile yalnız bırakılmış ve sonra anneleri ile tekrar bir araya getirilmiştir. Bu yolla çocukların bağlanma sistemleri gōzlenmeye çalışılmıştır. Çocukların ayrılma, yeniden birleşme ve yabancılarla yalnız kalma durumlarını gōz ōnūne alarak

Ainsworth ve arkadaşları, gözledikleri bu çocukları üç bağlanma sistemi içinde değerlendirmişlerdir (Akt; Sümer ve Güngör;1999b). Bu bağlanma stillerini aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür.

1. Güvenli Bağlanma: Güvenli bağlanma sıcak ve uyumlu bir bakımın ürünüdür. Bu çocukların anneleri çocuklarına dokunmaktan ve yakın ilişki içine girmekten hoşlanırlar ve çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olup onun çevreyi keşfetmesinde cesaretlendiricidirler. Böyle çocuklar anneleri ile etkileşime açıktırlar ve annelerinin kendi ihtiyaç ve beklentilerine uygun hareket etmesini beklerler. Bu çocukların gözünde anneleri çevrelerini tanıma çabalarında her zaman sırtlarını dayayabilecekleri emin bir kale görevi görür (Erwin,2000). Laboratuar ortamında güvenli bağlanmış bebekler, anneleri odayı terk ettikleri zaman huzursuz olmuş, geri döndüğünde ise rahatlamış ve çevreyi keşfe girişmişlerdir. Laboratuar ziyaretlerinden önce yapılan ev gözlemleri sırasında bu bebeklerin bakıcılarının tutarlı bir şekilde davrandıkları, ulaşılabilir ve olumlu tepkiler verdikleri gözlenmiştir (Hazan ve Shaver, 1994).

Güvenli bağlanma, kişinin yaşadığı dünyayı keşfetmesini sağlar (Sprinthall ve Collins,1995). Güvenli bağlanmış çocuklar genellikle hallerinden memnundurlar ve oyunları esnasında çevreyi tanımaya çalışırlar. Arasına annelerine göz atarlar ve onun yanında olduğundan emin olduktan sonra oyunlarına ve keşiflerine devam ederler (Cobb, 2001).

Güvenli bağlanan çocukların anneleri duygusal olarak etkili kişilerdir. Çocuklarına dokunmaktan ve onlarla yakın temas kurmaktan zevk alırlar, çocuklarının ihtiyaçlarına karşı duyarlıdırlar ve çocuklarını çevreyi tanımaya ve çevresindeki kişilerle iletişim kurmaya teşvik ederler. Bu durum çocuğun diğer ilişkilerindeki beklentileri için bir modeldir. Güvenli bağlanan çocuklar annelerinin başlattığı iletişime açıktırlar ve annelerinden ihtiyaçlarına cevap vermesini beklerler. Anneleri yakınında iken yabancılara sempatik davranırlar ve hatta onlarla olmaktan zevk duyarlar. Araştırmalar bir yaşındaki çocukların %50-70'nin güvenli bağlandıklarını göstermektedir (Erwin,1993).

Ebeveynine güvenli bağlanan bebek, ileriki yıllarda çevresindeki insanlar ve dünya ile, ayrılık kaygılarının yön vermediği ilişkilere girebilir. Bu ilişkilerde yakınlaşma ve uzaklaşmaların yarattığı kaygılara, güven ve güvenlik duyguları ile tahammül edebilir. Güvenli bağlanma, ebeveyn bebekle olmadığı zamanlarda, bebekle kalan bir koruyucu gibidir. Güvenli bebekler yabancı birinin kendi ortamına girişi ile oluşan tedirginliği ilişki çabası ile aşarlar. Bebek yeni bir ilişkiye açıktır. Ebeveyni ortamda olmadığı zaman merak ve keşif çabasını kaybetmez. Güvenli bağlanan kişi hem iç hem de dış dünyasında meraklı ve ilgili bir kâşiftir (Hortaçsu, 2003).

Bağlanmanın güven vericiliğini tatmış olan çocuklar daha sonraki ilişkilerinde de olumlu ve kalıcı beklentiler geliştirirler. Bunların gözünde ilişkiler tatmin edici ve doyurucudur (Erwin,2000).

2. Kaygılı/Kararsız Bağlanma: Böyle çocukların anneleri yakın fiziksel temaslara girerler fakat bebeklerinin ihtiyaçlarını yorumlarken genelde sorun yaşarlar. Sonuç olarak da çocuklarının ihtiyaçlarına karşı tutarsız ve uyumsuz bir hale gelirler. Bu durumla karşılaşan çocuk bazen bağımlı görünüp sarılırken bazen de uzak durur ve hatta dokunma ve kucaklaşmaya karşı direnir. Anneyi emin bir kale olarak görmedikleri için çevreyi keşfetmeye karşı isteksiz ve annenin yanındayken yabancılara karşı kuşkulu görünür (Erwin,2000).

Güvensiz bağlanmış bebekler ebeveynlerinin gerek fiziksel gerekse duygusal beslenme ihtiyaçlarına çabuk ve uygun cevap vermelerine şüpheli bakarlar. Bu güven eksikliği keşfetmeyi engeller ve psikolojik, sağlık ve temel becerilerinin gelişimi için gerekli olan bağımsızlık ve yeterlilik duygusunun gelişimine engel olur (Sprinthall ve Collins, 1995).

Güvensiz bağlanan çocukların anneleri, çocuklarına karşı tutarsız davranışlar gösterdikleri için çocukların davranışlarında da karışıklık görülür. Bazen bağımlı görülürken bazen annesinden kaçınır ve annesinin temasına karşı koyarlar. Bu çocuklar endişeli, çevreyi tanımaya karşı isteksiz ve annesi yanında olduğu zaman bile yabancılara karşı şüpheli olurlar. Kaygılı bağlanmış çocuklar anneleri uzaklaştığı zaman kendilerini sıkıntılı hissederler fakat bir araya geldikleri zaman her ikisi de

rahatlamış olduklarını göstermezler. Bu çatışan davranış sonucunda çocuk annesinin yanında kalır fakat herhangi bir fiziksel teması başlatmaz. Bu tür bağlanma bir yaşındaki çocukların %10'da görülür. Bu çocukların bakımında ılımlı ve sabırlı olmak onların güvenli bağlanmalarına neden olur (Erwin,1993).

Evde yapılan gözlemlerde kaygılı/kararsız bağlanmış bebeklerin bakıcılarının, bebeklerinin ihtiyaçlarına karşı tutarsız davrandıkları, ulaşamaz ve çoğu zaman bebeklere karşı ilgisiz oldukları görülmüştür. Laboratuar ortamında ise bu bebeklerin hem kaygılı hem de kızgın oldukları, bakıcılarından ayrı bırakıldıkları zaman sürekli bakıcılarını aradıkları için çevreye karşı ilgisiz oldukları görülmüştür (Hazan ve Shaver, 1994). Yaşamının ilk yıllarında güvenli bağlanma ilişkisi yaşamayan çocuklar, kaygılı ve aşırı bağımlı bir duruma gelebilir ve karşılanmamış beklentilerinin oluşturduğu olumsuzlukları sonraki ilişkilerine taşıyabilirler (Erwin,2000).

Kaygılı bağlanan bebekler, ebeveynlerinden ayrıldıkları zaman çok fazla kaygı yaşarlar. Kaygı sonucunda durumu protesto ederler. İsyanları bir süre sonra umutsuzluğa dönüşür ve çevrelerine karşı ilgisizleşirler. Ebeveynlerinden bu derece etkilenen bebekler, ebeveynlerinin dönüşünde onlara karşı ilgisiz kalabilirler. Bu bebekler, yabancı kişilerden ürkerler ve kaçınırlar (Hortaçsu,2003).

3. Kaygılı/Kaçınan Bağlanma: Kaygılı/ kaçınan bağlanmanın tipik özelliği, çocuğun taleplerine uymadığı için fiziksel temastan kaçınmasıdır. Anne-çocuk etkileşimi çok kısadır ve doyum verici değildir. Böyle çocukların anneleri çocukları kendi huylarına ters düştüğü zaman ya da yaşam planlarını kısıtladıklarını düşündükleri için bebeklerini arka plana atabilecek hoşgörüsüz ve benmerkezci kişilerdir. Böyle annelerin çocukları da zamanla annelerine karşılık vermeyi öğrenirler, fazla temas kurmaktan kaçınırlar ve annelerinden ayrıldıkları zaman üzüntü duymazlar. Bu çocuklar aldırmaz ve mesafeli oldukları için yabancılara karşı belirgin bir korku duymazlar (Erwin,2000).

Kaçınan bağlanma ilişkisi geliştirmiş olan çocukların anneleri genellikle sert, ben merkezci kişilerdir ve hatta bebeklerini reddeden veya onlara karşı depresif eğilimli kişiler olabilirler, çocuklarını baş belası olarak görürler. Bu anneler hayatlarını ya da planlarını aksatan çocuklarına karşı daha az toleranslı ve çok sinirli olurlar. Her

ne kadar bu çocuklar annelerinin iletişim kurma çabalarına karşı gelmeseler de, annelerinden böyle bir şey beklemezler ve annelerini önemsemezler. Annenin davranışları çocuğun onda güven bulmasını sağlamaz ve çocuklar anneleri ile beraberken çevreyi tanımaya çalışmazlar. Bu çocuklar yabancılara da annelerine davrandıkları gibi umursamaz ve uzak davranırlar. Bu bağlanma türü anne davranışları ile çok fazla ilgilidir. Çocuğun isteyip istemediğine bakmaksızın onu sürekli olarak sosyal çevreyi tanımaya ve iletişim kurmaya zorlayan anne çocuğun sosyal etkileşime duyarsız olmasına ve iletişimden kaçınmasına neden olur. Çalışmalar bir yaşındaki çocukların % 20-25'nin bu tür bağlanma gösterdiklerini ortaya koymuştur (Erwin,1993).

Bowlby'nin 1958 yılında çocuk ile anne arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında kullandığı "attachment=bağlanma" terimi çocuk gelişiminde önemini korumaktadır. Çocuğun özel olarak annesine duyduğu bağ daha çok doğuştan getirilen biyolojik belirleyiciler tarafından yönlendirilir (Akt; Searle ve Meara,1999).

Doğumla birlikte başlayan sağlıklı bağlanma anne ile çocuğun ilerideki ilişkisini belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Örneğin doğumu izleyen ilk 45-60 dakikalık dönemde bebek uyanık ve alıcıdır. Anne ile temas çok kritiktir. Yenidoğan döneminin ilk üç gününde anne-bebek yakınlığı son derece önemlidir (Çağdaş, 2002).

Bowlby'e göre, bağlanmanın gerçekleşebilmesi için sıcak, yakın ve sürekli ilişki gerekir. Kurulan bu ilişkiden hem bebek hem de anne haz almalıdır. Bağlanma aşama aşama gelişen bir süreçtir. Bağlanan, seçerek bağlandığı kişi ile bir arada olmak ister. Seçilen kişi, kuvvetli ve kaygı giderici olmalıdır. Bebek için dış dünyayı algılamakta önemli olan dokunma duyusu, görme ve işitmeden önde gelir. Dokunma anne-bebek ilişkisini artırır. Bağlanma kuramının temel sayıltıları şöyle sıralanabilir;

a)Yaşamın başında kurulan bağlanma ilişkisi bütün insanlarda geçerlidir. Anne ve bebeğin bu ilişkinin gelişimini kolaylaştıran eğilimleri vardır.

b)Bağlanma ilişkisi dünyanın her yerinde vardır, ancak ilişkinin yaşandığı fiziksel ve sosyal çevre farklı özellikler gösterir.

c) Bağlanma kişilerin değil, ilişkinin bir özelliğidir.

d)Bağlanma ilişkisinin sona ermesi olumsuz sonuçlar doğurur.

e)Kişinin birden fazla bağlanma ilişkisi olabilir, ancak birincil ilişkiler niteliksel olarak farklıdır.

f)İlk bağlanma ilişkisi kişinin ilişkilerle ilgili içsel modelini oluşturur, bu model daha sonraki ilişkileri yönlendirir (Akt; Hortaçsu, 2003).

Yaşamın ilk iki yılını kapsayan bağlanma sürecini dönemlere ayırmak gerekirse doğumdan 8-12 haftaya kadar uzanan ilk dönem bağlanma öncesidir. Bu süreç içinde bebek anneye yönelmiştir, annesinin uyaranlarıyla hareketlenir. Bağlanmanın ilk işaretlerinin ortaya çıktığı ikinci dönem 8-12 haftadan altıncı aya kadar uzar. Bu dönem, bağlanmanın olduğu dönemdir. Bağlanmanın tam olarak gözlemlendiği üçüncü dönem 6-24 aylar arasındadır. Bu sürede bebek anneden ayrıldığında ağlar, huzursuzluk işaretleri gösterir, annenin dönmesi ile birlikte veya annenin dönüşünden emin olduğunda ağlama sonlanır. Yirmi beşinci aydan sonra anneden bağımsız olan bebeğin annesiyle geliştirdiği karmaşık ilişki vardır (Söhmen, 2002).

Bağlanma kuramının temel varsayımı, insan yavrusunun yalnızca bir yetişkinin bakımı ve korunması ile yaşayabileceğidir. Bebek kendisine bakan kişiye karşı bazı davranışlar geliştirir. Yetişkinin bakımı ise bu davranışları tamamlayıcıdır. Bebek gülümser bakıcısı bunu ödüllendirir. Bebek ağlar bakıcısı onu rahatlatmaya güdülenir. Bağlanma sistemi bazı bakımlardan beden ısını, kan basıncını ve benzerlerini düzenleyen fizyolojik sistemlere benzer. Fiziksel yakınlığı korumaya yönelik olarak oluşan herhangi bir engel kaygı ile sonuçlanır, bu kaygı yakınlığı yeniden kurma amaçlı bağlanma davranışını başlatır. Bu davranışlar amaçlanan yakınlığı sağlayana kadar devam eder. Kaygının açığa çıkmasını engellemek amacıyla oluşturulan yakınlık çocuğun yaşı, duygusal ve fiziksel durumu, algılanan iç ve dış çevre tehditleriyle yakından ilişkilidir. Yakınlığın sağlanıp korunması güvenlik ve sevgi duygularına yol açarken, ilişkideki herhangi bir kesinti kaygı ve üzüntüye neden olur. Bowlby buradan yola çıkarak bağlanmanın duygusal bir bağ olduğu görüşüne varmıştır (Hazan ve Shaver, 1994).

Bağlanma kuramına göre, yaşamın ilk yıllarında anne ve babanın ya da ilk bakıcının çocuğa verdiği tepkiler temelinde çocuk kendisine ve başkalarına yönelik zihinsel temeller oluşturur. Oluşturduğu bu zihinsel temeller daha sonraki ilişkileri için

rehber görevi görür. Bowlby'nin içsel çalışan modeller olarak tanımladığı bu beklentiler tamamen anne-baba ya da bakıcı davranışları ile şekillenir (Bowlby;1973;1980; Bretherton;1985; Akt;Sümer ve Güngör,1999a).

İçsel çalışma modelleri kişinin birincil bağlanma figürü ile ilgili deneyimlerinden oldukça fazla etkilenir. Genç yaşta oluşturulan bağlanma ilişkileri çocukluk dönemindeki bakıcıyla ilişkisinden etkilenir. Bu durum kişide oluşan içsel çalışma modelleri ile ilişkilidir. Bazı araştırmacılar güvenli bağlanma geliştirmiş çocukların farklı içsel çalışma modellerine sahip olduklarını belirtirler (Carlivati, 2001).

Bağlanma sistemi toplumsal girdiler, özgül olarak da temel bakıcı tepkiselliği tarafından örgütlenen ve düzenlenen bir sistemdir. Bakıcı ile oluşan ilişkiler temelinde bebekler ne bekleyeceklerini öğrenirler ve davranışlarını buna göre ayarlarlar. Bu beklentiler içsel çalışan modellerini oluşturur. Bu modeller çevredeki diğer kişilerin ulaşılabilirlik ve tepkiselliğini kestirmede kullanılır (Hazan ve Shaver, 1994).

Bağlanma bir sosyal davranış grubudur. Bowlby bağlanmayı çocuğun erken dönemlerde yakınlık arama davranışı olarak tanımlar. Yaklaşık dört aylık bir bebek yetişkinleri ayırdeder ve tepki verir. Güvenli bağlanmış çocuk, üç yaşından itibaren ikincil bağlanma figürleri olan öğretmen ve akrabalarının yanında da kendisini rahat hissedecektir. Bakıcıları ile güvenli bir bağ geliştiremeyen çocuklar zorlayıcı bir durum ile karşı karşıya kaldıkları zaman ebeveynlerinden destek alabileceklerine dair güven duymazlar. Güvensiz bağlanmış çocuklar başkalarını güvenilmez ve gereksiz olarak algırlar. Ayrıca bu çocuklar güvenli bağlanmış çocuklardan daha fazla duygusal sıkıntı yaşarlar (Carver, 1997).

Bağlanma hareketli bir ilişkidir. Bebek ve ebeveyn arasındaki etkileşim sonucunda oluşur ve her iki tarafın da ilişkinin kurulması ve devam ettirilmesinde önemli rolleri vardır. Bu ilişkinin oluşmasında etkin olan taraf ebeveynidir. Güçlü ve güvenli bir bağlanma ilişkisinin oluşabilmesi için ebeveynin çocuğu istekle ve içtenlikle kabul etmesi gerekir. Çocuk, davranışları ile bağlanma ilişkisini etkiler. Annenin çocuğa karşı sorumluluğundaki en önemli katkı annenin kendi aile deneyimleridir. Problemlı ailelerden gelen anneler(mesela boşanmış bir aileden gelen anne) çocuğuna daha az ilgi gösterir. Araştırmacılar daha çocukları doğmadan, çok

hassas, istekli ve duyarlı davranan annelerin doğumdan sonra kendilerine güvenlerinin tam olduğunu ve çocuklarına karşı daha duyarlı davrandıklarını ortaya koymuşlardır. Annenin çocuğa karşı davranışları ilişkinin kalitesinden, sorumluluk duygusundan, çocuğun kişilik özellikleri ve dış görünüşünden etkilenir (Hortaçsu, 2003).

Çocuk karakterinin ilişki üzerindeki rolü Pianta, Sroufe ve Egeland (1989) tarafından araştırılmıştır. Bu araştırmaya göre kız çocuklarının taşıdığı bazı kişilik özelliklerinin ailenin duyarlılığını daha fazla etkilediğini göstermiştir. Erkeklerde sosyalleşmenin daha az oluşu aile davranışlarını etkiler. Çok sessiz ve çekingen bir erkek çocuğun daha aktif ve iddiacı davranması için dengeleyici bir aile ilgisine ihtiyacı vardır. Bu durumda bağlanma bir özel yetenek ya da birey tarafından sahiplenilmiş bir karakter değildir. Hem anne hem de çocuk bağlanma ilişkisinin oluşmasında etkilidir ve bu etki karşılıklıdır (Erwin, 1993).

Bağlanma konusundaki araştırmalar uzun bir dönem çocukluk ve bebeklik dönemleri ile sınırlı tutulmuştur. Fakat son yıllarda Bowlby ve Ainsworth'un yaklaşımları yetişkinlik dönemleri için de sınanmıştır. Bu konuda ilk olarak, Main, Kaplan ve Cassidy (1985) yarı yapılandırılmış bir görüşme ölçeği kullanarak yetişkinlerin çocukluk anıları ve deneyimleri temelinde Ainsworth'un öne sürdüğü üç bağlanma stilinin yetişkinler için de geçerli olabileceğini göstermişlerdir. Daha sonra Hazan ve Shaver, Ainsworth ve arkadaşlarının tanımladığı üç bağlanma stiline karşılık gelen üç paragraftan oluşan bağlanma stili ölçeği geliştirmişlerdir (Akt;Sümer ve Güngör, 1999b).

Ainswocrth ve arkadaşları (1978), Bowlby'nin kuramını temel alarak üç tür bağlanma örüntüsü betimlemiştir. Temel gereksinimlerine zamanında karşılık verebilen bir bakıcının varlığında bebekler oyun ya da keşfe çıkmada kendilerini güvende hissetmektedirler. Bakıcıyla kurulan bu tür güvenli bir bağlanma örüntüsü bebeğin uyumuna hizmet etmektedir. Bakıcının, bebekten gelen sinyallere tutarsız karşılık verdiği ya da zamanında karşılık veremediği durumlarda bebekte kaygılı/kararsız bağlanma örüntüsünün ortaya çıkabildiği, buna karşın bakıcının bebeğin gereksinimlerine karşı tutarlı olarak tepkisiz kalması durumunda ise bebeğin bakıcısına kaygılı/kaçıncı tarzda bağlandığı belirtilmektedir. Yaşamın ilk

aylarından itibaren bebek ile temel bakıcı arasında gelişen bağlanma örüntüsünün, hem çocuklukta hem de yetişkinlikte bireyin ruh sağlığı ile ilişkisini ortaya koyan çok sayıda araştırma bulgusu vardır (Rohner ve Britner 2002).

Bartholomew ve Horowitz (1991) bağlanma tarzlarını, olumlu ve olumsuz kutuplarda tanımlamışlardır. Böylece iki boyutun çaprazlanmasından dört temel bağlanma tarzının ortaya çıkacağını ileri sürmüşlerdir. Bu bağlanma tarzları;

1) Güvenli (secure) bağlanma tarzı: Bu kişiler, olumlu benlik algısını ve kendisinin sevmeye değer olduğu duygusunu başkalarının güvenilir, destek verici, ulaşılabilir ve iyi niyetli olduğuna dair beklentilerle birleştirirler. Güvenli bağlanmış kişiler, hem başkalarıyla kolaylıkla yakınlık kurabilir hem de özerk kalmayı başarabilirler.

2) Saplantılı (preoccupied) bağlanma tarzı: Saplantılı bağlanma tarzı, kendini değersiz hissetme veya sevmeye değer görmeme duyguları ile başkalarına ilişkin olumlu değerlendirmeleri yansıtır. Bu nedenle, saplantılı bağlanan kişiler yakın ilişkilerde kendini doğrulama ve kanıtlama eğilimi gösterirler.

3) Korkulu (fearful) bağlanma tarzı: Bu bağlanma tarzı bireysel değersizlik duyguları ile başkalarının güvenilmez ve reddedici olduğuna ilişkin beklentileri yansıtır.

4) Kayıtsız (dismissing) bağlanma tarzı: Kendine değer verme ve başkalarına karşı olumsuz tutuma sahip olmanın karışımı ile tanımlanır. Kayıtsız tarza sahip kişiler, özerkliğe aşırı derecede önem verirler ve başkalarına olan gereksinimi ve yakın ilişkilerin gerekliliğini reddederler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bağlanma ilişkilerinin oluşmasında en büyük görev aileye düşmektedir. Aile birbiriyle bağlantısı olan bir etki sistemi olarak düşünülebilir. Büyüme çağındaki kişilerin ailenin diğer fertleriyle olan ilişkileri kendileri ve gelişimleri için çok önemlidir. Bebeklik ve çocuklukta bağlanma ilişkileri diğer dönemlerde yaşanan ilişkiler için bir temel oluşturur (Bowlby,1982; Akt: Sprinthall ve Collins,1995).

Ergenlik çağındaki aile bireyleri ile yaşanan güvenli ilişki ergenin kendi arkadaşları ve diğer yetişkinlerle ilişki kurmasında kendine güvenmesini sağlar. Ebeveynlerle yaşanan güvenli ilişki ilkökula ya da ortaokula başlama gibi geçiş

dönemlerinde kişinin kendini yeterli görmesinde oldukça önemlidir (Sprinthall ve Collins,1995).

Ergenler, gelişimleri gereği tüm ilişkilerini analiz etmeye ve içsel çalışma modellerini değiştirmeye başlarlar. Ergenlik dönemindeki bağlanma ilişkisinde, çocukluk döneminde yaşanan bağlanma ilişkileri ile ilgili duygu ve düşüncelerin organizasyonu söz konusudur. Ergenin bağlanma ilişkisi ile ilgili algısı diğer bireylerle ilişkisini etkiler. Ergen eğer güvenli bağlanma ilişkisine sahipse akran ilişkilerini de güvenli bir şekilde algılayacak ve böyle yaşayacaktır (Carlivatti, 2001).

Bunların yanısıra bağlanma ilişkisi, ergenlik döneminde ergenin diğer insanları algılamasını ve onlarla ilişki kurmasını etkilemeye devam eder. Güvensiz bağlanmış ergenler, ergenlik yılları boyunca başkalarıyla etkileşimde zorluklar yaşarlar. Ergenlik dönemi bir değişim dönemi olduğu için ergenler bu dönemde, ebeveynlerini bağlanma figürü olmaktan uzaklaştırıp, kendilerine başka figürler oluşturmaya başlayacaklardır. Bu dönemde ergenler için akran ilişkileri ön plana çıkacaktır. Ergenlik dönemindeki bağlanma ilişkisi, Bowlby'nin tanımladığı çocukluk dönemi bağlanma ilişkisinden farklıdır. Çocukluk döneminden sonra bağlanma ilişkisinin niteliği, kişinin kendi bağlanma ilişkileri ile ilgili algıları ve düşüncelerini bütünleştirmeye doğru kayacaktır (Steinberg ve Belsky,1991).

Bowlby (1969) ergenlik dönemdeki temel değişimlerin bağlanma davranışını etkilediğini ifade etmektedir. Ergenler bu dönemde öğretmenlerine ya da arkadaşlarına bağlanabilirler. Ergenler arkadaş ya da öğretmenleri ile güvenli bir bağ geliştirdikleri takdirde ergenlik dönemi problemlerini daha rahat aşacaklardır. Bowlby (1989) aynı zamanda tüm yaşlardaki insanların, güvenli bağlanma ilişkisi geliştirdikleri takdirde yaşadıkları döneme daha rahat uyum sağlayacaklarını belirtmiştir (Akt;Carlivatti,2001).

Ergenlik dönemindeki bağlanma ilişkileri içsel çalışma modellerine katkıda bulunur. Bu katkı okul ortamındaki kişilerarası etkileşimle ilgilidir. Ergenler eğer güvenli bağlanma ilişkilerine sahiplerse akran ilişkilerini de bu şekilde göreceklerdir (Carlivatti, 2001).

Okul çağındaki ergenlerin arkadaşları ve öğretmenleriyle olan ilişkileri onların okul ve okuldaki performanslarından tatmin olmalarına katkıda bulunur. Güvenli bağlanma ilişkisi okul yılları boyunca yaşanan problemler ve elde edilen sonuçlar üzerinde büyük etkiye sahiptir. Bu nedenle bağlanmaya hem gençlerin okul ortamındaki sosyal uyumlarını tahmin etme hem de okulda çeşitli sonuçların elde edilmesi için akranlarıyla etkileşimleri açısından bakmak gerekmektedir.

Çocuk ve ergenler üzerinde bağlanma yaşantılarına ilişkin çalışmalar boylamsal çalışmalar yardımıyla gerçekleştirilmekte iken yetişkinler üzerinde bağlanma yaşantılarına ilişkin çalışmalar yapılandırılmış görüşmeler ya da kendini değerlendirmeye dayanan standart ölçekler yardımıyla gerçekleştirilmektedir.

Main ve arkadaşları (1985), yabancı ortam'daki bebeklerin sınıflandırmalarına benzer şekilde, özerk (güvenli bağlanmaya karşılık gelmektedir), saplantılı ve kayıtsız olmak üzere üç tür bağlanma stili saptamışlardır. Özerk bireyler geçmişteki bağlanma yaşantılarına ve onların şimdiki kişilikleri üzerindeki etkisine değer veren, geçmişteki ilişkileri olumlu olsun ya da olmasın, betimlemelerinde genel olarak tutarlı ve açık olan kimselerdir. Saplantılar, geçmiş bağlanma yaşantılarıyla çok fazla meşgul olan ve bunları takınaklı bir şekilde anlatan, ancak anlatımlarında tutarlılık ve açıklık gözlenmeyen ve ana babalarıyla geçmişteki yaşantılarını betimlerken kızgınlık gösteren kişilerdir. Son olarak kayıtsızlar, bağımsızlıklarına aşırı değer veren, çocukluk anılarını hatırlamakta zorluk çeken betimlemelerinde tutarsız olan, ana babalarına idealleştiren ve geçmişteki olumsuz yaşantılarını kişilikleri üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığını vurgulayanlardır.

Main ve arkadaşları (1985), bağlanma zihinsel modelleri ile ana babalık davranışı arasında doğrudan bir ilişki kurarak, Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) çalışmasında olduğu gibi, güvenli olarak sınıflandırılan ana babaların, çocuklarına karşı daha duyarlı, ilgili ve kabullenici olduklarını, saplantılı (Kaygılı/karasız) annelerin çocuklarına daha çok karıştıklarını, onları daha çok yakınlarında tutmak istediklerini ve yönlendirmeye çalıştıklarını gözlemişlerdir. Son olarak, kayıtsız ana babaların çocuklarıyla ilişkilerinde kopukluklar yaşadıkları, daha mesafeli oldukları ve az iletişimde bulundukları saptanmıştır.

2.3. Anne Baba Tutumları

Çocuk yetiştirmede ve ailenin çocuğa karşı tutumlarını belirlemede, anne-baba tarafından çocuğun gelişim dönemlerinin özelliklerinin neler olduğunun bilinmesi çok önemlidir. Çocuk erişkinin küçük bir modeli değildir. Çocuğu erişkinden ayıran bir çok özellik vardır: çocuğun kanıtlanabilir en güçlü tarafı ve üstünlüğü öğrenme güdüsüdür. Çocuk, Montessori'nin "**emici zihin**" diye adlandırdığı bir yetiye sahip olarak doğar. Kültür, töre, ülkü, duygu, davranış ve inançların "emilip" benimsenmesi, çocuğun doğumuyla altı yaşı arasındaki "emici zihin" döneminde gerçekleşir (Montessori,1995).

Anne-Baba tutumları, çocuğun sosyalleşme sürecinde Anne babaların rolünü anlamak ve bu rolün çocuğun psiko-sosyal gelişimindeki etkilerini incelemek amacıyla ortaya atılmış bir kavramdır. Anne-babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutum. İnanç, davranış ve beklentileri olarak tanımlanan Anne-Baba tutumları her kültürde çocukların sosyalleşme süreçlerini açıklayan temel dinamik olarak kabul edilmektedir (Steinberg 1993).

Yapılan araştırmalarla, davranışların sıkı denetim altında tutulduğu ve sevginin koşula bağlandığı ortamlarda çocukların ürkek, bağımlı ve güvensiz yetiştikleri; buna karşılık demokratik çevrelerde yetişen çocukların bağımsız, kendine yeterli, başat, sosyal etkileşim becerilerine sahip, atılgan, meraklı kişiler oldukları ve güçlü bir benlik geliştirdikleri gözlenmektedir (Kuzgun,1987).

Çocukların sosyalleşme süreçlerini, Anne-Babaların çocuk yetiştirme tutumları ve uygulamalarıyla açıklayan Baumrind'in (1971) sınıflaması, bu alanda yapılan çalışmalara kuramsal bir temel oluşturarak öncülük etmiştir. Baumrind yaklaşımında otoriter (authoritarian), demokratik (authoritative) ve izin verici (permissive) olmak üzere üç temel Anne baba tutumu ortaya atmıştır. Bu tutumlardan ilki olan otoriter Anne-Baba tutumu, açıklama yapılmaksızın kuralların çocuk tarafından uygulanmasının beklendiği aile içinde iletişimin açık olmadığı, çocuklardan mutlak itaatin beklendiği ve çocuğun gereksinim duyduğu duygusal destekten yoksun olduğu bir Anne baba tutumu olarak tanımlanır. Demokratik anne-baba tutumu, kuralların açıklamalara dayandırıldığı ve gerektiğinde aile içinde tartışıldığı çocuğa gerektiği

kadar özerkliğin tanındığı, ödöl ve sevginin davranışları pekiştirme amacıyla sıklıkla kullanıldığı anne baba tutumunu ifade eder. İzin verici anne baba tutumu ise aile içinde ilgi ve denetimin olmadığı, çocuklar ile duygusal bağı zayıf olduğu, çocukların bütün konularda kararlarını kendilerinin vermesine izin veren bir çocuk yetiştirme tutumu olarak tanımlanır. Baumrind (1971) anne-baba tutumları ile ilgili olarak yaptığı çalışmada, genel olarak demokratik tutumu benimseyen anne-babaların çocuklarının özerk, kendini iyi ifade edebilen, sosyal ve akademik yönden başarılı çocuklar olduklarını belirtmiştir.

Maccoby ve Martin (1983) Baumrind' den farklı olarak, anne-aba tutumunu duyarlılık (responsiveness) ve talepkarlık/kontrol (demandingness/control) olmak üzere iki boyut açısından ele almışlar ve iki boyutun kesiştiği noktada dört tür anne-baba tutumu tanımlamışlardır. Maccoby ve Martin, Baumrind'in çalışmasında izin verici olarak adlandırdığı anne baba tutumunu ikiye ayırarak dört tür anne babalık boyutunun varlığından söz etmişlerdir. Bunlar otoriter, demokratik, izin verici-müşamhakâr (permissive-indulgent) ve izin verici-ihmalkâr (permissive-neglectful) anne-baba tutumlarıdır. Demokratik anne babalar hem kontrol/talepte hemde kabul/ilgide yüksektirler. Otoriter anne babalar ise kontrol/talepte yüksek, kabul/ilgide düşüktürler. Otoriter ve demokratik anne babaların çocuklarının gelişimindeki farklılıklar anne babaların ilgisindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Çünkü Maccoby ve Martin'in sınıflamasındaki her iki anne baba tutumunda kontrol/talep boyutu yüksektir. İzin verici-müşamhakar anne babalar kabul/ilgide yüksek, kontrol/talepte düşüktürler. İzin verici-ihmalkar anne babalar ise hem kabul/ilgi de hemde kontrol talepte düşüktürler. Buna göre her iki izin verici anne-baba tutumunda kontrol boyutu düşükken izin verici anne babalar arasındaki farklılık anne babanın göstermiş olduğu ilgiden kaynaklanmaktadır (Maccoby ve Martin,1983).

Ergenlik dönemi ergenin biyolojik, bilişsel psikolojik ve sosyal değişikliklerle karşı karşıya kaldığı bir dönemdir. Bu değişiklikler aileyi ve aynı zamanda aile ilişkilerini de etkileyebilmektedir (Steinberg,1987). Aile içindeki ilişkiler destekleyici ve yakınsa, karşılıklı ilgi ve sevgi varsa ergenin gelişimi "normal" ve stressiz bir şekilde ilerlemektedir. Ergen bilişsel açıdan olgunlaştıkça, ailenin süregelen örf ve adetlerini, düşüncelerini, değerlerini sorgulamaya başlar. Anne babanın rolü ve çocukla aralarındaki ilişki, sağlıklı gelişimin güçlü bir belirleyicisidir. Ergenin bir yandan ailesi

ile olan bağıını, diğer yandan da bireyselliğini ve özerkliğini destekleyen bir aile yapısına sahip olabilmesi, onun yetişkinliğe geçişini kolaylaştıran etmenlerdir (Hines,1997).

Otoriter anne baba ise, çocuğa olan sevgisini bile, çocuk istenilen şekilde davrandıkça (şartlı) gösterir. Sevgiyi bir pekiştireç olarak kullanır. Anne babanı aşırı koruması, çocuğa gerekenden fazla kontrol ve özen göstermesi sonucu, çocuk diğer kimselere bağıımlı, özgüveni olmayan bir birey olarak yetişir.(Yavuzer,1994). Sık görülen olumsuz anne baba tutumlarından biride, aynı zamanlarda farklı tepkilerin gösterilmesidir.

Araştırmalar, anne babasını otoriter olarak algılayan çocukların, demokratik olarak algılayanlardan, kendini suçlama ve saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu (Öztürk,1990). Demokratik tutumun yüksek benlik saygısı ile, ilgisiz ve otoriter tutumun da düşük benlik saygısı ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.(Akbaba,1988). Otoriter tutumun benimsendiğı evlerdeki çocuklarda, kavgacılık, işbirliğine yanaşmama, engel olunamayan ve tekrarlayıcı saygısız davranışlar tespit edilmiştir (İkizoğlu,1983).

Anne babanın demokrat tutumda olması, çocukların benlik saygısını yükseltmektedir (Kuzgun,1972). Yüksek benlik saygısı da, bireyi kötü alışkanlıklardan koruyucu özellik taşımaktadır (Carroll ve Rounsaville,1995). Ailede dayanışmanın eksik olması ve otorite boşluğunun bulunması kötü alışkanlıkların başlamasında etken olabilir (Beyazyürek, Alpan, Karamustafaoğlu, Özer ve Anıl 1989).

Anne baba tutumu konusunda anne babanın çocuğa gösterdiği sevgi kadar, çocuğun davranışlarına uyguladığı denetim ve disiplinin niteliğı de önemlidir (Ekşi,1990). Anne babadan birinden veya her ikisinden birden baskı gören çocuklar dürüst, kibar, dikkatlidir. Genellikle utangaç, şüpheli, duyarlı, uysal ve itaatkardır. Kendini yetersiz, aşağı, şaşkın ve engellenmiş hisseder (Hurlock,1972). Gevşek disiplinde ise; Çocuk bencil, şımarık ve sorumsuz olur. Ev içinde ve dışında çok zayıf bir sosyal uyum gösterir (Yavuzer,1990). Hoşgörölü ve demokratik evlerde büyüyen çocuklar, arkadaşlarıyla ilişkilerinde daha etkin, daha girişken, kurallara daha az

uyan, yaratıcı fikirler öne sürebilen, atılganlığa yatkın, özgür, fikirlerini serbestçe söyleme eğiliminde ve çevreyle ilişkilerinde başarılı kişilerdir (Jersild,1983).

2.4. Madde Bağımlılığı

Piko (2000), ergenlerin madde kullanımını etkileyen pek çok faktörün varlığından söz etmektedir. Özellikle sosyo-demografik özelliklerin, psiko-sosyal sağlığın, aile ile ilişkilerin niteliğinin ve algılanan aile ve arkadaş desteğinin ergenlerde sigara, alkol ve madde kullanımını yordamada etkili olduğunu belirtmektedir.

Tanter, Sambrano ve Dunn (2002), ergenlik döneminde madde kullanma riskini arttırabilecek çocukluk dönemi özelliklerinin etkisini azaltmaya yönelik araştırmalarında ebeveynin ilgisi ve bağlılığının bu yönde önemli bir olumlu etken olduğunu belirtmektedirler.

Simons-Morton, Haynie, Crump, Eitel ve Saylor (2001), yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, ailelerin ergenlere daha fazla saygı duyduğu, ciddiye aldığı, dinlediği, kuralları ve kararları hakkında açıklamalar yaptığı durumlarda, gençlerin daha az olasılıkla sigara veya alkol kullandıklarını belirtmektedirler.

Kosterman, Hawkins, Guo, Catalano ve Abbott, (2000) çalışmasında da, aile içinde kuralları açık ve net ortaya koyan ve çocuklarının gelişimsel özelliklerini izleyen ve ilgilenen ebeveyn yaklaşımının alkol ve marihuana başlamayı önleyebilecek önemli özellikler olduğu belirtilmektedir.

Aynı şekilde, Konya'da 1559 genç (12-21 yaş) ile yapılan sigara içme konusundaki davranış ve tutumlar araştırmasında anne baba tutumlarının otoriter olarak algılanmasının sigara içme oranını arttırdığı belirtilmektedir (Herken, Özkan, Çilli ve Bodur, 2000). Bu araştırmada, anne baba tutumlarının sigaraya başlama, sürdürme ve sonlandırmada özellikle ergenlik döneminde belirleyici rol oynadığı aktarılmaktadır.

Piko (2000), sosyo-demografik özelliklerin, ergenlerin madde kullanımında anahtar yordayıcılardan biri olduğunu belirtmektedir. Urberg, Değirmencioğlu ve

Pilgrim (1997), sigara ve alkol kullanımı ile ilgili olarak yaptıkları araştırmada cinsiyetler arasında anlamlı bir fark rapor etmezken, bazı araştırmalarda erkeklerin kadınlara göre daha fazla alkol ve madde kullandıkları ve bağımlısı oldukları ve aynı anda birden fazla madde kullandıkları aktarılmaktadır (Anthony, Warner ve Kessler; 1994; Newcomd, Galaif ve Locke, 2001). Ancak, aynı araştırmada sigara kullanımı ve cinsiyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamaktadır. Yaş da madde kullanımında önemli bir sosyo-demografik değişken olarak görülmektedir. 17-19 yaşındaki öğrencilerin daha çok sigara, alkol ve yasadışı madde kullandıkları, özellikle yasadışı madde ve yaş arasında güçlü bir ilişkinin olduğu belirtilmektedir.

2.5. İlgili Literatür Çalışmaları

Sagi (2002), erinlikte kişisel alanın kontrolü ve bebeklikteki bağlanma adlı çalışmasında çocukları kararsız bağlanan çocuklar ve güvenli bağlanan çocuklar olarak sınıflandırmıştır. 64 erken ergen üzerinde yapılan bu çalışma kişilerarası ilişkiyi algılama, kişisel alanın kontrolü ile anne, baba ve bakıcıya kararsız ve güvenli bağlanma arasındaki ilişkiyi değerlendiren boylamsal bir çalışmadır. Çalışmanın sonunda kararsız bağlanmış çocukların, başkalarının kendi kişisel alanlarına girişlerini güvenli bağlanmış çocuklara göre daha hoşgörü ile karşıladıkları ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde, bağlanmaya ilişkin yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Yapılan literatür çalışmasında ulaşılabilen araştırmalar aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Bekiroğlu (1996), üniversite öğrencilerinde bağlanma tarzları ile aile ortamı, kaygı ve depresyon arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Örneklem için 81 üniversite öğrencisi alınmıştır. Örneklem grubuna Yetişkin Bağlanma Ölçeği, Aile Ortamı Envanteri, Süreksiz/durumluk Kaygı Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçekleri verilmiştir. Kaçınma ve Ambivalans puanlarının birçok kişide birbirine çok yakın olması nedeni ile bu iki kategori birleştirilerek tek bir güvensiz bağlanma kategorisi oluşturulmuştur. Bu şekilde araştırmaya katılan kişiler bağlanma tarzı açısından ikiye ayrılmışlardır; güvenli ve güvensiz. Araştırma sonunda güvenli ve güvensiz gruplar arasında kaygı ve depresyon puanlarında anlamlı farklar bulunmuştur. Güvensiz grubun, kaygı ve depresyon düzeyleri yüksek bulunmuştur. Aile içinde algılanan birliktelik ve paylaşım açısından güvenli olarak tanımlanan grup, güvensiz gruba göre daha yüksek puan

almışken, aile içinde algılanan kontrolde daha düşük puan almışlardır. Ancak bu farklar, istatistiksel açıdan anlamlı bir düzeyin altında kalmıştır. Cinsiyete bağlı herhangi bir farklılık gözlenmemiştir.

Elings (1988)'in "Çocuk Yetiştirmede Ebeveyn tutumlarının çocukların benlik saygıları üzerindeki etkileri" adlı çalışması üç farklı gelişim dönemi ele alınarak incelenmiştir: Okul öncesi, İlkokul ve ergenlik. Bulgular şu şekildedir; Okul öncesi dönemdeki çocuklarda, özellikle babanın otoriterliği çocukların düşük benlik saygısıyla ilişkili olduğunu, İlkokul çağında, hem anne hem babanın serbestliği ve annenin otoriterliği erkek çocukların benlik saygısı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Katı kontrol altında olmayan yüksek destek ve iletişimin eşlik ettiği tutumlar ise ergenlerde olumlu benlik saygısı ile ilişki içindedir.

Steinberg'e (1993) göre, kendilerini özerk olarak algılayan ergenlerin çoğu, anne babaların çocuğa karşı sıcak ve ilgili, aynı zamanda da kontrol edici olduğu, Demokratik ailelerden gelmektedir. Araştırmasında duygusal ve davranışsal özerklik ile anne-baba tutumlarının ilişkisini araştıran Steinberg, her iki özerklik boyutunun da, demokratik ailelerce desteklendiğini belirtmiştir.

Peterson, Bush ve Supple (1999) ebeveyn bağlılığı ile ilgili, yaşları 14-20 arasında değişen 657 ergen ve onların 753 ebeveyni ile yaptıkları araştırmanın sonuçları da özerkliğin gelişmesinde, demokratik ailelerde görülen bireyselliği destekleme ve duygusal yakınlığın temel faktörler olduğunu göstermiştir.

Bunun yanı sıra, anne-baba tutumları ile özerklik gelişimini araştıran çalışmaların çoğunda demokratik ailelerin, çocuklarının özerkliğinin gelişmesine önem verdikleri, otoriter ailelerin ise çocuklarının özerkliğini kısıtlayıcı tutumlar sergiledikleri (Dacey ve Kenny 1994; Smentana 1995) bulunmuştur. Farklı anne baba tutumları ile özerklik gelişiminin ilişkisini araştıran Steinberg, Lamborn, Dornbusch, Darling ve Mounts (1994) yaşları 14 ile 18 arası değişen 2300 ergen ile sürdürdükleri araştırmanın sonuçları, demokratik ailelerde yetişen ergenlerin psiko-sosyal yeterlik ve akademik yeterlik açısından daha gelişmiş olduklarını gösterirken, bu ergenlerde suça yönelme davranışının ve içselleştirilmiş stresin daha az görüldüğü belirtilmiştir.

Quintana ve Lapsley (1990) üniversiteye devam etmekte olan 101 katılımcı üzerinde yaptığı araştırmanın Sonucunda ailelerin bu yaştaki çocukları üzerinde uyguladıkları sıkı kontrolün, ergenlerin davranışsal ve duygusal özerkliğinin gelişmesine engel oluşturduğunu göstermiştir. Yapılan diğer çalışmalarda da, ergenlik döneminde ergenin özerklik çabasının aile tarafından uygulanan sıkı denetimin ergenin özerklik çabalarının ve kendine yeterlik algısının gelişmesini engelleyen bir etkiye sahip olduğu görülmektedir (Maccoby ve Martin 1983; Steinberg ve diğerleri 1994).

Karadayı (1994)'nın "Üniversite gençlerinin algılanan ana baba tutumları, ana babayla ilişkileri ve bunların bazı kişilik özellikleri ile bağlantısı" adlı araştırmasında ana baba ile ilişkiler ve ana babanın disiplin biçimi ile bazı psikolojik özellikler arasındaki bağlantıyı incelemek üzere 166 üniversite öğrencisi örneklem olarak alınmış ve ana baba ile ilişkilerini ve ana baba disiplin biçimine göre tanımlanmıştır. Sonuçta babalar daha otoriter, az demokratik, ilişkilerinde mesafeli görülmüştür. Ancak otoriterlikle ilgili yüzdeler, bütün değişik alanlarda genel olarak beklenen Türk ailesi standartlarından biraz daha düşük görülmüştür.

Saruhan (1996)' ın lise son sınıfa devam eden öğrencilerin atılganlıkları ile ana baba tutumları arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere göre incelenmesi adlı araştırması; lise son sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeyleri ile Ana baba tutumlarını algılamaları arasındaki ilişkinin saptanması ve bazı değişkenlerin Atılganlık düzeyleri ile algıladıkları Ana Baba tutumları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışma 15-17 yaş grubu öğrenciler üzerinde yürütülmüştür. Kişisel bilgi formu Rathus Atılganlık Envanteri ve Ana Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular şöyledir; Deneklerin doğum sıralarının algılanan Anne tutumları üzerinde kardeş sayılarının ise Algılanan baba tutumları üzerinde fark yarattığı saptanmıştır. Sosyo ekonomik düzeyin atılganlık düzeyleri üzerinde önemli bir etkisinin olduğu, Alt sosyo ekonomik düzeydeki deneklerin daha çok atılgan özellik gösterdiği saptanmıştır. Araştırmada deneklerin Atılganlık düzeyleri ile algıladıkları Anne baba tutumları arasındaki ilişki araştırılmış ve sonuçta atılgan davranış özelliğine sahip deneklerin büyük bir çoğunluğunun hem Anneyi hemde Babayı Demokratik Tutumda algıladıkları görülürken, olumsuz Atılganlık özelliğine sahip deneklerin hem anneyi hemde Babayı Otoriter olarak algıladıkları saptanmıştır (Saruhan, 1996).

Bu konuda bir başka araştırmayı da Aksaray (1992) gerçekleştirmiş, “Adelösanların Benlik İmajını Etkileyen Etmenlerden Ana Baba Tutum Algısı” araştırılmış. Araştırmanın sonuçlarına göre, ana-baba tutum algılarıyla öğrencilerin benlik imajları oldukça yüksek bir korelasyon bulunmuştur. Yine ana-babalar birlikte yada ayrı ayrı ele alındığında, ana babalarını demokratik ve otoriter olarak algılayan öğrencilerin benlik imajları arasında önemli düzeyde fark vardır ve bu fark demokratik ana-babaların çocuklarının lehine olarak tespit edilmiştir.

Halpin ve arkadaşları (1980) algılanan anne baba davranışları Envanterini 200 öğrenci ile yürüttükleri araştırmalarında kullanmışlar. Anne baba tutumları ile denetim odağının ve kendine saygının karşılaştırıldığı çalışmanın sonucunda, kendine saygı ile, algılanan anne baba davranışlarından, amaçlarına ulaşmada yardımcı olma, ilgi ve şefkat gösterme, tutarlı disiplin ve başarı için ödüllendirme arasında olumlu bir ilişki tespit edilirken, koruyuculuk, fiziksel cezalandırma davranışları arasında olumsuz bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Akt: Akbağ,1994).

Steinberg, Mounts, Lamborn ve Dombush (1991) yaptıkları çok geniş kapsamlı bir araştırmada aile tutumlarının ocuk ve ergenleri dört konuda etkilediğini belirtmektedirler. Bunlar; 1-Öz güven, 2- Okul performansı, 3- Stres, 4- ocuk suçlarıdır. Sonuçta demokratik aileleri olan çocukların okulda daha başarılı, daha öz güvenli, daha az stresli oldukları ve suç işlemeye daha az eğilimli oldukları, otoriter ailelerden gelen çocukların ise daha başarısız, daha güvensiz ve suçluluğa daha yatkın oldukları saptanmıştır. Lamborn ve diğerleri(1991) Baumrind’in kavramasal çerçevesine uygun olarak otoriter (authoritarian), otoriteye dönük (authoritative), hoşgörölü ve ihmalkâr ailelerin ergenlik çağındaki çocuklarını öz güven ve uyum açısından incelemişlerdir. Bu araştırma sonucunda otoriteye dönük evlerden gelen ergenlerin diğer ailelerden (otoriter, ihmalkâr, hoşgörölü) gelen çocuklara göre öz güvenleri, psikolojik uyumları, başarı yönelimleri daha fazla bulunmuştur

Örgün (2000)’ ün “Anne Baba Tutumları ile 8.Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki” adlı araştırmada Benlik saygısının öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş, Bu amacı test etmek için algılanan anne-baba tutumları “baskıcı/otoriter, aşırı koruyucu, reddedici, demokratik, tutarsız” olmak üzere 5 gruba ayrılmıştır. Araştırma sonunda Eşitlikçi demokratik tutumla yetişdiklerini düşünen öğrencilerin benlik saygısı, baskıcı otoriter ve

aşırı koruyucu tutumla yetiştiklerini düşünen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Ülkemizde 11-18 yaş grubu ergenler üzerinde yapılan bir çalışmada duygusal ve davranışsal özerklik ile algılanan anne baba kontrolünün ilişkisi incelenmiş, araştırma da duygusal özerkliğin yaşla birlikte arttığı görülürken, anne baba kontrolünde yaşla birlikte azalma olduğu görülmüştür. Aynı zamanda, anne baba kontrolünü yüksek olarak algılayan ergenlerin duygusal özerkliği de daha yüksek bulunmuştur. Davranışsal özerklik açısından anne baba kontrolünün etkileri bu çalışmada anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır (Aydın,2000).

Anne Baba tutumlarının ergeni hangi alanlarda ve hangi yönlerde nasıl etkilediğine bakan Yücedağ (1994) “Anne Baba davranışları envanteri” ni kullandığı “Ergenlerin Problem Alanları ve ana-Baba tutumları arasındaki İlişki” adlı araştırmanın sonucunda; ana-Babanın Duygusal cezalandırma ve İlgi Şefkat gösterme davranışıyla problem alanları arasında yüksek korelasyona rastlanmıştır. Problem alanları ile; duygusal cezalandırma davranışları arasında pozitif; ilgi-Şefkat gösterme davranışları ile de negatif anlamlı ilişkiler bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Kong ve Kleinman (1991), kokain bağımlısı yetişkinlerin bireysel ve aile fonksiyonlarını incelemişlerdir. 95 kokain bağımlısına FACES III uygulanmıştır. Sonuçta kokain bağımlısı ailelerin depresyon eğiliminin yüksek, ciddi psikolojik rahatsızlığı olan ve semptomlu olduğu belirlenmiştir. Aile bütünlüğü ile depresyon arasında -,43 ilişki bulunurken; aile uyumlarının çok az veya katı olduğu bulunmuştur (Nazlı,2001).

Ülkemiz genelinde, 17 adet madde bağımlılığı tedavi merkezinden alınan bilgiler doğrultusunda, Sağlık Bakanlığı verilerine göre; 2005 yılında tedavi başvurusunda bulunan toplam 2078 kişinin 1895’inin erkek olduğu görülmüştür. Bu tedavi gören kişilerin eğitim düzeyi incelendiğinde; 63 başvurusunun hiç okula gitmediği ya da ilkokulu bitirmediği, 1279’unun ilkokul mezunu olduğu, 554’ünün ortaokul eğitim düzeyinde, 141’inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bu tedavi gören 2078 kişinin ilk kullanım yaşı incelendiğinde; 271 kişinin ilk kullanım yaşı 15 yaşın altındayken, 654 kişi 15-19 yaşı aralığında, 526 kişi 20-24 yaşı aralığında,

238 kişi 25-29 yaş aralığında, 162 kişi 30-34, 76 kişi 35-39, 39 kişi 40-44, 28 kişi 45-49, yedi kişi 50-54, beş kişi 55-59, iki kişi 60-64 yaş aralığında olduğu belirtilmiştir. Tedavi talebinde bulunarak tedavi merkezlerine başvuranların çalışma durumlarına bakıldığında; 650 kişinin düzenli bir işinin olduğu, 59 kişinin ğrenci, 39 kişinin ekonomik olarak aktif olamadığı, 1218 kişinin işsiz olduğu rapor edilmiştir (KOM 2006 Raporu,2007).

Emniyet Genel Müdürlüğü, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığının 2007 Raporuna göre; Türkiye Genelinde 2005 yılında toplam 11979 şahsa Uyuşturucu Madde suçundan Adli İşlem yapılmış, bunların 506'sının Kadın 11453'n Erkek olduğu tespit edilmiştir. 2006 yılında ise toplam 17127 şahsa Uyuşturucu Madde suçundan Adli İşlem yapılmış, bunların 864'ünün Kadın 16263'ünün ise Erkek olduğu tespit edilmiştir. 2006 yılında yakalanan şüpheli şahıs sayısının 2005 yılına göre %42,9'luk artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Adana Emniyet Müdürlüğü, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele şube Müdürlüğü verilerine göre ilimizde Polis sorumluluk bölgesinde 2005 yılında toplam 566 şahsa Uyuşturucu Madde suçundan Adli İşlem yapılmış, 2006 yılında ise toplam 858 şahsa Uyuşturucu Madde suçundan Adli İşlem yapılmıştır.

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi (DEÜTF) Dönem II ğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanım prevalansını ve alkol kullanım şiddetini saptamak amacıyla yapılan araştırmada 1999-2000 ğretim yılı Dönem II öğrencilerinden (n=149) ulaşılabilen 121 (ulaşma oranı=%81.2) ğrenciye anket formu uygulanmıştır. Araştırmada sigara, alkol ve madde kullanım sıklığı katılımcıların araştırma yapıldığı sırada kullanıp kullanmadıkları sorusuna verdikleri yanıtla değerlendirilmiştir. Alkol kullanım şiddeti CAGE leğiyle değerlendirilmiştir. Araştırma grubunun 74' erkek, 47'si kız öğrencilerden oluşmuştur, yaş ortalaması 20.6±1.28'dir. Öğrencilerde sigara kullanım prevalansı %27.3, alkol kullanım prevalansı %47.9'dur ve %6.6'sında riskli alkol kullanımı saptanmıştır. Öğrencilerin %11.7'si yasal olmayan madde kullanmayı düşünmüş, %6.7'si bir madde denemiştir (Akvardar, Aslan, Ekici, ğn ve şimşek 2001).

Bağımlılık yapıcı madde kullanımının çocuk-ergenlik döneminde işlenen suçlar üzerine etkisini ve bağımlılık yapıcı madde kullanan çocuk-ergenlerin diğer suçlu çocuk-ergenlerden ailesel farklılıklarını araştırmak için, Elazığ Çocuk İslahevinde suç işlediklerinde yaşları 12-17 (ortalama 15.0 ± 1.2) arasında değişen sigara dışında bağımlık yapan maddeleri birçok kez kullanan 34 erkek suçlu çocuk-ergenle, bu maddeleri kullanmayan 72 hükümlü erkek suçlu çocuk-ergen, suç çeşitleri ve ailelerin davranış özellikleri yönünden karşılaştırılmış, Bağımlılık yapıcı madde kullanan çocuk-ergen hükümlülerin ailelerinde benzer madde kullanımı, aile içi şefkat-ilginin azlığı, evden kaçma-kovulma olayının ve çalışarak para kazanma oranının daha yüksek olduğu, Bağımlılık yapıcı madde kullanımının, çocuk ve ergenlerde suç işleme davranışını artırdığı, bu grup çocuk ve ergenlerin gerek suç işlemekten önce gerekse suç işledikten sonraki durumda olsunlar aileleri ve kendilerinin diğer çocuklardan daha özenli eğitim ve sosyal rehabilitasyona programlarına tabi tutulmaları gerektiği kanaatine varıldığı belirtilmiştir (Küçük,2003).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren, çalışma evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizlerinde kullanılacak istatistiksel teknikler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, madde kullanan bireylerin bazı demografik değişkenlere göre anne baba tutumları ve anne baba bağlılıkları ilişkisini belirlemeye yönelik karşılaştırmalı ilişkisel tarama modeli betimsel bir çalışmadır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini; Adana ilinde Adana Emniyet Müdürlüğüne şüpheli olarak yakalanan Madde Bağımlısı bireyler oluşturmaktadır.

Çalışma Evrenini ve Örneklem: Bu çalışmanın evrenini Ocak-2006 ve Mayıs-2007 tarihleri arasında uyuşturucu suçundan Adana Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğüne getirilen 18 yaş üstü 1092 erkek ve 45 bayan olmak üzere toplam 1137 kişi ile Adana Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğüne getirilen 18 yaş altı 64 erkek ve 5 bayan olmak üzere toplam 69 şahıs ile olmak üzere toplamda 1206 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, evreni temsil eden uyuşturucu kullananların arasından uygun örnekleme yöntemi ile çalışmaya gönüllü olarak katılan 157 erkek ve 19 bayan olmak üzere toplam 176 kişi oluşturmuştur. Uygun Örneklem; araştırmaya yakın ve tanıdık çevresinde örnekleme alma imkânı tanır ve ulaşılabilen kişilere uygulama yapmaya olanaklıdır (Aziz, 1990; Cohen, Manion ve Morrison, 2001).

Tablo-1**Araştırmaya Katılanların Yaş, Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımı**

		f	%	Valid Percent	Cumulative Percent
YAŞ	11-18	34	19,3	19,3	19,3
	19-22	57	32,4	32,4	51,7
	23-+	85	48,3	48,3	100,0
CİNSİYET	Erkek	157	89,2	89,2	89,2
	Bayan	19	10,8	10,8	100,0
EĞİTİM DURUMU	Okur yazar değil	15	8,5	8,5	8,5
	İlkokul	76	43,2	43,2	51,7
	Ortaokul	33	18,8	18,8	70,5
	Lise	47	26,7	26,7	97,2
	Üniversite	5	2,8	2,8	100,0
ANNE-BABA TUTUMU	Demokratik Tutum	34	19,3	19,3	19,3
	Koruyucu Tutum	57	32,4	32,4	51,7
	Otoriter Tutum	85	48,3	48,3	100,0
Toplam		176	100,0	100,0	

Tablo-1 de araştırmaya katılanlar yaş, cinsiyet ve eğitim durumlarına göre dağılımı görülmektedir. Araştırmaya katılanların yaşları incelendiğinde; 11-18 yaş grubundan %19,3'lük bölümü oluşturan 34 kişi, 19-22 yaş grubundan % 32,4'lük bölümü oluşturan 57 kişi, 23 ve üstü yaş grubundan %48,3'lük bölümü oluşturan 85 kişi olmak üzere toplam 176 kişinin araştırmaya katıldığı görülmektedir. Araştırmaya katılanların cinsiyetleri incelendiğinde; erkeklerin 157 kişi ile %89,2'lik dilimi, Bayanların ise 19 kişi ile %10,8'lik dilimi oluşturduğu görülmektedir. Araştırmaya

katılanların eğitim durumları incelendiğinde; okur yazar olmayanların 15 kişi ile %8,5'lik dilimi, ilkokul mezunlarının 76 kişi ile %43,2'lik dilimi, ortaokul mezunlarının 33 kişi ile %18,8'lik dilimi, lise mezunlarının 47 kişi ile %26,7'lik dilimi, üniversite mezunlarının 5 kişi ile %2,8'lik bir dilimi oluşturduğu görülmektedir.

Bireylerin eğitim durumları hesaplanırken halen okuduğu okul var ise o düzeydeki okulu işaretlemeleri istenmiş, şayet herhangi bir düzeydeki okuldan terk iseler yine o okul mezunu gibi işaretlemeleri istenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla Anne Baba Tutum Ölçeği, Anne Baba bağlılık Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Bu veri toplama araçları aşağıda açıklanmaktadır.

3.3.1. Anne Baba Tutum Ölçeği

Çalışmada; ergenlerin ve yetişkinlerin anne babalarının tutumlarını ölçmek amacıyla Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1993) tarafından geliştirilen “Anne Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

Anne Baba Tutum Ölçeği üç alt ölçekten oluşturulmuştur. Demokratik tutumu ölçen 15 madde, Koruyucu-İstekçi tutumu ölçen 15 madde ve Otoriter tutumu ölçen 10 maddeden olmak üzere toplam 40 maddeden oluşan ölçek, “Hiç uygun değil”, “Pek uygun değil”, “Biraz uygun”, “Çok uygun”, “Tamamen uygun” ifadelerine göre işaretlenmektedir. Ölçek yanıtlanırken bireyden her bir ifadenin kendisi için ne derece doğru olduğunu kendilerini en yakın olan ebeveynini düşünerek yanıtlanması istenmektedir. Bu şekilde yanıtlanan maddeler “Hiç uygun değil” karşılığı 1, “Pek uygun değil” karşılığı 2, “Biraz uygun” karşılığı 3, “Çok uygun” karşılığı 4, “Tamamen uygun” karşılığı 5 olarak değerlendirilmiştir.

Ana baba Tutum ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek için, önce ölçeği oluşturan alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları (Cronbach Alpa) hesaplanmıştır. Sonra ölçeğin kararlı bir ölçme yapıp yapmadığı testin tekrarı yöntemi ile belirlenmiştir. Ana Baba tutumları ölçeğine ilişkin İç tutarlılık ve kararlılık katsayıları; Demokratik için İç Tutarlılık Katsayısı 0,89, Kararlılık Katsayısı 0,92. ; Koruyucu/İstekçi için İç Tutarlılık

Katsayısı 0,82, Kararlılık Katsayısı 0,75. ; Otoriter için İç Tutarlılık Katsayısı 0,78, Kararlılık Katsayısı 0,79 olarak belirlenmiştir (Kuzgun,2005).

3.3.2. Anne-Baba Bağlılık Ölçeği (ABBÖ)

Çalışmada; ergenlerin ve yetişkinlerin anne babalarına bağlılıklarının bilişsel ve duyuşsal boyutlarını ölçmek amacıyla Armsden ve Greenberg'in (1987) geliştirdiği ve Hortaçsu ve Oral (1991) tarafından Türkçeye uyarlanan "Anne-Baba Bağlılık Ölçeği" kullanılmıştır.

Ölçek, toplam 28 maddeden oluşan, beşli likert tipinde ve her ifade "her zaman", "çoğunlukla", "bazen" ve "hiçbir zaman" ifadelerine göre işaretlenmektedir. Ölçek yanıtlanırken bireyden her bir ifadenin kendisi için ne derece doğru olduğunu kendilerini en yakın olan ebeveynini düşünerek yanıtlanması istenmektedir. Puanlamada 3,5,7,9,10,11,12, 15,18,19,22,25 ve 27. maddeler tersine döndürülerek değerlendirilmektedir. Ölçek için toplam puanlar kullanılmakta ve ölçekten alınan yüksek puanlar, güçlü bağlılığı göstermektedir. Puan ranjı 28-140 aralığındadır.

Ölçeğin Löker (1999)'in yaşları 12-28 arasında değişen 383 kişilik örneklem grubundan elde ettiği Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .92 dir. Maddelerin birbiriyle korelasyonları .11 ile .59 arasında dağılım göstermiştir. Yapılan faktör analizinde üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu üç faktör varyansın %46'sını açıklamıştır (Haberdar, 2005).

3.3.3. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından, araştırmaya katılanların yaş, cinsiyet ve eğitim durumlarını belirlemeye yönelik bir form hazırlanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Veri toplamada örnekleme alınacak uyuşturucu suçundan yakalanan şüphelilere Kuzgun tarafından geliştirilen Anne Baba Tutum Ölçeği, Anne Baba Bağlılık Ölçeği ve hazırlanan Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından tek tek görüşmek suretiyle uygulanmıştır. Örneklemi oluşturan bireylere araştırma ve sonuçları hakkında istedikleri takdirde bilgi verileceği belirtilmiştir.

Değişenler arasındaki farklılıkları tespit etmek için iki yönlü varyans analizi tekniği kullanılmıştır. Anlamlı fark çıkması halinde Scheffer t testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0.5 olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada yer alan denencelerin sınanmasına ilişkin yapılan istatistiksel işlemler sonucu ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Anne Baba Bağlılığının Anne Baba Tutumu, yaş, cinsiyet ve eğitim durumuna göre aritmetik ortalama ve standart sapmaları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo-2

Araştırmaya Katılanların Anne Baba Bağlılıklarının Yaş, Cinsiyet ve Eğitim Durumu ve Anne Baba Tutumları Alt Ölçeklerine Göre Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Anne Baba Bağlılığı	
	$\bar{x}$	SS
Yaş	11-18	91,73
	19-22	94,89
	23-+	95,09
Cinsiyet	Erkek	96,70
	Bayan	75,15
Eğitim durumu	Okur yazar değil	100,00
	İlkokul	93,76
	Orta okul	96,30
	Lise	92,29
	Üniversite	93,40
Anne Baba Tutumu	Demokratik tutum	104,85
	Koruyucu tutum	73,02
	Otoriter tutum	68,00

Tablo 2 incelendiğinde 23-+ yaş grubu bireylerin anne baba bağlılık düzeylerinin aritmetik ortalamasının en yüksek ($\bar{x}$ =95.09) olduğu, 11-18 yaş grubu bireylerin ise en düşük aritmetik ortalama ($\bar{x}$ =91.73) sahip olduğu görülmektedir.

Cinsiyete göre ekeklerin aritmetik ortalaması $\bar{x}$ =96.70 iken, bayanların $\bar{x}$ =75.15 olduğu görülmektedir. Eğitim durumuna göre okuryazar olmayanların en yüksek aritmetik ortalamaya sahip ($\bar{x}$ =100) olduğu, lise mezunlarının aritmetik ortalamasının ise en düşük ($\bar{x}$ =92.29) olduğu görülmektedir.

Anne baba bağlılık düzeylerinin anne baba tutum, yaş, cinsiyet ve eğitim durumu değişkenleri ortak etkisine bağlı olarak anlamlı farklılık gösterip göstermediği iki faktörlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiş ve sonuçlar aşağıda verilmiştir.

1. Alt Amaç: Madde kullanan bireylerin anne baba bağlılık düzeyleri, anne baba tutumu ve yaşın ortak etkisine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir? Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo-3
Yaş X Anne Baba Tutum Ortak Etkisi Açısından Anne Baba Bağlılığı Ölçeği
Puanları ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	P
Corrected Model	42362,909(a)	5	8472,582	36,786	,000
Intercept	61107,381	1	61107,381	265,314	,000
Tutum	1897,120	2	948,560	4,118	,018*
Tutum x Yaş	662,542	2	331,271	1,438	,240
Yaş	2,545	1	2,545	,011	,916
Hata	39154,585	170	230,321		
Toplam	1649275,000	176			
Düzeltilmiş Top	81517,494	175			

* p<.05

Tablo 3 incelendiğinde, madde kullanan bireylerin yaşa göre anne baba bağlılık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. (F(1-170)= 0,11 p>.05). Ayrıca yaş ve anne baba tutumunun anne baba bağlılık düzeyleri üzerindeki ortak

etkisinin de anlamlı olmadığı bulunmuştur ($F(1-170) = 1,43$, $p > .05$). Buna karşın anne baba tutumları ile anne baba bağlılığı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F(2-170) = 4,11$, $p < .05$). Bu sonuca göre madde kullanan bireylerden ailesi demokratik tutuma sahip olanların aritmetik ortalaması $\bar{x} = 104,85$ otoriter tutuma sahip olanların aritmetik ortalamasından $\bar{x} = 68,00$ ve koruyucu tutuma sahip olanların aritmetik ortalamasından $\bar{x} = 73,03$ daha yüksektir. Bu bulgu, madde kullanan bireylerin anne baba bağlılık düzeyleri üzerinde anne baba tutumlarının önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

2. Alt Amaç: Madde kullanan bireylerin anne baba bağlılık düzeyleri, anne baba tutumu ve cinsiyet ortak etkisine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir? Alt amacını incelemek için çok yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo-4
Cinsiyet X Anne Baba Tutum Ortak Etkisi Açısından Anne Baba Bağlılığı
Ölçeği Puanları ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	P
Corrected Model	44201,639(a)	5	8840,328	40,274	,000
Intercept	67448,769	1	67448,769	307,277	,000
Tutum	2424,290	2	1212,145	5,522	,005
Cinsiyet	2046,002	1	2046,002	9,321	,003
Tutum x cinsiyet	71,992	2	35,996	,164	,849
Hata	37315,856	170	219,505		
Toplam	1649275,000	176			
Düzeltilmiş Top	81517,494	175			

$p < .05$

Tablo 4 incelendiğinde, madde kullanan bireylerin anne baba tutumları ile anne baba bağlılığı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F(2-170) = 5,52$,

$p < .05$). Cinsiyet ve anne baba tutumunun anne baba bağıllık düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur ($F(1-170) = 0,16$ $p > .05$). Cinsiyete göre ise anne baba bağıllık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F(1-170) = 9,32$ $p < .05$). Bu sonuca göre madde kullanan erkeklerin aritmetik ortalamaları $\bar{x} = 96,70$ bayanların aritmetik ortalamasından $\bar{x} = 75,15$ daha yüksektir. Bu bulgu, madde kullanan bireylerin anne baba bağıllık düzeyleri üzerinde cinsiyetin önemli bir etken olduğunu göstermektedir.

3. Alt Amaç: Madde kullanan bireylerin anne baba bağıllık düzeyleri, anne baba tutumu ve eğitim durumu ortak etkisine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermekte midir? Alt amacını incelemek için çok yönlü varyans analizi yapılmış ve sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo-5

Eğitim Durumu X Anne Baba Tutum Ortak Etkisi Açısından Anne Baba Bağıllığı Ölçeği Puanları ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	P
Corrected Model	42474,558(a)	5	8494,912	36,988	,000
Intercept	86297,536	1	86297,536	375,755	,000
Tutum	3730,511	2	1865,255	8,122	,000
Eğitim Durumu	813,162	1	813,162	3,541	,062
Tutum x Eğitim Durumu	570,062	2	285,031	1,241	,292
Hata	39042,936	170	229,664		
Toplam	1649275,000	176			
Düzeltilmiş Top	81517,494	175			

$p > .05$

Tablo 5 incelendiğinde, madde kullanan bireylerin eğitim durumuna göre anne baba bağıllık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($F(1-170) = 3,54$ $p > .05$). Ayrıca eğitim durumu ve anne baba tutumunun anne baba bağıllık düzeyleri

zerindeki ortak etkisinin de anlamlı olmadığı saptanmıştır ($F(1-170)= 1,24, p>.05$). Buna karşın anne baba tutumları ile anne baba bağlılığı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F(2-170)= 8,12, p<.05$).

BÖLÜM V

TARTIŞMA YORUM

Bu bölümde istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. Tartışma ve yorumlar bulgular bölümündeki sıraya uygun olarak yapılmıştır.

Bağlılık kuramı doğrultusunda bakıldığında, bireylerin yetişkin yaşamda doyurucu ve nitelikli ilişkiler kurabilmesinin yolunun, bebeklikten itibaren başlayan süreçte ebeveyn veya bakıcı rolündeki bireye karşı olan bağlanma şekli ve bu kişilerin tutumlarının doğru ve doyurucu olmasından geçmektedir. Yapılan araştırmaların hemen hemen hepsinde ailenin demokratik bir tutum sergilemesinin bireyin sağlıklı gelişim göstermesinde önemli olduğu, buna karşılık otoriter ve istekçi ebeveyn tutumlarının risk oluşturduğu bulguları ortaya konmuştur.

Johnson ve Medinnus (1965) ve Baumbrind (1966)'ya göre, aile içi ilişkiler ve anne-baba tutumları çocuğun psiko-sosyal gelişimini etkileyen en önemli etmenlerden biridir. Bireyin dengeli ve uyumlu bir kişilik yapısına sahip olması, içinde yetiştiği aile ortamının niteliği ile yakından ilgilidir. Doğduğu andan itibaren çocuğun ana babasıyla kurduğu ilişkinin güvene dayanması onun daha sonraki yıllarda dış dünya ile kuracağı ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Çocukların ve ergenlerin psiko-sosyal gelişimleri için en uygun aile ortamının temelinde sevgi ve saygının olduğu ve demokratik ebeveyn ana-baba çocuk ilişkisi olduğu belirtilmektedir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005).

Aksoy (2006) tarafından lise öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları ile bu öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişki düzeyini tanımlamaya çalışan betimsel bir araştırma yapılmış, araştırmaya 2004-2005 öğretim yılında Malatya ili Belediye sınırları içerisindeki liselerde öğrenim gören 13.874 erkek ve 11.596 kız öğrenci olmak üzere toplam 25.470 öğrenci katılmıştır. Araştırmada Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1993) tarafından geliştirilen “Anne Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada Lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba demokratik tutum düzeyleri ile bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları ile ilgili analiz

sonuçları incelendiğinde; anne ve babaların çocuklarına demokratik davranma düzeyleri arttıkça çocukların bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumlarındaki olumsuzluk düzeyinin arttığı, azaldıkça ise olumsuzluk düzeyinin azaldığı, dolayısı ile ergenlik dönemi özelliklerini yaşayan ve madde bağımlılığı konusunda risk altında olan lise öğrencilerini, bu tehlikeden korumada anne-babaların çocuklarına karşı demokratik bir tutuma sahip olmalarının önemli olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Yine Lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba otoriter tutum düzeyleri ile bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları ile ilgili analiz sonuçları incelendiğinde; lise öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere ilişkin olumsuz görüşe sahip olmalarında anne babalarının otoriter tutumlarının negatif yönde bir etkisinin olduğu görülmüş, Lise öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları ile algıladıkları anne baba tutumları arasındaki ilişki incelendiğinde ise; anne-babanın çocuğa karşı demokratik bir tutuma sahip olması, çocuğun bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumunun daha olumsuz olmasına, anne-babanın çocuğa karşı otoriter ve koruyucu bir tutuma sahip olması ise çocuğun bağımlılık yapan maddelere karşı tutumunun daha olumlu olmasına neden olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Madde bağımlısı bireyler ile yapılan araştırmamızın analiz sonuçlarında ise farklı bir durum ortaya çıkmış, 11-18, 19-22 ve 23+ yaş gruplarının tamamı kendi içerisinde değerlendirildiğinde her üç gruptaki katılımcıların ailelerini daha demokratik algıladıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu sonuç şu ana kadar yapılan araştırmalara göre farklı bir sonuç ortaya koymaktadır. Bu farklı sonuç ile ilgili olarak daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek için farklı bilgilere de ihtiyaç olduğu kanaati oluşmuşsa da araştırma sürecinde yapılan gözlemlerin de bu sonuç ile ilgili olarak değerlendirmelere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma sırasında yapılan gözlemlerde;

Hırsızlık, cinayet, terör, gasp, yankesicilik v.b suçları meslek edinmiş bireylerin çoğunun suç işleme esnasında uyuşturucu madde kullandıkları bilinmektedir. Araştırma sırasında bu tip profesyonel suç işleyen bireylerin araştırmaya katılmak için gönüllü olmadıkları gözlemlenmiş, kendilerine sebebi sorulduğunda ise henüz gözaltında olduklarından doldurulacak anketin aleyhlerinde adli bir delil olarak kullanılabileceği kaygısı ile şahsi bilgilerini açıklamama isteği olduğunu ifade etmişlerdir. Buna karşılık profesyonel manada suça karışmayan ve sadece

uyuşturucu kullanmak suçu ile getirilen bireylerin ise araştırmaya katılmaya gönüllü oldukları gözlemlenmiş, ölçekler doldurulurken yapılan görüşme esnasında ise bu bireylerin uyuşturucu kullanımları ile ilgili pişmanlıklarının olduğunu ve bu maddeden kurtulmak istediklerini belirtmişler bu konuda duygusal ifadelerle birlikte ailelerinin hiçbir suçu olmadığını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda bakıldığında araştırmaya katılanların genelinin aslında ailelerini koruyucu bir duygu ile bu ölçekleri doldurdular değerlendirilmiş ve pişmanlıklarını ifade etmelerinin bir yolu ve bir destek çağrısı içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Madde kullanımı ile ilgili çıkan bu netice aslında bizi farklı bir sonuca götürmektedir. Madde bağımlısı bireyler madde kullanımından kurtulmak için ailesinin desteğine ihtiyaç duymakta ve ebeveynen yaş grubu ne olursa olsun demokratik bir tutum içerisinde olmalarını ve kendisini dışlamamasını istemektedir. Çıkan bu sonuç aslında bireyin gelecekle ilgili bir yardım çağrısı ve ailesinin takınmasını istediği tutumla ilgili olarak bir davetiye olarak değerlendirilebilir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin yaşlarının anne baba bağlılık düzeylerine etkisinin ve yaş ile anne baba tutumunun anne baba bağlılık düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin olmadığı bulunmuştur. Buna karşın anne baba tutumları ile anne baba bağlılığı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgu, madde kullanan bireylerin anne baba bağlılık düzeyleri üzerinde anne baba tutumlarının önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Ailesini demokratik olarak algılayan madde bağımlısı bireylerin anne baba bağlılık puanlarının yüksek olduğu bulunmuştur.

Araştırmada cinsiyet ve anne baba tutumunun anne baba bağlılık düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Cinsiyete göre ise anne baba bağlılık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu sonuca göre madde kullanan erkeklerin aritmetik ortalamaları bayanların aritmetik ortalamasından daha yüksektir. Bu bulgu, madde kullanan bireylerin anne baba bağlılık düzeyleri üzerinde cinsiyetin önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre yapılan değerlendirmede katılımcıların % 89,2 sini oluşturan erkeklerde daha önce belirtilen; bireyin gelecekle ilgili bir yardım çağrısı ve ailesinin takınmasını istediği tutumla ilgili olarak bir davetiye olarak yapılan değerlendirme ile bariz şekilde karşılaşılmış ve erkeklerin ailelerini daha demokratik ($\bar{x}=52.48$) algıladıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların %10.8 ini oluşturan bayanlarda ise

farklı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bayanlar ailelerini daha çok koruyucu ve istekçi ($X=42.21$) olarak algıladıklarını ifade etmişlerdir. 19 bayan üzerinde yapılan bu araştırmada yapılan gözlemlerde bayanların ailelerinden dışlanma problemi ile karşılaştıkları fakat yinede aileleri tarafından sahip çıkılma beklentisi içerisinde oldukları görülmüş, araştırma sırasında yaşanan duygusal anlarda bayanların bazı sorulara cevap vermekte çok zorlandıkları gözlemlenmiştir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin eğitim durumuna göre anne baba bağlılık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ayrıca eğitim durumu ve anne baba tutumunun anne baba bağlılık düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin de anlamlı olmadığı bulunmuştur. Araştırmaya katılanların eğitim durumlarına göre yapılan değerlendirmede tüm gruplarda ailelerini demokratik olarak algılama puanlarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar bize daha önce belirtilen; bireyin gelecekle ilgili bir yardım çağrısı ve ailesinin takınmasını istediği tutumla ilgili olarak bir davetiye olarak yapılan değerlendirmenin eğitim durumuna göre de farklılık bulunmadığını göstermiştir.

Yapılan değerlendirmelerde Türk aile yapısı içerisinde demokratik aile yapısının ne olduğunun bilinip bilinmediği ile demokratik olmanın ne anlama geldiğinin de sorgulanması gereğine ihtiyaç duyulmuştur. Nitekim sergilenen bazı aile tutumlarının yanlış adlandırıldığı gözlemlenmiştir. Mesela ilgisizliğin çoğu zaman demokratik tutum kapsamında değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Bu da araştırmaya farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Çocukların kendilerine güvenli, girişken çabaları ile sonuçları arasında bağlantı bilincine sahip, sorumluluk almayı bilen, aktif bir kişilik yapısında yada tam tersine kendine ve diğer insanlara güvenmeyen, kaygılı, pasif ve bağımlı, başına gelen olayların sorumluluğunu dış etkenlere bağlayan bir kişilik yapısı geliştirmesi, ailenin toplumsallaştırıcı rolüne, daha çok ana babalarına bağlıdır. O nedenle aile aşırı koruyucu olmaktan, fiziksel ya da duygusal ceza yöntemlerini kullanmaktan, başarılı olması için çocuğa baskı yapmaktan kaçınmalıdır (Yeşilyaprak, 1990).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonuçlarının genel bir değerlendirmesi yapılmış ve bu değerlendirmeler sonucunda hem uygulamaya hem de ileride bu alanda yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

6. 1. Sonuç

Araştırmada madde kullanan bireylerin yaşa ve eğitim durumuna göre anne baba bağlılık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Araştırma sonucunda yaş ve anne baba tutumunun anne baba bağlılık düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı, cinsiyet ve anne baba tutumunun anne baba bağlılık düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olmadığı ve yine eğitim durumu ve anne baba tutumunun anne baba bağlılık düzeyleri üzerindeki ortak etkisinin de anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Araştırma sonucuna göre, madde kullanan bireylerin anne baba tutumları ile anne baba bağlılığı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Yine cinsiyete göre anne baba bağlılık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

6.2. Öneriler

6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

Madde bağımlılığı ile mücadelede, anne ve babalara büyük görev ve sorumluluk düşmesi sebebi ile özellikle ailelerin çocuklarına karşı demokratik bir tutum sahibi olmaları veya demokratik tutumlarının üst düzeye çıkarılabilmesi ve bu konuda bilgilendirilmeleri için uzmanlar tarafından gerekli eğitim etkinlikleri düzenlenmelidir. Madde bağımlılığı ile mücadelede kurumlar arası işbirliğinin artırılmasına yönelik faaliyetler yapılmalı, kolluk güçleri, okul idarecileri, öğretmenler, anne - babalar ve diğer kurumlardan oluşan çoklu bir birliktelik sağlanmalı ve bu birlikteliğin sürekli olmasına yönelik projeler geliştirilmelidir.

İl Valiliği koordinesinde, bünyesinde Üniversiteler, Milli Eğitim Müdürlüğü, Belediyeler, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı gibi kurumlardaki uzman temsilcilerden oluşturulacak bir komisyon ile birlikte başlatılacak ve sivil toplum örgütlerince de desteklenecek ortak projeler hazırlanabilir. Bu projenin ilk ayağı olarak okullardaki görevli psikolojik danışmanlara ve bunlar aracılığıyla da hizmetiçi eğitim çalışmaları kapsamında öğretmenlere madde bağımlılığı ile mücadele konusunda eğitimler verilerek öğrencilere ve velilerine ulaşılabilir. Bu eğitimler öncesinde ve sonrasında uygulanacak anket veya ölçekler vasıtasıyla amaca yönelik farklı çalışmaların açılımları yapılabilir.

6.2.2. Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu araştırmada, madde bağımlısı bireylerin algıladıkları anne baba tutumu ile algıladıkları anne baba bağlılığı arasındaki ilişki yaş, cinsiyet ve eğitim durumuna göre araştırılmıştır. Araştırmacılar madde bağımlısı bireylerle madde bağımlısı olmayan bireylere birlikte aynı ölçekler üzerinden çalışma yaparak algıladıkları anne baba bağlılığı ve anne baba tutumlarını ve bu iki grup arasındaki ilişkiyi inceleyebilirler.

Adana ili örneği ele alınarak yapılan bu araştırmanın benzeri, başka iller içinde veya ülke genelinde yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adelekan,M.L., Ağabeyodum,D.A., Imovokhome-obayan,O.A, Oni,O.A. ve Ogunremi, O.O. (1993), "Psychojocial correlates of alcohol, tobacco and cannabis use: Findings from a Nigerian University." *Drug Alcohol Depend.* 1993: 33:247-56.
- Ainsworth,M.D.S, Blehar,M.C, Waters,E. ve Wall,S. (1978), *Patterns of attachment: A pyschological study of the Strange Situation*. Lawrence Erlbaum Associates,Publishers 1978 Hillsdale Hillsdale, New Jersey.
- Akbaba,S. (1988), "Anne-Baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi." *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Gazi Ü. S.B.E.
- Akbağ,M. (1994), "Liseli ergenlerin Anne Baba Tutumlarını Algılamaları ile Uyum Düzeyleri arasındaki İlişkinin incelenmesi." *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. ss.43-44
- Aksaray,S. (1992), "Adelösanların Benlik İmajını Etkileyen Etmenlerden Ana Baba Tutum Algısı" *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi*,Serbest Bildiri özetleri, 22-25 Eylül 1992. Ankara. ss.4.
- Akvardar,Y, Aslan B, Ekici, B.Z, Öğün,E. ve Şimşek,T. (2001), "Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi dönem II öğrencilerinde sigara, alkol, madde kullanımı." *Bağımlılık Dergisi İstanbul*, 2001; 2(2):49–52.
- Altuğ,F.B. (1995), "Gençlerde anne baba tutumunun irdeleyici düşünme ve özgür değer duygusunun gelişmesine etkileri", *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi* 1995: Konya
- Alyanak,B. (2000), "Tepkisel Bağlanma Bozukluğu ve Disosiyatif Bozukluğun Örtüştüğü Bir Olgu Sunumu." *Klinik Psikiyatri* 2000;2:203-208

- Anthony,J.C., Warner,L. ve Kessler,R.C. (1994), "Comparative epidemiology of dependence on tobacco, alcohol, controlled substances, and inhalants. Basic findings from the national comorbidity survey." *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 3, 244-268.
- Aydın,G. (2000), "Autonomy development in adolescence." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Aziz, A. (1990), *Araştırma yöntemleri teknikleri ve iletişim*. Ankara; İLAD Yayınları No:3, 53-61
- Bacanlı,H. (2002), *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel yayınları (6.baskı). Ankara. ss.116–117
- Bartholomew,K. ve Horowitz,L.M. (1991), "Attachment styles among young adults: A test of a four-category model." *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226–244
- Baumrind,D. (1971), "Current patterns of parental authority." *Developmental Psychology Monograph*, IV, 1-102
- Bekiroğlu, B.(1996), "Attachment style, family environment, depression and anxiety". *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. Boğaziçi Üniversitesi.
- Beyazyürek,M. Alpkan,L.R., Karamustafaoğlu,O., Özer,Ö.A. ve Anıl, K. (1989), "Uyuşturucu madde bağımlılarında demografik özellikler" XXV. *Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi* (Bilimsel Çalışmalar), 15-21 Ekim 1989, Mersin.
- Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi. (2003), Türkiye’de Sağlık Hizmetleri, Eğitim ve Toplumsal Girişimle Madde Kullanımının Önlenmesi, Madde Kullanımı Üzerine Ulusal Değerlendirme Çalışması. Ss.68

Bowlby,J. (1969), *Attachment and Loss: Vol.1. Attachment*. New York Basic Books.

Bowlby,J. (1973), *Attachment and Loss: Anxiety and Anger.Vol.2. Separation*. NewYork: Basic Books,

Bowlby,J. (1977), "The Making and Breaking of Affectional Bonds I. Etiology and Psychopatology in the Light of Atteachment Theory." *British Journal of Psychiatry*. ss.201–210

Bowlby,J. (1980), *Attachment and Loss. Sadness and Depression*. Vol.3. Loss. NewYork; Basic Boks.

Bretherton, I.(1992), "The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth". *Developmental Psychology*. 28(5), 759-775.

Bulut,I. (1990), *Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) El Kitabı*. Özgüzeliş Matbaası. Ankara, ss.1

Bulut,I. (1993), "*Ruh Sağlığının Aile işlevlerine Etkisi*" Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı yayınları, Ankara. ss.10

Carlivati, J.(2001), "Adolescent attachment, peer relationships and school success: predictor, mediator and moderator relations". *Distinguished Majors Thesis*.

Carroll,K.M. ve Rounsaville,B.J. (1995), "Psycho-social treatments In review of Psychiatry", Vol. 14, Ch.5, eds. Oldham,J.M, Riba,M.B, *American Psychiatric Press, Washington DC*, ss.127-149.

Carver, C.S. (1997), "Adult attachment and personality: converging evidence and a new measure". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(8), 865-884.

Cobb, J.N.(2001), *The Child* (Infants,Children and Adolescent). Mayfield Publishing Company Mountain View : California, London, Toronto.

Cohen,L., Manion,L ve Morrison,K. (2001). *Research Methods in Education*, Taylor-Francis Group, London, Newyork (Beşinci Baskı), ss.102

Cohen,D.A., Richardson,J. ve LaBree,L. (1994), "Parenting Behaviours and the onset of smoking and alcohol use:a Longitudinal study." *Pediatrics*. 1994, 94:368-375.

Coleman, P.K.(2003), "Perceptions of parents-Child Attachment, social Self-Efficacy and Peer Relationships in Middle Childhood," *Infant and Child Development* c.12, ss.352-368.

Crockenberg,S., Lyons-Ruth,K. ve Dickstein,S. (1993), *The family context of infant mental health: II. Infant development in multiple family relationships. Handbook of infant mental health, CH Zeanah (Ed)*, New York Guilford Press, s. 38-55.

Çağdaş, A.(2002), *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*. Nobel Yayın Dağıtım:Ankara.

Dacey,J. ve Kenny,M.E. (1994), *Adolescent development*. Madison: Brown& Benchmark.

Delen,Ü.K. (2003), "Erken Ergenlerde Bağlanma Ölçeği" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.

Dozier,M. (1990), "Attachment organisation and treatment use for adults with serious psychological disorders." *Dev Psychopathology*, 2:47-60.

Ekşi,A. (1990). *Çocuk, Genç, Anne-Babalar* Bilgi Yayınevi, Ankara. ss.47-..

Elicker,J., Englund,M. ve Sroufe,L.A. (1992), "Predicting peer competence and peer relationships in childhood from early parent-child relationships." In R.ParkeveG.Ladd (Eds.), *Family-peer relations: Modes of linkage* Hillsdale,NJ:Erlbaum. (pp.77-106).

Elings,J.R., (1988), "The Effects of parenting Styles on Childeren's Self-Esteem: A Developmental Perspective", *Doctoral Research Paper, Biola University, California,*

Erözkan,A. (2000), "Ailenin eğitsel ortamının temel eğitim öğrencisi üzerindeki etkileri." *Öğretmen Dünyası*, (250) ; 17-18.

Erwin,P. (1993), *Friendship and Peer Relations in Children*. John Wiley and Sons Ltd. England

Erwin, P.(2000), *Çocuklukta ve Ergenlikte Arkadaşlık*. Çev: Osman Akınhay. Alfa Basım Dağıtım: İstanbul.

Fenell,D. ve Weinhold,B. (1989), *Counseling Families*. Colarado: Love Pub.Com.

Friedlander,W.A. (1965), *Sosyal Hizmetin Kavram ve Metodları*. Çev. Besin,E. Ankara, Kardeş Matbaası, ss.59

Frude,N. (1991), *Understanding Family Problems*. Chishester: John Wiley and Sons.

Gander,J.M. ve Gardiner,W.H.(1995), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Çev: Bekir Onur. Ankara : İmge Yayınevi.

Geçtan,E.(1993), *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*, Remzi Kitabevi (7.Baskı). İstanbul

Geçtan, E. (1996). *Psikanaliz ve Sonrası*. Remzi Kitabevi: İstanbul.

Genuis,M.L. ve Oddone,E. (1996), "Children's attachment security to mother, father and the parental unit". *Child Development: Readings for Teachers. II. Detselig Enterprises Ltd. Calgary, Alberta.*

Goldenberg,I ve Goldenberg,H. (1996), *Family Therapy*, Fourth Edition, Brooks / cole Pub.Com.

Gökçe,B. (1976), "Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme" , *H.Ü. Sosyal ve Beşeri bilimler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:12, ss.46-47

Grotevant,H.D. ve Cooper,C.R. (1986), "Individuation in family relationships: A perspective on individual differences in the development of identity and role taking skill in adolescence." *Human Development*, XXIX,82-100

Güngör,D. (2000), "Bağlanma Stillerinin ve Zihinsel Modellerin Kuşaklararası Aktarımında Anababalık Stillerinin Rolü," *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Haberdar,E. (2005), "Ergenin Sosyal Yetkinlik Beklentisini Yordayan Bazı Değişkenler," *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Harvey,M. (2000), "Relations between adolescents' attachment styles and family functioning". www.google.com.

Hazan,C. ve Shaver,P.R. (1994), "Attachment as an organizational framework for reasearch on close relationships." *Psychological Inquiry*, 1, 1-22 . (Cev: Ali Dönmez) Bağlanma: Yakın İlişkiler ve İlgili Araştırmalar İçin Bir Çerçeve. *Türk Psikoloji Bülteni* 16(17), 29-50, 2000.

- Herken,H., Özkan,İ., Kaya,N., Turan,M. ve Aşkın,R. (1997), Gençlerdeki sigara kullanma davranışında anne baba tutumunun ve sosyo kültürel düzeylerinin etkisi, VI. *Anadolu Psikiyatri Günleri*. Bilimsel Çalışmalar 1997 Erzurum.
- Herken,H., Özkan,İ., Çilli, A.S. ve Bodur,S. (2000), “Öğrencilerde alkol kullanım sıklığı ve sosyal öğrenme ile ilişkisi.” *Düşünen Adam*, 13, 87-91.
- Hess,R.D. ve Holloways,S.D. (1984), “Family and school as educational institutions.” In:Parke RD (eds). *Review of child development research*. Chicago: University of Chiago Press, 7: 179-222
- Hetherington,E.M. ve Parke,D.R. (1978), *Child Psychology a Contemporary Viewpoint*. Mc. Graw Hill: New York.
- Hines,A.M. (1997), “Divorce-related transitions, adolescent development, and the role of the parent child relationships: A review of the literature.” *Journal of Marriage and the Family*, LIX,375-388.
- Hortaçsu,N. (1997), “İnsan İlişkileri.” Ankara: İmge Kitabevi. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 3, 511–524.
- Hortaçsu,N. (2003), *Çocuklukta İlişkiler; Ana Baba, Kardeş ve Arkadaşlar*. İmge Kitabevi : Ankara
- Hughes,R.J., Fiester,S., Goldtein,M., Resnick,M., Nicholas,R. ve Ziedonis,D. (1993), “Practical guideline for the treatment of patients with nicotine dependence.” *Am.J Psychiatry*153:10, Supp,s1-30
- Hurlock,E.B. (1972), *Child Development*. Fifth Edition. New York: McGraw-Hill Book Co., ss.438

Isohanni,M., Moilanen,I. ve Rantakallio,P. (1991), “Determinents of teenage smoking, with special reference to nonstandart family background.” *British Journal of Addiction*. 1991: 86:391-398

İkizoğlu,M. (1983), “Demokratik ve otoriter anne-baba tutumlarının benlik saygısı üzerine etkileri” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.

İnceoğlu,M. (2004), *Tutum Algı İletişim*, Elips Kitap (1.Baskı), Ankara, ss.19-24

Jersild,A.T. (1983), *Çocuk Psikolojisi*. Çev.Gülseren Günçe, (4.Baskı). Ankara, ss.256-221

Karadayı,F. (1994), “Üniversite Gençlerinin Algılanan Ana Baba Tutumları, Ana Babayla İlişkileri ve Bunların Bazı Kişilik Özellikleri ile Bağlantısı”, *Türk Psikoloji Dergisi*, C:9, ss:32

Kasatura,İ. (1988), “Eğitimin Çocuk Ruh Sağlığındaki Önemi.” *Nöro-Psikiyatri Arşivi* 25, 3-4; 163-176

Kılıçaslan,A. (2001), “Aile Fonksiyonlarının ve Algılanan Farklılaşmış Anne-Baba yaklaşımının Kardeş İlişkileri Üzerindeki Etkisi” *Yüksek Lisans tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. ss.21

Klein,M. (1999), *Haset ve Şükran*. (Çev: Orhan Koçak, Yavuz Erten). Metis İstanbul.

Kohut, H.(1998a), *Kendiliğin Çözümlemesi*. (Çev: Cem Atbaşoğlu, Banu Büyükkal, Cüneyt İşcan). Metis, İstanbul.

Kohut, H.(1998b), *Kendiliğin yeniden Yapılanması*. (Çev: Oğuz Cebeci). Metis, İstanbul.

KOM 2006 Raporu (2007), “Emniyet genel Müdürlüğü, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı 2006 Raporu” ss.147-168.

- Kosterman,R., Hawkins,J.D., Guo,J., Catalano,R.F. ve Abbott,R.D. (2000), "The dynamics of alcohol and marijuana initiation: Patterns and predictors of first use in adolescence." *American Journal of Public Health*, 90, 1-10.
- Kuzgun,Y. (1972), "Anne-Baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi" *Yayınlanmamış doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kuzgun,Y. (1987), "Sosyo-ekonomik Düzey ve Psikolojik İhtiyaçlar." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*,1-2. ss.55-68
- Kuzgun,Y. (2005), *PDR'de Kullanılan Ölçekler*, Nobel Yayın dağıtım, (1.Baskı). Ankara, ss.65-80
- Küçüker,H. (2003), "Bağımlılık yapıcı Madde Kullanan-Kullanmayan Suçlu Çocuk/ Ergenlerin Ailelerinde Davranış Özellikleri", *Adli Bilimler Dergisi*, C.2 S.3
- Lieberman,M. ve Doyle,A.B. ve Markiewicz,D. (1999), " Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence:associations with peer relations". *Child Development*, 70(1),202-213.
- Löker,Ö. (1999), "Differential effects of parent and peer attachment on social and emotional loneliness among adolescents". *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ortadoğu Üniversitesi .
- Maccoby,E.E. ve Martin,J.A., (1983), "Socialization in the context of the family: Parent-child interaction". P.H. Mussen ve E.M. Herrington (Ed.) *Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality and Social Development*. NewYork: Wiley.
- Main,M. (1990), "Cross-cultural studies of attachment organization: Recent studies, changing methodologies, and the concept of conditional strategies." *Human Development*,33, 48-61

Main,M., Kaplan,N. ve Cassidy,J. (1985), "Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. In I.BrethertonveE.Waters (Eds.), Growing points of attachment theory and research." *Monographs of the Society for Researc in Child Development*, 50, (1-2, Serial no.209), 66-104

Mikulincer,M., Florian,V. ve Tolmacz,R. (1990), "Attachment styles and fear of personal death: A case study of affect regulation". *Journal of Personality and Social Psychology*. 58 , 273-280

Montessori,M. (1995), *Çocuk eğitimi*. Çeviren: Yücel G. İstanbul: Özgür Yayınları.

Nazlı,S. (2001), *Aile Danışmanlığı*, Nobel Yayın Dağıtım, (2.Baskı). Ankara, ss.31-38, 17

Odabaşı,G.N. (1992), "Sigara alışkanlığının Türk toplumunda dağılım ve özellikleri, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü". *Yayınlanmamış Doktora tezi*. 1992,İstanbul.

Onur B. (1995), *Gelişim Psikolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara.

Onur, B. (1997), *Gelişim Psikolojisi*. 4.Basım.İmge Kitabevi:Ankara.

Örgün,S.K. (2000), "Anne Baba Tutumları ile 8.Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki" Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı *Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi*. İstanbul 2000. ss-101-107

Öztürk,O.(1997), *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. 7.Basım. Hekimler Yayın Birliği: Ankara.

Öztürk,Y. (1990), "Anne-baba tutumlarının üniversite öğrencilerinin bağımsızlık duyguları, anlama, yakınlık ve başatlık, kendini suçlama ve saldırganlık düzeylerine etkisi" *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara, H.Ü. S.B.E.

Öztürk, E. ve Özbay,H. (1995), *Gençlik*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Pekşen,Y. (1995), *Sigara içiminin nedenleri, epidemiyolojisi, Pasif içicilik* .İstanbul 1995:1-28.

Pelletier,J. ve Brent,J.M. (2003), "Parent participation in children' school readiness : the effects of parental self-efficacy, cultural diversity and teacher strategies." *International Journal of Early Childhood*, 34 (1) ; 45-57.

Peterson,G.W, Bush,K.R ve Supple,A., (1999), "Predicting adolescent autonomy from parents: Relationship, connectedness and restrictiveness." *Sociological Inquiry*, LXIX, Sayı 3, 431-457.

Piko, B. (2000), "Percieved social support from parents and peers: Which is the stronger predictor of adolescent sustance use?" *Substance Use and Misuse* 35, 617-630

Pistole, C. M.(1999), "Caregiving in attachment relationships:a perspective for counselors". *Journal of Counseling and Development*,77, 437-446.

Quintana,S.M ve Lapsley,D.K. (1990), "Reapproachment in late adolescent seperation-individuation: A structural equations approach." *Journal of Adolescence*, XIII,1990:371-385

Rice, F. P.(1997), *Child and Adolescent Development*. Prentice Hall, Upper Saddle River: New Jersey.

Rohner,R.P. ve Britner,P.A. (2002), "Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence." *Cross Cult Res*, 36: 16-47.

Rothbaum,E. ve Weis,J.R., (1994), "Parental caregiving and child externalizing behavior in nonclinical sampleso A meta-analysis." *Psychological Bulletin*,116 ss.55-74.

Sagi,A.(2002), "Attachment in Infancy and Personal Space Regulation in Early Adolescence". *AttachmentveHuman Development*. 4(1),68-84.

Saruhan,N. (1996), "Ankara İl Merkezinde Lise Son Sınıfa Devam Eden Öğrencilerin Atılganlıkları ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenlere göre İncelenmesi" Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Ana Bilim Dalı *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara, ss. 122-126.

Sayın,Ö. (1990), "*Aile Sosyolojisi: Ailenin toplumdaki yeri*." Ege Üniversitesi basımevi, İzmir, ss.2.

Searle,B. ve Meara,N.M. (1999), "Affective dimensions of attachment styles: exploring self-reported attachment style, gender and emotional experience among college students". *Journal of Counseling Psychology*. 46(2), 147-158.

Senchak,M. ve Leonard,K.E. (1992), "Attachment styles and marital adjustment among newlywed couples". *Journal of Social and Personal Relationships*. 9, 51-64.

Sevil,H.T. (1988), *Uyuşturucu Bağımlılığı Tanımlar-Sorunlar-Çözümler*. Ankara: SABEV Yayınları No: 3,1988. ss.83

Shaver,P.R. ve Norman,A.J.(1995), "Attachment theory and counseling psychology:a commentary".*Counseling Psychologist*, 23(3). 491-501.

- Simons-Morton,B., Haynie,D.L., Crump,A.D., Eitel,P. ve Saylor,K.E. (2001), "Peer and parent influences on smoking and drinking among early adolescents." *Health Education and Behavior*. 28, 95-107
- Smart,L.S, Chibucos,T.R. ve Didier,L.A. (1990), "Adolescent Substance Use And Perceived Family Functioning", *Journal of Family Issues*. June, vol.11. No. 2, 208-227
- Smollar,J. ve Younnis,J. (1989), "Transformations in adolescent's perceptions of parents." *International Journal of Behavior*, XII,1989:71-84
- Sözer,E. (1992). *Eğitim Fakültesi Öğrencileri ile Öğretmenlik sertifikası programı öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:665, Eskişehir
- Spangler,G. ve Grossmann,K.E. (1993), Biobehavioral organizazation in securely and insecurely attached infants. *Child Development* ,64 ,1439-1450
- Sprinthall, A.N. ve Collins, W.A.(1995), *Adolescent Psychology*. Mc. Graw Hill: New York(245-290).
- Sroufe,A.L., Cooper, R. G. ve Dehart, B. G.(1996), *Child Development Its Nature and Course*. Third Edition. Mc Graw Hill : New York.
- Steinberg, L. (1987), "Single parents, step parents, and the susceptibility of adolescents to antisocial peer pressure." *Child Devlpment*, LVIII, 269-275.
- Steinberg, L., Mounts, N., Lamborn,S. ve Dombush,S. (1991), *Authoritative Parenting And Adolescent Adjusment Across Varied Ecological Niches*. National Center on Effective Secondary Schools, Madison WI.

Steinberg, L.(1993), *Adolescence*. Third (3rd edition) Edition Mc. Graw Hill: New York.(325-326).

Steinberg, L. ve Belsky, J.(1991) *Infancy, Childhood, Adolescence*. Mc. Graw Hill: New York.

Steinberg, L., Lamborn,S., Dornbusch,S., Darling N., Mounts N.S. (1994), "Over-time changes in adjustment and competence among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent and neglectful families." *Child Development*, LXV, 1994:754-770.

Sullivan, H.S. (1953), *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Norton

Sümer,N. ve Güngör,D.(1999b), "Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirilmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma". *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.

Sümer,N. ve Güngör,D.(1999a), "Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi". *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-58

Tamar,D., Ögel,K. ve Çakmak,D. (1997), *Uyuşturucu madde kullanımının aile üzerine etkisi*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi Yayınları. ss.9

Tanter,R.E., Sambrano,S. ve Dunn,M.G. (2002), "Predictive variables by developmental stages: A center for substance abuse. Prevention multisite study." *Psychology of Addictive Behaviors*, 14 (Suppl 14), 3-10.

Tuzcuoğlu,N. (1998), *Anne-Baba davranışları ve Çocukla Sağlıklı İletişim. Anne-Baba ve Çocuk Rehberi*, Beyaz GemiYayınları1.Baskı, İstanbul. Ss.84-93

Uğur,M. (1994). "*Medical Psikoloji*", (1.Baskı). İstanbul, ss.569-580

- Uluğtekin,S. (1984), "Çocuk Yetiştirme Yöntemleri Açısından Ana Baba Çocuk İlişkisi", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*,C:2,S:3, Ankara.
- Urberg, K.A., Değirmencioğlu, S.M. ve Pilgrim,C. (1997), "Close friend and group influence on adolescent cigarette smoking and alcohol use." *Developmental Psychology*, 33, 834-844.
- Van Ijzendoorn,M.H. ve Bakersmans-Kranenburg,M.J. (1997), "Intergenerational transmission of attachment: A move to the Contextual Level. In L.Atkinson and K.J.Zucker (Eds.)", *Attachment and pyschopathology* New York: The Guilford Pres. pp.135–170
- Volling, B, Notaro, P.C ve Larsen, J. J. (1998), "Adult attachment styles:relations with emotional well being, marriage and parenting." *Family Relations*, 47(4), 355-367.
- Waters,E., Wippman,J. ve Sroufe,L.A. (1979), "Attachment, positive affect, and competence in the peer group: Two studies in construct validation." *Child Development*, 50,821-829
- Wolff, S. (1986), *Problem çocuklar ve tedavi*. (Çeviri:A. Oral, S. Kara), 1. Baskı, Say kitap pazarlama, 228-230, İstanbul.
- Yavuzer,H. (1989), Aile içi Etkileşme ve Aile dışı Öğelerin doğurduğu Psikopedagogik Sonuçlar. *1990 ların Çocuk Politikası Kongresi*. DPT Yay. Ss.272
- Yavuzer,H. (1994), *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Yayınevi. İstanbul
- Yavuzer,H. (1996), *Çocuk ve Suç*, Remzi Yayınevi (4.Baskı). İstanbul, ss.134
- Yavuzer,H. (1998), *Yaygın Ana-Baba Tutumları, Ana Baba okulu*, Remzi Kitabevi, (7.Baskı) İstanbul ss.126-127

Yavuzer,H.(2000), Çocuk Eğitimi El Kitabı. Remzi Kitabevi: İstanbul.

Yavuzer,H. (200), *Ana-Baba ve Çocuk*, Remzi Kitabevi (17.Baskı). İstanbul,ss.64

Yeşilyaprak,B. (1990), “Anneler, babalar: sonra dizinizi dövmeyiniz” *Cumhuriyet Bilim Teknik* s.8

Younnis,J. ve Smoller,J., (1989), “Transformations in adolescent’s perceptions of parents.” *International Journal of Behavior*, XII, 71-84.

Yörükoğlu, A. (1993), *Çocukta ruh sağlığı*, Özgür yayıncılık, 1993 İstanbul, ss.125-200

Yücedağ,Ş. (1994), “Ergenlik Dönemi Problemleri ile Ana Baba Tutumları Arasındaki ilişki.” *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. Ss.17,95

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER:

Adı Soyadı : Hüseyin Gazi KILIÇ
Doğum Yeri ve Yılı: Sivas-02.01.1974
Adres : İl Emniyet Müdürlüğü KOM. Şb. Müd. HAKKARİ
Telefon : 0438 211 65 87
E-Posta :hg.k@mynet.com

ÖĞRENİM DURUMU:

Derece	Program	Yıl
Yüksek Lisans	: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim bilimleri Anabilim Dalı	2002-2007
Lisans	: Polis Akademisi ANKARA	1992-1996
Lise	: Polis Koleji İZMİR	1988-1992
Ortaokul	: Danişmentgazi Ortaokulu SİVAS	1985-1988
İlkokul	: Kadı Burhanettin ilkokulu SİVAS	1980-1985

ÇALIŞMA HAYATI:

Hakkari Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü	2007-
Adana Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü	2001-2007
Adana Emniyet Müdürlüğü Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü	1997-2001
Adana Emniyet Müdürlüğü Ş.İsmail Hakkı Karakol Amirliği	1996-1997